

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HÜKÜMLÜLERDE SALDIRGANLIĞIN YORDAYICISI
OLARAK ÖZ ŞEFKAT VE ÖFKE**

Aynur YEŞİLİRMAK

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Tahsin İLHAN

İSTANBUL-2019

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HÜKÜMLÜLERDE SALDIRGANLIĞIN YORDAYICISI
OLARAK ÖZ ŞEFKAT VE ÖFKE**

Aynur YEŞİLİRMAK

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Tahsin İLHAN

İSTANBUL-2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Sosyal Hizmet
Öğrenci No : 174205043
Öğrenci Adı Soyadı : Aynur Yeşilırmak

Hükümlülerde Saldırganlığın Yordayıcısı Olarak Öz şefkat ve Öfke isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 15.04.2019 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof.Dr.Abdullah KARATAY
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Danışman : Prof.Dr.Tahsin İLHAN
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

İmza

Üye : Dr.Mehmet BOYACI
(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

HÜKÜMLÜLERDE SALDIRGANLIĞIN YORDAYICISI OLARAK

ÖZ ŞEFKAT VE ÖFKE

Bu araştırmanın amacı hükümlülerde öz şefkat, öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmaya 300 hükümlü katılmıştır. Verilerin toplanmasında Öz Şefkat Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma grubundan toplanan veriler SPSS 22.00 ile analiz edilmiştir. Araştırmada öne sürülen problemleri cevaplamak için *t* testi, ANOVA, pearson momentler çarpımı korelasyon analizi, aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Saldırganlık ile öz şefkat ve sürekli öfke ve ifade tarzları ölçeğinin alt boyutlarından öfke içte arasında negatif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Yapılan aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi bulgularına göre öz şefkat ve öfke, saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı, saldırganlığa ait toplam varyansın %52'sini açıkladığı bulunmuştur. İnfaz türüne göre hükümlülerin sürekli öfke puanları farklılaşmıştır. Diğer taraftan hükümlülerin medeni durum ve eğitim durumuna göre saldırganlık, öfke ve öz şefkat puanlarında farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Araştırma bulguları alanyazına bağlı olarak tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Saldırganlık, Öz şefkat, Öfke, Hükümlü, Adli Sosyal Hizmet.

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gsterdiğimi beyan ederim.

15.04.2019

Aynur YEŞİLIRMAK

ABSTRACT

SELF COMPASSION AND ANGER AS PREDICTORS OF AGGRESSION

AMONG CONVICTS

The aim of this study is to examine the relationship between self-compassion, anger and aggression in convicts. 300 convicts participated in the survey. The Self-Compassion Scale, Anger Expression Scale (AngerEx), The Aggression Questionnaire Scale were used to gather data. The data was analyzed with IBM SPSS 22.00. *T*-test, ANOVA, Pearson Moment Product Correlation Analysis, Multivariate Regression Analysis were used to examine the research questions. A negative and significant relationship was found between aggression and self-compassion and trait anger and expression styles sub-dimensions and anger within. According to the results of progressive multiple linear regression analysis, it was found that self-compassion and anger significantly predicted aggression and explained 52% of total variance of aggression. According to the execution of convicts kind of trait anger scores were different. On the other hand, there was no difference in aggression, anger and self-compassion scores according to the marital status and educational status of the convicts. The results of the study were discussed within the literature and further suggestions were made.

Key Words: Aggression, Self Compassion, Anger, Convict, Forensic Social Work.

TEŞEKKÜR

Perde kapanır, ütopyalardan daha gerçek daha yakın ve bir akıl ucumda olan hayallerim....kimi Peter Pan kimi Siyah İnci kimi Yüz yıl Uyuyan Güzel kimi Heidi gibiydim kimi de Cécile Corbel'in ritmlerinde uçan melodi....çok gürültülü, yankılı, koşturmacalı, sanki engel pistinden atladığım ve nihayetinde minicik avucumdan kalbime kondurduğum kavramlar arasından seçmece yaparken su yüzüne çıkan sıcacık - ÖZŞEFKAT-SELF COMPASSİON- şuan da içinde bulunduğum (gençlik dönemimde!) her daim yüreğimde taze kalacak sürecim...şüphesiz tez sürecinde danışman seçimi önem taşımaktadır, tez danışmanlığımı üstlenerek tez sürecimi bilgisiyle güneş misali aydınlatan, her sorumu tahammülle yanıtlayan, bilimsel bilgisini esirgemeyen, bilgiyi paylaşan, kendimi ifade etmemi sağlayan ve söz hakkı veren, en önemlisi her cümlenin gerisinde emeğini asla unutmayacağım ve yine her bilgisini süsleyen kelimelerine, cümlelerine binlerce kez ayrı ayrı yürekten kocaman teşekkür ettiğim çok saygıdeğer danışmanım Prof.Dr.Tahsin İlhan'a, ne kadar teşekkür etsem azdır hem de çok az...

Bilmediğim kocaman bir kentte cesaretimle yola koyulmuştum, bilmediğim süreçte her şeyi tanıdık hale getiren, yüksek lisans sürecimde tanıştığım, okul sürecimde bir sene boyunca hafta sonları lojistik destek sağlayan ve rahatlatan....özellikle Pazar günleri erken saatlerde kalkan ve bir anne sıcaklığıyla kahvaltıda kuş sütünü bile eksik etmeyen Meliha Çulha ve dünyalar güzeli, güzel arkadaşım Esra Çulha'nın emeklerini ödeyemem.

Liseden üniversiteye yüksek lisansıma her anımda her daim yanımda olan, neşeli varlığıyla yaşam enerjisi veren biricik dostum, bu zamanlarımda da gerek bilişsel gerek duygusal yönden sabırla destek verdiği için Nuray Karaca iyi ki varsın.

Yaşam tecrübesi, psikolojik sağlamlığıyla kendisinden pratik yaşama ve insana dair derin bilgiler öğrendiğim, tez sürecimde de her daim zihnimi açmış, kendisiyle rahatça iletişim kurduğum ve varlığıyla mutlu olduğum, öğrenmelerimin en zevkli tarafı, sevgili psikopatolog Şerife Alakır Koç'a teşekkürlerimi iletirim.

Anketime katılan meraklı düşüncelerle “hocam bizde okuyabilir miyiz tezinizi....sonuçlar ne gösterecek acaba” parlak sorular yönelten örneklem grubuma katılımlarıyla destek verdikleri için çok teşekkür ederim.

Suçlu bireyi anlamada koşulsuz kabul gösteren, suçlu bireyi psikososyal yönden “iyilik haline” kavuşturabilmek için çaba gösteren, bu süreçte araştırmama desteklerini esirgemeyen “Zile M tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu idaresi ve psikososyal servis psikologlarına, Tokat Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve Zile Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde idaresi ve çalışan bütün arkadaşlarıma” ayrı ayrı teşekkürlerimi iletirim.

Ayrıca Öz şefkat kavramını 21.yüzyıla tanıtan, bu kavramla evrene canlılık, zindelik, barışıklık vermiş Kristin Neff’e teşekkür ederim ☺

(***Hemen hemen her gün yorgun, çiçekleriyle arkadaş, gülyüzlü, sevgi dolu, her an yanımda olan, emektar canım anacığım....hemen hemen her gün kasketiyle balkonda oturan, tıpkı Aristo’nun tasvir ettiği gibi “o zio lungo d’uomini ignoranti” can sıkıntılı halin canlı örneği misali, öfkesiyle arkadaş, yüzünü az gülerken gördüğüm, mutlu olmasını istediğim bir (baba) babacığım....koşulsuz anlayış ve dinleme sahibi, sevgili ablalarım Yücel Bektaş, Kudret Yılmaz Yeşilirmak, Öznur Atalar ve her zaman kalbimde olan minik sevgili kardeşim Asiye Kuloğlu (**sevgili ailem sizi çok seviyorum**)***)

Zile, 2019.

** Ne Juliet gülü ne Kadupul ne de orkide yetiştirmek isterim,*

Evrensel değerleri serpiştirmek isterim yeryüzüne,

Büyülensin her toprak yeşeriversin ölü duygular,

Canlansın öteleri sarsın,

Dünya sevgiyle, coşkuyla, dinamizmle püsküllü

*süslemelere boğulsun ve nihayetinde pozitif duygular çoşsun....**

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

15.04.2019

Aynur YEŞİLIRMAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.3. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar.....	4
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Suç ve Suçluluk.....	5
2.1.1. Suç Kavramı ve Adli Sosyal Hizmet.....	5
2.1.2. Suçun Nedenleriyle İlgili Kuramlar.....	7
2.1.3. İlk Kuramlar (Okur-yazar olmayan Toplum dönemi).....	7
2.1.3.1.Demonoloji.....	7
2.1.3.2.Klasik/Neo-Klasik K.....	8
2.1.3.3. Marksist/Leninist K.....	10
2.1.4.Fiziksel ve Zihinsel Karakter Kuramları.....	12
2.1.4.1.Frenoloji.....	12

2.1.4.2.Lombroscu Kuram.....	13
2.1.4.3.Zihinsel Yetersizlik Kuramı.....	15
2.1.4.4.Morfolojik Kuram.....	16
2.1.5. Psikolojik Kuram.....	17
2.1.5.1.Psikanalitik Kuram.....	17
2.1.5.2. Psikodinamik Problem Çözme.....	19
2.1.5.3. Bastırılmışlık-Öfke.....	20
2.1.5.4. İç Konuşma.....	21
2.1.6. Sosyal Kuramlar.....	22
2.1.6.1. Etiketleme.....	22
2.1.6.2. Ayrımsal Birlik.....	23
2.1.6.3. Toplumsal Kontrol.....	24
2.1.6.4. Sapkın alt kültürler.....	25
2.1.6.5. Anomi Kuramı.....	26
2.1.6.7. Eleştirel Kuram.....	27
2.2. Öfke ve Saldırganlık.....	28
2.2.1. Öfke Kavramı ve Nedenleri.....	28
2.2.1.1.Öfkeye İlişkin Kuramsal Görüşler.....	30
2.2.2. Saldırganlık Kavramı ve Nedenleri.....	34
2.2.2.1. Saldırganlığı Etkileyen Nörolojik ve Biyo-Kimyasal Faktörler.....	36
2.2.2.2. Öfke ve Saldırganlık Nasıl Azaltılır?.....	39
2.3. Öz şefkat.....	40
2.3.1. Anlayış ve Öz şefkat nedir?.....	40
2.3.2.Öz şefkatin Öğeleri.....	44
2.3.2.1.Kendine Şefkat.....	44
2.3.2.2. Ortak Paydaşım.....	44
2.3.2.3. Bilinçli Farkındalık.....	45

2.3.3. Kuramlar Açısından Öz Şefkat.....	46
2.3.3.1. Bilişsel Davranışçı Kuram	46
2.3.3.2. Çözüm Odaklı Kuram.....	47
2.3.3.3. İnsancıl Kuram.....	48
2.3.3.4. Psikanalitik Kuram.....	49
2.3.3.5. Öyküsel Kuram.....	49
2.3.4. İlgili Araştırmalar: Öz Şefkatin Saldırganlık ve Öfkeyle İlişkisi.....	51
2.4.Hükümlülere Uygulanan Islah ve İyileştirme Çalışmaları.....	53
2.4.1.Cezaevlerinde Islah ve İyileştirme Çalışmaları.....	53
2.4.1.1.Bireysel Çalışma.....	53
2.4.1.2.Grup Çalışmaları.....	53
2.4.1.3.Aile Çalışmaları.....	54
2.4.2.Denetimli Serbestlikte Islah ve İyileştirme Çalışmaları.....	54
2.4.2.1.Bireysel Çalışma.....	54
2.4.2.2. Grup Çalışmaları ve Seminer.....	54
2.4.2.3. Aile Çalışmaları.....	55
2.5. İnfaz Sisteminde Uygulanan Grup Çalışmalarına Alternatif Bir Örnek....	56
2.5.1. Duygu Düzenleme Eğitimi.....	56
2.5.2. Öz Şefkat Eğitimi.....	57
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	59
3.1. Araştırma Modeli.....	59
3.2. Çalışma Grubu.....	59
3.3.Veri Toplama Araçları.....	59
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	60
3.3.2. Saldırganlık Ölçeği.....	60
3.3.3. Öz Şefkat Ölçeği.....	61
3.3.4.Sürekli Öfke ve Öfke Tarzları Ölçeği.....	61

3.4. Veri Toplama Süreci.....	62
3.5. Verilerin Çözümlemesi	63
4.BULGULAR.....	64
4.1. Öz şefkat ve Öfkenin Saldırganlık Üzerindeki Yordama Gücü.....	64
4.2. Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının İnfaz Türüne Göre İncelenmesi.....	66
4.3.Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi.....	68
4.4. Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılığın İncelenmesi.....	70
5. TARTIŞMA	73
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	77
7.KAYNAKÇA.....	79
8.EKLER	92

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Değişkenlerin birbiriyle olan ilişkileri.....	64
Tablo 2: Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları.....	64
Tablo 3: Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının İnfaz Türüne Göre Farklılaşmasına İlişkin t-testi Sonuçları.....	66
Tablo 4: Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına İlişkin t-testi Sonuçları.....	68
Tablo 5: Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin ANOVA Bulguları.....	70

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal hizmet, değişen ve dönüşen dünyada, çeşitlilikle eşleşen, çoklu müdahale alanlarına hitap eden, yardım etme mesleği denilebilir. Yaşayan her birey, gelişimi ve ilerlemesi için diğer insanlarca sağlanan koruma, rehberlik ve eğitime ihtiyaç duyar (Sheafor ve Horejsi, 2014). Sosyal hizmet, bireyin pozitif sosyal işlevselliğini arttırmayı amaçlar. Pozitif sosyal işlevsellik ise, bireyin hem kendine hem de çevresine dönük başlıca rollerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan görev ve aktiviteleri başarabilme yeteneğidir. Pozitif sosyal işlevsellik; beslenme, barınma, sağlık, kendini hasardan koruma, kabul görme-sosyal destek, hayatın anlamı ve amacı gibi endişelerinde kendini gösterir. Sosyal hizmet çalışmasında, bireyin sosyal işlevselliği; sosyal bakım, sosyal tedavi, sosyal geliştirmeye gerçekleşir (Sheafor ve Horejsi, 2014). Sosyal bakım denildiğinde bireyin temel ihtiyaçlarına ulaşma ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılama gereksinimi içinde bulunan, gereksinimlerini karşılama için tasarlanmış aktivite ve çabalarıdır. Sosyal bakımda ana husus bireyin iyi hissetmesini sağlamaktır. Sosyal tedavi ise, bireyin ve ailesinin değişimidir, bu değişim eğitim, danışmanlık yada ihtiyaca dönük çalışmalarla gerçekleşir. Bu noktada Adli sosyal hizmet ise sosyal hizmetin çoklu müdahale alanlarından birisi olup bireylerin işlevsiz, problemlili ya da sıkıntılı düşünce, his, davranış ve alışkanlıklarını değiştirmek veya düzeltmek amacıyla eğitim, danışmanlık...v.b. sosyal bakım, sosyal tedavi sunduğu söylenebilir. Adli sosyal çalışmacı ıslah hizmetlerinin odağını bireysel çalışma, grup çalışması ve aile çalışmalarıyla sosyal bakım ve sosyal tedavi sürecini hükümlüler için gerçekleştirebilir.

Bireyin pozitif işlevselliğini olumsuz etkileyen öfke ve saldırganlık kavramlarından, öfke; sağlıklı, istendik, insani duyguyken saldırganlık; kasıtlı olarak zarar ya da acı veren davranışlarla açıklanmıştır (Westen, 1996). Öfke ve saldırganlığı yordayan öz şefkat kavramı ise Budist felsefesinden doğmuştur. Öz şefkat; bireyin kendine şefkatinin derecesini gösterir. Neff (2003) öz şefkati üç boyutla; öz sevecenlik, ortak paydaşım ve bilinçli farkındalıkla incelemiştir. Öz şefkat düzeyi yüksek olan bireyler yetersizliklerine ve acılarına katı yaklaşmak yerine daha sevecen yaklaşımları öz şefkatin “öz sevecenlik” boyutunu oluşturur (Neff, 2003). Benzer şekilde birey yaşadığı zorlukları yalnızca kendisinin tanık olduğu değil zorlukların tüm insanlığın da bir deneyimi olduğunu kabul etmesi ise “öz şefkatin ortak paydaşım” boyutunu

oluşturur. Öz şefkatin farkındalık boyutu ise bireyler yaşantılarındaki acılarını ve yetersizliklerini içselleştirmek yerine bunlarla ilgili farkındalıklarını keşfederek kendilerini geliştirmeleri belirli seviyeye ilerlemelerini sağlamalarıdır (Neff, 2003). Yapılan araştırmalarla öz şefkati yüksek olan bireylerin düşük olan bireylerle kıyaslandığında; mutlu (Neff ve ark., 2007), iyimser (Neff ve ark. 2007), yaşam doyumu (Neff, 2003), içsel motivasyonlarının yüksek (Breines ve Chen, 2013), duygusal zekası yüksek (Neff, 2003), etkili baş etme yöntemleri kullanabilen (Neff ve ark., 2005; Leary ve ark. 2007; Allen ve Leary, 2010) psikolojik sağlık düzeylerinin (Neff ve McGehee, 2010) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Stosny'e (1995) göre, öz-şefkat kişinin diğerleri için şefkat ve sosyal duyarlılıklarını artırdığını, olumlu iç düzenlemeler sağladığını, "antisosyal davranışlarla uyumsuz" ve narsisizm karşıtlığı olarak nitelendirmiştir. Öz-şefkat ve suçluluk ilişkisi üzerine çok az araştırma yapılmıştır, ancak yapılanlar umut verici görünmektedir. Olumsuz duygular şiddet suçlularıyla ilişkilendirilmiştir. Neff ve Vonk (2009) öz-şefkatin öfkenin negatif bir yordayıcısı olduğunu ve öfkenin şiddete bağlı oluştuğunu belirtmişlerdir. Daha az öfkeye sahip olarak, bireylerin başkalarına karşı saldırması daha az olasıdır. Lo'ya (2007) göre benlik saygısıyla kıyaslandığında öz-şefkatin, kişisel sıkıntı ve utançın daha güçlü bir negatif yordayıcısı olduğu ve cinsel suçlularda sosyal işlevselliğin daha güçlü bir pozitif yordayıcısı olduğu gösterilmiştir. Lo (2007) kendini nesnel olarak görüp (iç gözü kazanmış) başkalarının acılarının kendisini açan suçluların diğerlerine karşı daha az saldırgan olduğu tespit etmiştir. Grosman (2004) öz şefkati, farkındalık pratiğiyle pozitif olarak ilişkilendirmiş ve Neff (2003b) kendine şefkat puanlarının farkındalık pratiğiyle yıllarca süren uygulamalarla anlamlı ilişkili olduğunu bulmuştur. Rainford (2003)'un Folsom Hapishanesinde 15 yıl süren farkındalık çalışmasında, farkındalık çalışmasının mahkumiyet oranını %43 azalttığını bulmuştur. Neff'e göre (2003) Öz-şefkat, kişinin empati duygusunu geliştirir. Empatinin suçun tekrarlanması ve yeniden hapsedilmeyi olumsuz etkilediği de belirtilmiştir (Daugherty ve ark., 20019). Bu araştırma da hükümlülerde saldırganlığın, öz şefkat ve öfkeyle ilişkili olup olmadığı, öz şefkat ve öfkenin, saldırganlığı nasıl yordadığı incelenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Öfke ve öz şefkat, saldırganlık üzerinde anlamlı birer yordayıcı mıdır? sorusu bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Katılımcıların öfke alt boyut puanları (sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) ve öz şefkat toplam puanları, saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Katılımcıların öfke alt boyut puanları (sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) ve öz şefkat toplam puanları saldırganlık toplam puanını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

3. Öfke alt boyut puanları (sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) ve öz şefkat toplam puanları, saldırganlık toplam puanı katılımcıların cezaevinde ve denetimli serbestlik olma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?

4. Katılımcıların öfke alt boyut puanları (sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) ve öz şefkat toplam puanları ile saldırganlık toplam puanı eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?

5. Katılımcıların öfke alt boyut puanları (sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta, öfke kontrol) ve öz şefkat toplam puanları ile saldırganlık toplam puanı medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, hükümlülerde saldırganlığın yordayıcısı olarak öz şefkat ve öfkenin etkisini ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Bireyin cezaevine girmesi, tutukluluk süreci ve hüküm almasıyla gelişen bir dizi deneyim ruhsal değişimleri beraberinde getirmektedir. Hapislik psikolojisinin bireylerde farklı oluşu etki düzeyini değiştirmektedir. Hükümlü bireyin sosyal uyumunun zorlanmasına bağlı olarak farklı psikolojik tepkilerin gelişmesine sebebiyet verebilir. Sosyal uyumunun bozulmasına bağlı olarak öfke ve saldırganlık tepkileri gelişebilir. Bireye acı veren deneyimlerin olumsuz etkisinden korunmasında tampon bir etkisi olan öz şefkatin işlevsel olmayan duygulara karşı baş edici etkisinin varolduğu söylenebilir. İşlevsel olmayan özellikler (sert davranışlar, dirençli olma....) şiddeti beraberinde getirir (Beck, 1976). Bu bağlamda hükümlülerde işlevsel olmayan duygu ve düşüncelerin oluşmasıyla gelişen saldırganlık, öz şefkat düzeyinin artırılmasıyla bireyin pozitif sosyal işlevselliğine/iyi

oluşuna olumlu katkı sağlayacağı ve hükümlünün sağlıklı davranışlar geliştirebileceği söylenebilir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Tokat Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Zile Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan hükümlüler ve Zile M tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalan, 20-60 yaş arası 300 hükümlüden elde edilen bilgilerle sınırlıdır. Araştırma verileri için kullanılan ölçme araçları, hükümlülerin gönüllü katılımıyla sınırlıdır. Çalışmada erkek hükümlü sayısı fazla olduğu için sonuçlar erkeklere genellenebilir. Denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan hükümlülerin “koşullu salıverilenler (105/A), tedavi denetimli serbestlik tedbiri verilmiş, mükerrirlere özgü denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan kişilerle sınırlıdır. Cezaevi örnekleminde ise “hükümlü” olma durumuyla sınırlıdır. Örnekleimde yer alan Tokat T tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na ulaşım sebebiyle gidilememiş, bu durumun araştırmanın sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Araştırma, belirlenmiş değişkenlerle ve ölçüklerin analizinde kullanılan istatistikî yöntemlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Adli sosyal hizmet: Suçlu, suçtan zarar gören ve normal olarak hukukî meseleler veya mahkemelerde bulunan kişilerle ilgili uygulamalar, bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanı ise sosyal-hukuk ile beşeri hizmetlerin kesişimine odaklanan bir profesyonel olarak tanımlanır (Barker ve Bronson, 2000).

Cezaevi: Hukuk kurallarına göre verilen hapis cezasını çekmek üzere hükümlülerin yatırıldıkları bina (Tomanbay,1999).

Denetimli Serbestlik: Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemini (Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 2013).

Hükümlü: İşlediği suçtan dolayı kesinleşmiş mahkeme kararıyla belli bir cezayı çekme cezası verilmiş kişi (Tomanbay, 1999).

Öz şefkat: Bireyin kendi acılarına, karşı açık ve duyarlı, kendisine nazik ve şefkatli olması, yaptığı hatalar karşısında affedici olurken, başarısızlık ve yetersizlikleri

karşısında yargılayıcı olmaması, yaşanan sıkıntı veren durumların insanlığın ortak deneyiminin bir parçası olduğunu kavraması ve içinde bulunulan anı yargılamadan olduğu gibi kabullenebilmesidir (Neff, 2003).

Öfke: Engellenme, incinme, gözdağı vb. gibi bir durum karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık ([www. http:// www. tdk. gov.tr /index. php?option =com_gts& arama=gts&kelime=%C3%B6fke](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=%C3%B6fke)).

Pozitif Sosyal İşlevsellik: Bireyin toplum içerisindeki başlıca rolünü gerçekleştirebilmesi ve kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan görev ve aktiviteleri başarabilme yeteneği (Sheafor ve Horejsi, 2014).

Saldırganlık: Kişinin düşünce ve davranışlarını benimsemeyi kabul etmeyenlere zorla kabul ettirmek için seçtiği davranış türü (Tomanbay, 1999).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Suç ve Suçluluk

2.1.1. Suç Kavramı ve Adli Sosyal Hizmet

Suç kavramının irdelenmesi ve ne olduğuna dair anlam çıkarılması insanlık tarihi kadar eski ve çeşitli, varlığı ise evrenseldir. Tarihte ilk olarak suç kavramı Eski Babil’de Hammurabi Hukuk’unda sosyal düzen ve adaleti sağlamak amacıyla ceza kavramıyla birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Adler, suçu hukuk kuralları tarafından yasaklanmış olarak tanımlarken, Durkheim ise insanlığın doğasından kaynaklanan bir olgu, İtalyan kriminolog Garofolo ise halk tarafından ahlak dışı veya zararlı olarak düşünülen davranışları suç olarak nitelendirmiştir (Saraçoğlu,2017).

Suç denen olgu bir fiil ile ya da yapma ile ortaya çıkmaktadır. Temelde ise yasayı ihlal ederek işlenen ya da yerine getirilmeyen eylemlerdir, ihlale karşı da kişinin ödediği bedel ise “ceza”dır. Suçun “suç” olmasında görünür kılınmasındaki belirleyici, toplumsal kurallara tezat düşme durumu olduğu anlaşılmış bu bağlamda Tomanbay (1999) suçu “toplumsal normlara uymayan davranış ya da eylem” olarak belirtmiş, Zastrow (2013) ise suçu “bir yasayı ihlal ederek işlenen ya da yerine getirilmeyen eylemdir” şeklinde tanımlamışlardır. Yerleşik kurallara aykırı hareket etme ve müdahalede bulunma “suç” durumuna sebebiyet verdiği söylenebilir.

Suç olgusuna “kişi” ya da suç işleyen” açısından bakıldığında ise “suç olarak nitelenen her çeşit davranışın kaynağında kendine özgü ve son derece öznel olabilecek çatışmanın” bulunduğu söylenebilir. Suç sayılan davranışın doğru anlaşılabilmesi için bu çatışmanın doğru çözümlenmesi ve bilinmesi gerekir. Birey, içinde bulunduğu ve kendisi için sorun oluşturan duruma çözüm, çare ararken, geçerli olan ahlak kurallarının, normların kendi sorununun çözüme kapalı olduğunu gördüğü ya da kapalı olduğunu sandığı ve ikilem içerisinde içsel çatışmasına yenik düşmesiyle “eylem içerisine” girmesi “suç olgusunun” ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim suç oluşumunda meydana gelen çatışma durumu, bireysel ve toplumsal şekliyle ele alınmıştır (İçli, 2007). Suç öznesinin yaşadığı çatışma kendisine, bir başkasına ve çevresine dönük gerçekleştiği söylenebilir (Daşbaş, 2013).

Suçun ne olduğu, topluma, içinde bulunulan çevreye, yasalara göre değişebilmektedir. Yasal olarak suç olmayan bir olay psikolojik, toplumsal, ve ahlaki açıdan suç teşkil edebilmektedir. Örneğin İzlanda’da 1970’li yıllara kadar Türk olan birini öldürmenin suç sayılmaması (İlhan, 2017). Ülkemiz ceza uygulamasında ise TCK.’nin 2.maddesinde yer alan “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” (suçta ve cezada kanunilik ilkesi) toplum içerisinde neyin suç olduğunu ya da olmadığını gösteren ayrıntı olarak nitelendirilebilir.

Suç davranışını ve kapsamını anlamaya çalışan adli sosyal hizmet, Barker ve Brunson’a (2000) göre suçlu, suçtan zarar gören ve normal olarak hukuki meseleler veya mahkemelerde bulunan kişilerle ilgili uygulamalar olarak ifade etmişlerdir. Barker ve Brunson (2000), Green ve ark. (2005) adli sosyal hizmet uzmanını ise sosyal-hukuk ile beşeri hizmetlerin kesişimine odaklanan bir profesyonel olarak ifade etmişlerdir. Geniş anlamda adli sosyal hizmet Barker (2003) kanunlara, adli konulara ve çocuk gözetimi, boşanma, çocuk suçluluğu, çocuğun hakları, bakım ve ceza ehliyeti gibi konuları içeren ihtilaf veya suçla ilgili durumlara, sosyal hizmet uygulamasının özel olarak odaklanmasıdır, şeklinde tabir etmiştir. ABD’de yer alan Ulusal Adli Sosyal Hizmet Organizasyonu’nun (NOFSW, 2011) adli sosyal hizmet tanımı kanun ve adli sistemlerle ilgili konu ve sorunlara yönelik sosyal hizmet uygulanması şeklinde tanımlanmıştır. Mesleğin uygulama alanı ise (NOFSW, 2011) ceza ehliyeti ya da sorumluluğu için değerlendirilen ya da tedavi edilen suçlulara yönelik hastanelerden psikiyatrik kliniklere uzandığı söylenebilir. Adli sosyal hizmet uzmanı geniş bir grupta ve mesleğine bağlı belirli rollerle adli alana katkı sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Bu bağlamda, Robbins ve ark. (2014) adli sosyal hizmetin işlevine dair; çocuk, genç, kadın ve yetişkinlerin korunması, çocuk hakları savunuculuğu, suça sürüklenmiş çocuklarla yapılan adli görüşmeler, denetimli serbestlik, cezaevi sosyal hizmeti, madde bağımlılığı tedavileri, suç mağdurlarına yönelik hizmetler, suçluları toplumu kazandırma ve mağdurları topluma adapte etme hizmetleri, toplum ruh sağlığı, aile içi şiddet, sosyal yardımlaşma hakları, çocuk ve yetişkinlerin cezai sorumluluğunun değerlendirilmesi, cezaların hafifletilmesi, arabuluculuk gibi çok çeşitli rol ve fonksiyonları içeren alanlarda çalıştığını ifade etmişlerdir.

Sheafor ve Horejsi (2015) sosyal hizmet kuramlarından birisi olan genelci yaklaşımın müracaatçıyı, bütüncül ve mesleğe bağlı rollerle (savunucu, danışman, arabulucu...) ele aldığını ifade etmişlerdir. Brownell ve Roberts’a (2002) göre suçlu

eksenli çalışmaların karmaşık, ruhsal, kişilerarası, ailesel ve toplumsal sistemleri anlamayı gerektirdiğini ifade etmişlerdir. Türkiye’de suçluluk alanında çalışan sosyal hizmet uzmanının rolleri ise kabul ve izleme, teşhis ve sınıflandırma, danışmanlık ve tedavi ve tahliye planlamasını içerdiği söylenebilir. Müracaatçı, hem soruna hem de çözüme katkı veren geniş sosyal sistemin parçası olarak görülmektedir (Güdek, 2016). Adli sosyal hizmet uzmanları müracaatçının davranış değişiminde olduğu kadar, aile ve sosyal çevreyle ilişkileri, ceza ve adalet sisteminin iyileştirilmesi konularında da etkili çalışmalar yaptığı söylenebilir. Toplumsal normlara ve düzene aksi hareket etme durumu olan “suç” kavramının, bireyle sistem arasında, bireyin, toplumun yararını gözeten, bireyi merkeze alan ve savunan, onu toplumla bütünleştiren güçlendiren bir anlayış ile adli sosyal hizmet yaklaşımının gerekliliği ve yaygınlaştırılması sosyal hizmetin ana ilkelerinden biri olan insanın saygınlığı ve onuruyla ilgili denilebilir.

2.1.2. Suçun Nedenleriyle İlgili Kuramlar

2.1.2.1. İlk Suç Kuramları

2.1.2.1. Demonoloji (Okur yazar olmayan Toplum Dönemi)

Zastrow’a (2013) göre demonoloji kavramı, sapkın davranışların şeytanın etkisiyle gerçekleştiğini öne süren bir teori, okur yazar olmayan toplumun, suçun nedenini şeytani ruhlar olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bu inanç yaygın biçimde demonolojiyle anılmıştır. On sekizinci yüzyıl öncesinde sistematik olmayan vasıtalarla ele alınan suç akıl dışı yöntemlerle adalet sağlanılmaya çalışılmıştır. Akıl dışı yöntemlerle adalet aramanın ilk örneği ise İskoç kabilelerde rastlanılmış aile intikamıdır (Saraçoğlu, 2017). Orta Çağ Avrupası’nda, sapkın davranışta bulunanların şeytanın etkisi altında kaldığı düşünülmüş, toplumlarda çirkin insanların bela ve kötülük getirdiğine inanılmış ve bunlardan uzak durulmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu yaklaşım gereğince suç “günah” tır. Karanlık Orta Çağ Avrupası’nda (XV ve XVI) 100.000’in üzerinde insanın cadı avları sonucunda mahkemeye getirildikleri ve insanların yakıldığı, işkence gördüğüne rastlanılmıştır. Nitekim Orta Çağ Avrupası’nın içyüzüne bakıldığında egemen yönetimin acımasızlığı, kralların halka keyfi davranışları, kilisenin sosyal hayatı düzenleyen insani kuralların ortadan kaldırıldığı dikkat çekmiştir. Avrupa’da sapkın inanışların yerleşmesinde etkili olan sömürgecilerin çoğu cadılara, doğaüstü güçlere ve her türlü ilkel batıl inanca ve büyülere inanmış, döneme has yargılama cadılık (*witchcraft*) kanunlarıyla açık bir şekilde suç (Dolu, 2015) olarak

değerlendirilmiştir. Özellikle Massachusettes eyaletinin Essex vilayetindeki Salem kasabası, Salem Cadısı adıyla da ün kazanmış pek çok yargılama ve sonrasında toplu cadı avlarının (Dolu, 2015) her yanı sardığını ifade etmiştir. Yasayı çiğneyenlerin şeytanın etkisi altında kaldığına dair kanıt bulmaması nedeniyle, kurama itaat edilmemiştir; ancak kuramın izleri satanist kültürde, satanizm temalı rock şarkı sözlerinde ve insanları şeytanın etkisi altında betimleyen filmlerde (*13.Cuma ve Exorcist gibi*) görülmektedir (Zastrow, 2013) .

2.1.2.2 Klasik ve Neo-Klasik Kuram

Klasik ekol, “Hedonistik Psikoloji” temeli üzerinde kurulmuştur. Kuram, bir insanın beklenen zevk ve acı dengesi temelinde suç eylemine karışıp karışmamaya karar vereceğini öne sürmüştür. Her bireyin özgür bir iradesi olduğu ve yalnızca beklenen hedonist hesaplamalara göre eylemde bulunacağı ileri sürülmüş (Zastrow, 2013), fayda-maliyet analizi yaparak (Saraçoğlu, 2017) hareket edebilmesi; çünkü bireyin amacı, faydasını en yükseğe çekerken, zararını en düşük seviyede tutabileceği öne sürülmüştür. Klasik kuram, Reform ve Rönesans hareketlerinin kendisini gösterdiği karanlıklardan kurtulma anlamına da gelen Aydınlanma Çağı denilebilir. Klasik kuram genellikle dinsel motiflerle hareket eden intikamcı adalet sisteminde (savaş, işkence..) reformlar yapma şeklinde nitelendirilebilir. Klasik kuram savunucularından Beccaria ve Bentham, kanunların yazılı ve herkesin anlayabileceği bir şekilde olmasını suç teşkil eden eylemlerin açıkça belli olması, yargılamaların hızlı ve adil olması, cezaların insani ve ıslah edici olması gerektiği ve her türlü gayri insani muamele, işkence, gizli muhakemeler, keyfi muameleler ile gayri insani cezalar ve idam cezasının kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır (Dolu, 2015).

Gelişmiş Avrupa'nın Orta Çağ döneminde kralların kutsallaştırılması, insanın varlığının yok sayıldığı dönemde Hobbes 1651 yılında Leviathan isimli eseriyle, herkesin toplumun bir ferdi olarak diğer insanlarla eşit olduğu düşüncesini savunmuş, krala kutsiyet anlayışını reddettiği görülmüştür. Toplumun huzur ve güven ortamında yaşayabilmesi için kamu yetkisini elinde bulunduracak hükümdarın (*sovereign*) varlığına ilahi bir kaynağın yetkisi olmadan insanların ortak rızası ve istemesiyle sahip olması gerektiği savunulmuştur (Dolu, 2015). İngiliz felsefeci Hobbes (1660) ilahi gücü kendinde bulunduran kral otoritesine karşılık ortak insanlığa fayda getirecek yönetim istemiştir. Klasik kuramcılar toplumun “Sosyal Sözleşme’ ye ihtiyacı olduğunu,

toplumsal huzur ve güvenliğin garanti altına alınabilmesi için herkesin özgürlüklerinin yeteri kadar kısmının devlet tarafından kısıtlanmasına razı olması gerektiğini ortaya koymuşlardır (akt. Dolu, 2015). Sosyal sözleşmeye aykırı davranış “*ihlali*” beraberinde “*ceza*”yı getirdiği söylenebilir.

Klasik kuram ile bireyin hak ettiği değeri devletin elinden geri aldığı, suçun “suç” olmasını gerektiren ispatın onaylanmış olmasına kadar bireyin masum olduğu, kişi hak ve hürriyetinin, güvenlik ve özel hayatın dokunulmazlığının hiçbir şekilde keyfe kadar çığnenemeyeceği ortaya konulduğu söylenebilir. Orta Çağın keyfi ve barbar uygulamalarına bir tepki olarak ortaya çıkan Klasik kuram, suçun sebebi olarak doğüstü güçlerle değil, bireylerin almış oldukları kararların ve yapmış oldukları kişisel tercihlerin gözönüne aldığı söylenebilir. Klasik kuramcılar, suç nedenini “insanların bencilliği, kendilerini düşünmeleri, zevklerini ve hazlarını artırmak, acılarını ve sıkıntılarını azaltmak buna bağlı olarak arayış” şeklinde ifade etmiştir (Dolu, 2015). Klasik kuramcılar suça bağlı cezanın amacını (1) bireylerin yeniden suç işlemesini engellemek, (2) suçu önlemek ve (3) mağdurun öcünün alınması veya suçluya hak ettiği cezanın verilmesini temin etmek (4) suçluyu hapsedmekle toplumu suçtan koruma olduğu ifade etmişlerdir (Dolu, 2015). Klasik kuramın cezalandırma yöntemi olan “hapishanelere” bakış ise idam cezası ile her türlü gayri insani cezalandırma yönteminin kaldırılması, insanlara yaptıklarının kötü olduğunu anlayacak ve yaptığı kötü işten dolayı pişman olabileceği cezalandırma sistemi getirilmesini savunmuşlardır (Dolu, 2015).

Suç davranışını açıklayan Neoklasik kuram 18.ve 19.yüzyılda Avrupa ve Amerika’da şiddetli olarak etkisini gösteren klasik kuramın temellerine dayandığı görülmüştür. Bin dokuz yüz yetmişlerin başlarında suçluları, suçlarını planlayan birer rasyonel varlık olarak değerlendiren ve bu suçların ceza korkusuyla kontrol edilebileceğini savunan kuram günümüzde “rasyonel seçim teorisini” ortaya çıkardığı söylenebilir. Neoklasik düşünce akımını klasik düşünce akımından ayıran en önemli özellik, birey suç işlerken yüzde yüz rasyonel olmayabilir, düşüncesiydi (Saraçoğlu, 2017). Kuramın savunucularından Gary Becker’e (1968) göre “kişiler suç işlerken olası kazanımlarını maksimum seviyede tutmayı ve cezalandırmadan kaçmayı hedeflediklerini” ifade etmiştir. Rasyonel seçimi savunan kriminologlara göre bu mantık, şiddet içeren suçlar dahil her türlü suçta geçerli olabilir. Bu kurama göre hırs, intikam, sinir, kıskançlık v.b. sebeplerden dolayı suç işlenir (Dolu, 2015).

Kuram, ABD ceza adalet sistemini etkilediği söylenebilir. Rehabilitasyon ve suçluların ıslahı eksenli bir anlayışın yerleştiği ABD’de eski politikalar yerini cezaları artırarak ve suçlunun ceza alma olasılığını mümkün kılan en yüksek seviyeye çıkararak suçun önlenebileceği anlayışına terk ettiği görülmüştür (Dolu, 2015). Bu değişime bağlı olarak Jefferey’e (1985) göre suçun nedenlerinin bilinmeyeceği, suçun önlenemeyeceği ve bu anlamda hiçbir şeyin işe yaramadığı, suçun önlenbilmesinin tek yolu olarak daha fazla polisi işe almak, daha büyük hapisaneler yapılması gerektiği fikri yayılmaya çalışılmıştır; çünkü sosyal programlara ve rehabilitasyona rağmen suç potansiyeli olan kişilerin davranışlarında çok az değişikliğin olması, suçluların aç gözlü, hissiz ve duyarsız bireyler oldukları, dolayısıyla da onlara uzanacak açık bir eldense sıkılmış bir yumrukla daha çabuk yola gelecekleri inancı kuvvet kazanılmaya” başlandığı görülmüştür. Suçlunun ağır cezalarla cezalandırılması amacıyla ABD’de kısa adı LEAA (Law Enforcement Assistance Agency) olan Kolluk Yardım Kurumu adıyla federal birim kurulmuş ve suçluların caydırılması ve suçun önlenbilmesi için daha fazla ceza ve daha acımasız bir sistem oluşturulması gerektiği anlayışının hakim olduğu yepyeni bir ceza adalet sistemi dizayn edilmesi gerektiği düşüncesi Amerikan Yönetimi’ni etkisi altına alındığı görülmüştür (Dolu, 2015). Neo-Klasik Kuramın, Klasik Kuramdan ayrıldığı temel çizgi ise insanların özgür iradeleriyle hareket etmeleri, suçu özgürce işlemeleri; kuramın yaşadığı ikilem ise iradeyi etkileyen kişisel ve durumsal faktörlerin suç davranışını etkileyeceği, klasik kuramın ideal özgür irade ve rasyonel tercih kapasitesine sahip olamayacağı denilebilir. Neoklasik dönemden yakın zamana kadar suç oranlarını azaltma için oluşturulan “modern kolluk ve adalet sistemi” suç önleme mekanizmasında uygulamaya devam ettiği görülmüş; ancak suçu ve suçluyu anlama adına geliştirilmiş ilk dönem kuramları günümüz adalet sisteminde yerelliğini koruyamamıştır (Zastrow, 2013).

2.1.2.3.Marksist-Leninist Kuram

Sosyal bilimci Zastrow’a (2013) göre Marksist-Leninist kuram her türlü suçun çalışanların işlerine yabancılaşmasından ve insanlar arasındaki yoğun rekabetten kaynaklandığını ifade etmiştir. Marx’ın kuramını krimolojiye uyarlayan Bonger’e (2003) göre suçlu davranışlar, egoist davranışların tamamı içinde belli bir yer tuttuğu için en genel anlamda suçun nedenlerini anlayabilmenin bir yolu olarak, insanları egoistçe davranışlara iten ekonomik düzenin ve bu sistemin birey üzerindeki sosyal etkilerinin anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Dolu (2015) egoizmi tek başına bir

kimseyi suçlu yapmasa da giderek artan egoist potansiyeliyle insanın başkalarını düşünmesini, başkaları için yaşama veya diğergamlık (*altruism*) olarak ifade edilen insani ve sosyal özelliklere düşman bir yapıya bürünerek suç işlemeye müsait bir hal aldığını ifade etmiştir. Bireyi toplumdan kopararak bireyselliğe ve bireysel çıkarlarını gözetmeye sevk eden egoizm ile toplumu ve toplumsal menfaatleri önde tutan bir özellik olan diğergamlığın birbirinin aleyhine işleyen mekanizmalar olduğu söylenebilir.

Bonger'e (2003) göre kapitalist bir ekonomik düzenin sermaye, emek ve ürün "takası" üzerine kurulu olduğunu, böyle bir sistem içinde bireylerin de, karşı tarafın zararına olsa bile kendi menfaatine gelen her türlü "takas"a hoş bakacağını, bunun da toplumsal bağları zedeleyerek, toplumu bir arada tutan dokuya zarar vereceğini ifade etmiştir. Takas çeşitini ikiye ayıran Bonger (2003) "insanların malları ve hizmetleri kar amacıyla değiş tokuş yapmasının sosyal hayat için olumsuz olduğunu savunmuş, finansal gücü elinde bulunduran tüccarın, kendi kullanmayacağı malı ve hizmeti kar elde etmek için alıp satarken, en iyi malları en ucuz fiyata alıp mümkün olan en pahalı fiyata satmaya çalıştığını, bu süreçte de hem aldığı hem de sattığı insanlarla iki cephede mücadele verdiğini ifade etmiştir Marksist kriminologlardan birisi olan Jenkins'e (1984) göre kapitalizmin ayakta kalabilmesi için, tüketime dayalı bir ekonomiye ihtiyaç duyulduğu bu sistem içinde insanların hep daha fazlasını istemesinin, arzu etmesinin ve satın almak istemesinin ve bu hissi oluşturmanın temel olduğunu belirtmiştir. Jenkins (1984) fakir insanların toplumsal tahriklere daha fazla dayanamayarak hırsızlığa ve türlü suçlara gireceklerini belirtmiştir.

Ekonomik düzenin ezici etkisinin suça teşvik eden bir yönü de aile üzerinde görüldüğü söylenebilir. Zor şartlarla mücadele için yetişkinlerin çalışmasının yetmediği durumlarda çocuklarında çalışma hayatına atıldığı ve ev geçimine katkı sağlamaya çalıştığı görülebilir. Bonger'e (2003) göre çocukların gerek aile içinde ve gerekse de okulda iyi bir rehberlik ve iyi bir ahlaki eğitim alacakları ve gelecek için hazırlanacakları dönemde, çocukların daha erken yaşta yetişkinlerin kaba dünyasından giderek bağımsızlık kazandıkları ve bu nedenle de yetişkinlerin vahşi dünyasında olur olmaz her türlü kötü alışkanlığı çabucak kazandıkları kötü bir tecrübe yaşayabileceklerini belirtmiştir. Bonger'in (2003) fikirlerine paralel olarak Elliot Currie (2003) de kapitalizmi suçun en temel nedeni olarak görmüştür. Currie'ye (2003) göre kapitalist bir düzende zengin daha zengin ve fakir de daha fakirleşmekte olduğunu

belirtmiştir. Dolu'ya (2015) göre ekonomik bir sistem olarak ortaya atılan kapitalizmin tüm dünyada topyekun bütün toplumların hayat tarzını değiştirdiğini ve sosyal hayatı şekillendirdiğini, suçun normal ve beklenmesi gereken bir sonuç halini aldığını ifade etmiştir.

Amerikan kriminolog ve sosyolog Chambliss (1975) suçlu davranışın sebeplerini Marksist çerçevede: (1) Suçlu ve suç olmayan davranışlar insanların kendi sınıf pozisyonlarıyla uyum içinde rasyonel olarak hareket etmelerinden kaynaklandığını, (2) Suç, toplumların politik ve ekonomik yapılarına bağlı olarak toplumdan topluma değişiklik arz ettiğini. (3) Sosyalist toplumlar çok daha düşük suç oranlarına sahip olduklarını; çünkü daha az sınıf çatışması suça yol açan faktörleri azaldığını belirtmiştir. Suç ve suçlulara mücadele gibi bir misyon olduğu sürece polislere, hakimlere, savcılara, infaz koruma memurlarına, kriminologlara, sosyal hizmet uzmanlarına ve daha pek çok insana iş imkanı sağlayacağı söylenebilir. Kapitalizmin en temel özelliği “sınıflar arası mücadele” dir. Bu nedenle de üretim olanaklarına ve kaynaklarına sahip olan veya bu olanakları kontrol altında tutan elit gruplarla (kapitalist sınıf) sömürülen alt sınıflar arasında baskın gelme direnç gösterme ekseninde bir çekişmenin olacağı beklenen bir durum olabilir. Marksistler suçu “sınıflararasında yaşanan çatışmanın” doğal sonucu ve suç dahil sosyal problemleri aşabilmenin yegane yolunu “eşitlikçi (sınıfsız) ve insancıl bir sistem” olarak gördükleri söylenebilir.

2.1.4. Fiziksel ve Zihinsel Kuramlar

2.1.4.1. Frenoloji

Alman anatomi ve fizyoloji uzmanı Joseph Gall bireylerin kafatasları, beyinleri ile karakterleri arasında ilginin bulunduğunu, zihin inceleme bilimi ve beynin yeni bakış açısıyla işlevselleştirildiği, kafa ölçülerine göre kişiliğin okunması, suçluların belirlenmesinde Berlilton ölçümlerinin yapılması “frenoloji” kavramıyla tanınmıştır (Onan, 2015). Kavram, Jall ve Spurzheim tarafından 19.yüzyılda gelişmiş, yirmi yıl akıl hastaları ve mahkumların kafataslarının şeklini çizmiş olan Gall “girinti, çıkıntı, düzlük...” incelemesiyle belirli yargılara vardığı görülmüştür. Gall, 1800 yılında kafatasının 37 özelliğini inceleyerek, bir kişinin karakteri hakkında koruyucu, çatışmacı, sır saklayan, yüce, ciddi ve kendine saygılı gibi yargılarda bulunmuştur (Çakıroğlu, 2015). Darçın ve Darçın'ın (2017) suçun biyolojik açıklamalarına dair araştırmalarında, suçu kanıtlanarak hüküm giymiş olanlardan yaşayanların başlarını ölenlerinde

beyinlerini inceleyerek kafatası şeklinin kişiliğin bir göstergesi olduğu ve suçlu davranışların tespitinde de “kafatasının dış muayenesinden” davranışları ve karakteristiklerini çıkarmak için teknik geliştirildiğini” ifade etmişlerdir. Gall (1800) kafatasının her bir kısmının belirli görevlerinin var olduğunu, kafatasındaki çıkıntı ve girintilerin bazı özelliklere karşılık olduğunu, benzer çıkıntı ve girintilere sahip olan kişilerin aynı özellikler gösterdiğini öne sürmüştür. Gall’a göre müzisyene ya da şaire kabiliyeti veren özellik “kafatasındaki çıkıntılardır”, suça yatkınlıkta benzer şekilde kafatası şekliyle bağlantılıdır (akt. Çakıroğlu, 2015). Kuramın temelini oluşturan frenoloji terimi Spurzheim tarafından kafatası biçimine göre kişilik değerlendirmesi uygulamalarını tanımlanması için kullanılmış, beyin organlarının haritasını Kuramın gelişmesinde Spurzheim, kafatası biçiminin analizi yoluyla kişilik değerlendirmesi uygulamalarını tanımlamak için ilk defa “frenoloji” terimini kullanmıştır (Darçın ve Darçın, 2017). Zastrow’a (2013) göre suça eğilimli kafatasına sahip olan mahkumlara diğerlerinden daha acımasız davranıldığı, beynin şeklinin suç etkinliğini öngörmek için yeterli olabileceğini belirtmiştir. Bilimsel çalışmalar suç davranışıyla kafatasının şekli arasında herhangi bir uyum tespit etmediği söylenebilir.

2.1.4.2. Lombroscu Kuram

Lombroscu kuram, suçlularla suçlu olmayanlar arasındaki biyolojik farklılaşmalara dikkat çekmiş, fiziksel yapının bireyin davranış ve faaliyetini yöneten başlıca etken olduğu düşünülmüştür (Yavuzer, 1994). Giddens (2005) suçlu tiplerin belirli anatomik özelliklerle belirlendiğini belirtmiştir. Lombroscu kuram “suçluların suça yönelmesinde” kafatası ve alın biçimi, çene büyüklüğü ve kol uzunluğu gibi, suçluların görünüşleri ile fiziksel özelliklere yoğunlaştıkları görülmüştür. Nitekim suçluların biyolojik bakımdan bozuk ya da kusurlu olduğunu, bu insanların “insan” olarak tam gelişemediklerine inanılmıştır (Giddens, 2005). Darçın ve Darçın (2017) Lombroscu kuramın özünün Charles Darwin’in evrim teorisinden esinlendiğini, suçluların suç işlemeyen insanlar kadar gelişmediğini, suçluların “suçlanmasında” temel faktörün biyolojik farklılıklar olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Kuramın özdeş kavramlarından biri olan “atavizm” terimini ise Darçın ve Darçın (2017) “birkaç nesil yokluğun ardından bazı uzak ataların özelliklerinin bir organizmada ortaya çıkışı” şeklinde ifade etmişlerdir. Atavizm’inde insanların ilkel hallerine geri dönme ve atalarına benzeme halinin var olduğu söylenebilir. Lombroso’nun ilkel insanların (suçlu insanların) gelişmiş insanların düşük seviyedeki atalarının yansıması olarak gördüğünü

belirtilmiştir (Darçın ve Darçın, 2017). Lombroso, İtalya'nın çeşitli bölgelerinden yaklaşık 3000 kişi üzerinde yapılan incelemeler neticesinde suçluların diğer insanlara göre normal dışı bir fiziksel görünümünün olduğunu saptamıştır (akt. Dolu, 2015). İtalyan kriminolog Lombroso, özellikle dövme yaptırılanlar ve müstehcen sahneleri tasvir eden dövmelere sahip askerlerin diğerlerine kıyasla daha kural tanımaz olduklarına dair oluşturduğu kanaatini daha sonraları suçluları normal insanlardan ayıran bir karakteristik olarak ele almıştır (akt. Dolu, 2015).

Lombrosco kuramcılar suçlu canlı ve cansız varlıkların ölümü ya da doğumu kadar doğal bir olay görmüştür. Suç işlemiş insanların gelişmiş insanlardan ayrı olarak doğuştan suçlu olarak dünyaya geldiklerine inanmışlardır. (Darçın ve Darçın, 2017). Suçlularla vahşi hayvanları kıyaslayan Lombroso, vahşi hayvanların doğadan ve çevreden tecrit edildiği gibi suçlularında kapatılmaları gerektiğini; ancak bu yolla toplumun bu insanların zararlarından korunacağını ileri sürmüştür (Dolu, 2015). Suçun önlenmesinde lombrosco kuramcılar rehabilitasyona ağırlık verilmesini, hapishanelerin düzeltme ve iyileşme yeri olmadığını, bu kurumlarda farklı suç tekniklerinin öğrenildiğini, topluma zarar verme düzeyinin bu yöntemle daha da artacağını, kısa süreli suçların hapsedilmemesini savunmuşlardır (Dolu, 2015). Daha sonraki dönemlerde ise Lombroso, sosyolojik ve çevresel faktörlerin de bireyin suç işleme davranışını etkilediğini; iklimin, hava sıcaklığının, mevsimlerin, hastalıkların, medyanın, şehirleşmenin, göç hareketlerinin, uyuşturucu maddelerin, alkolizmin, politik faktörlerin, ekonomik faktörlerin, eğitimin, dinin, ailenin ve gayri meşru ilişkilerin, yaşın, cinsiyetin, mesleklerin, savaşların suçlu etkilediğini söylemiştir (Dolu, 2015). Lombroso ve Ferri (1894), kadın suçluları ve işledikleri suçlar üzerine nicel ve nitel verilerle anlamaya çalışmış, kadın suçluların katavizm ekseninde, fiziksel özelliklerini incelenilmiş, seks işçisi kadınların aşağıda bir çene, geniş burun, derin ön sinüs ve dar alın, fiziksel özellikleri tespit edilmiştir (akt. Akpolat, 2011). Suçluların farkedici fiziksel özelliklere sahip olduğunu iddia eden bu kuramda, binlerce suçlu ve suçlu olmayan insanlarla karşılaştırmaların yapıldığı herhangi fiziksel farklılığa rastlanılmayan Charles Goring tarafından çürütülmüştür (Zastrow, 2013).

2.1.4.3. Zihinsel Yetersizlik Kuramı

Zeka ve suç ilişkisini ortaya koyan Henry Herbert Goddard'ın Zeka Geriliği: Sebepleri ve Sonuçları adlı eseri 1914 yılında yayınlanmış (Dolu, 2015), Lombroso ekolünün temelini oluşturan “fiziksel yapı, atavizm” yerine suçu zihni yetersizlikle açıklayan ortaya atılmıştır (Yavuzer, 1994). İlk dönem suç kuramlarından olan zihinsel yetersizlik kuramı yeterli zeka seviyesinde doğmayanların her an suç işlemeye yatkın olduklarını, bunun sebeplerini ise idrak eksikliği ve idrak eksikliğine bağlı noksan davranışta görmüşlerdir (Dolu, 2015). Goddard (1979), suç işleyen kişilerin suç eylemini aptalca işlediklerini, suçun aptalca olmaktan çok, suç işleyenlerin aptalca davrandığını ve yakalandıklarını, aynı durumu zeka düzeyi yüksek ya da normal birisi işlediğinde kaçıp kurtulabileceğini belirtmiştir (akt. Dolu, 2015). Zihinsel geriliğe sahip bireylerin normal insanlara göre aileleriyle bağlarının yakın olduğunu Goddard, 1912 yılında “Kallikak Ailesi: Zeka Geriliğinin Kalıtımına Dair Bir Araştırma” isimli çalışmasında, zeka seviyesi yüksek olan bireylerin başka yerlere göç ederek ailelerinden uzaklaştığını bahsetmiş, zeka seviyesi düşük olan kişilerin buldukları çevreden kaldıkları, toplumdan izole hayat sürdükleri sonucuna varılmıştır (akt. Dolu, 2015). Kallikak ailesiyle eşdeğer tutulmuş Jukes ailesinde ise belli zekaya sahip bireylerin ailelerini terk ettikleri geride düşük zeka seviyesine sahip bireylerin problemler halinde ailelerinin yanında kaldıkları görülmüş, Kallikak ailesi'ni incelendiğinde, toplam 327 aile arasında altı asır sonra zeka geriliği bulunan bireyin bulunduğu tek ailenin Kallikak'lar olduğunu tespit edilmiştir (Dolu, 2015).

Kuram, doğruyu ve yanlış ayırt edemeyen, arzu ve isteklerini kontrol altına alamayan herkesi potansiyel suçlu olarak kabul etmiştir (Dolu, 2015). Zeka geriliği olan insanların suçlu olma ya da olmama halinin mizaç ve çevre yapısına göre değişebilmektedir (Dolu, 2015). Nitekim Goddard (1979) yumuşak huya sahip olan ancak zeka seviyesi düşük olan kişilerin suç işlemeyeceklerini, çevresindekilerin bu kişilere sahip çıkması da suçlu olma ihtimalleri düşürdüğünü belirtmiştir. Suça yönelmiş çocukların yaşlarına göre IQ seviyelerinin düşük olduğu, suça yönelmede belirleyicilerinden birisi de IQ seviyesini düşüklüğü denilebilir (akt., Dolu, 2015). Kuram, 1930'larda değerini kaybettiği ve sağaltım üzerinde önemli katkısının olmadığı görülmüştür (Zastrow, 2013).

2.1.4.4. Morfolojik Kuram

Suçlu insanın davranışını anlamaya dönük çalışmalar, 20.yüzyılda vücut yapısı ve suç arasındaki ilişkiyi araştıran Somatotip Okulla (Morfolojik Kuram/Ekol) devam ettiği görülmüştür. Kuram insan bedenindeki uzuvların gelişimlerinin bir diğerine oranla ne kadar gelişmiş olduğunu incelemiştir. Bedensel özellikler, vücut şekilleri ve kişilik özellikleri arasındaki bağlantıyı anlamaya çalışan morfolojik ekolün düşüncelerinin 2500 yıl öncesinde Hipokrat'ın eserlerinde ele alındığı söylenebilir (Dolu, 2015).

Morfolojik kuramcılardan birisi olan Kretschmer, Almanya'nın güneybatısında Swabia'da 260 akıl hastası üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, bu kişilerin vücut yapıları ile kişilik özellikler arasında ilişki bulmuş ve araştırma sonucunda piknik (*pyknic*), atletik (*athletic*), astenik (*asthenic*) ve karma tip (*unclassifiedmixedtype*) vücut tipleriyle saykloid (*cyckoid*), şizoid (*schizoid*), displastik (*displastic*) ismini verdiği kişilik tiplerinden oluşan model geliştirmiştir (Dolu, 2005). Kretschmer'in morfolojik sınıflandırmasında, atletik tipleri geniş omuzlu ve göğüslü, güçlü kollar ve bacaklar, kaslı ve gösterişli bedene sahip sporcu görünüşlü bireyler olduğu, piknik tipe sahip olan bireylerin ise yumuşak ve yuvarlak bedene sahip, kilolu ve kısa olduğu, astenik beden yapısına sahip olan bireylerin ise ince, zayıf bireyler olduğu tespit edilmiştir (Dolu, 2005), Kretschmer'in morfolojik sınıflandırmasında displastik tipler bedensel anormallikleri ve orantı bozukluklarına sahip bireylerdir (Darçın ve Darçın, 2017). Morfolojik sınıflandırma da yer alan piknik tiplerin *dolandırıcılık* suçunu; astenik tiplerin *basit hırsızlık ve dolandırıcılık* suçlarını; atletik tiplerin *cebir ve şiddet suçlarını*; displastik tiplerin ise *genel adap ve ahlaka aykırı fiilleri* işleme eğiliminde olduğu görülmüştür (Kretschmer, 1977, akt. Darçın ve Darçın, 2017). Morfolojik kuramcılardan biri olan Kretschmer, bedensel özelliklere göre kişilik özelliklerini ise Saykloid kişilik tipindeki insanların spontane hareket edebilme yetenekleri zayıf, hırsızlık gibi şiddet yönü bulunmayan mala karşı suç işledikleri, bedensel özelliklerinin ise kilolu ve yumuşak bedenli olduğu, Şizoid insanların zayıf, ince, kaslı bedene sahip, şiddet içeren suçlar işlemeye meyilli aynı zamanda şizofren olmaya eğilimli, Displastik kişilerin duygusal, kontrol güçlüğü çeken daha çok ihtiras suçları ile cinsel suçlar işlemeye meyilli oldukları görülmüştür (Schmallegger, 2004).

Vücut tiplerinin doğuştan gelen birtakım özellikler olduğunu söyleyen Sheldon, bu özellikler ile bireyin karakter ve kişilik özellikleri arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu belirtmiştir (Shoemaker, 2000, akt. Dolu, 2015). Sheldon'un bedensel ve kişilik sınıflandırmasında yer alan endomorfik'lerin, Kretschmer'in piknik tipe sahip bedensel özellikleriyle benzer olduğu görülmüştür. Bu kişilerin rahatına düşkün, dışa dönük, sosyal ilişkileri kuvvetli kişiler olduğu (Shoemaker, 2000 akt.Dolu, 2015) daha az yorucu suç faaliyetlerinde istekli, şiddet suçu işleyebilecek durumda olmadıkları açıklanmıştır (Darçın ve Darçın, 2017). Mezomorfiklerin ise atletik tiplerle benzer bedensel özelliklere sahip, kendilerine çok güvenen, saldırgan, cüretkar, iddialı kişiler oldukları (Shoemaker, 2000) suç işlemeye en meyilli insan olarak ifade edilmiş (Darçın ve Darçın, 2017), suçluların çoğunluğunun mezomorfik yapıları olduğu görülmüştür (Yavuzer, 1994). Ektomorfiklerin ise Kretschmer'in astenik tip olarak belirttiği içe kapanık, sessiz, utangaç, hassas (Dolu, 2015) düşük omuzlu, küçük yüzlü, ince uzun (Yavuzer, 1994) diğerlerinden daha entelektüel ve intihar olasılıkları daha yüksek birey olduğu görülmüştür (Darçın ve Darçın, 2017). Tüm bunlara rağmen suçluları belirlemede vücut yapısının sadece belirleyici olmadığını, bireylerin genel tutum ve davranışlarını belirlemede multidisipliner bir bakış açısının gerekliliğini vurgulamak gereklidir (Dolu, 2015).

2.1.5. Psikolojik Kuramlar

2.1.5.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kurama göre suç, önlenmiş, bastırılmış bir kompleksin sembolü (Yavuzer, 1994) olarak düşünülmüş, suçu sebeplendirmede ise üç etkeni açıklamıştır; (1) suçluluk duygusuna götüren süperego (2) dürtüleri kontrol edemeyecek zayıf süperego (3) haz ve zevk alma isteği (Adler ve ark., 2004). Suçu içsel çatışmalara ve duygusal gerilimlere bağlayan bu görüş, gelişim dönemlerinin bazı aşamalarında bireyin yaşadığı çatışmaların ve anormalliklerin çözülememesi sonucunda sorunların bilinçaltına aktarılmasıyla sonraki gelişim dönemlerinde kişilik bozuklukları yaşanacağını savunmuştur (Dolu, 2015). Sapkın davranış; bilinçaltı çatışmalarının, saplantılarının ve baskılanan travmatik deneyimlerin sonucu olarak görülmüştür (Zastrow, 2013). Kişilikte yaşanan bu gerilim ve çatışmayı hastalığa benzeten görüş, hastalığın tedavi edilmemesi sonucunda kronik bir hal alacağını patolojik durumların oluşacağını belirtmiştir (Shoemaker, 2005). Psikanalizciler suçun, kişinin yaşadığı

sorunların dışı vurulması şeklinde tanımlamıştır (Dolu, 2015). Suça ilişkin ilk çalışma Sigmund Freud'un yazdığı August Aichorn'un 1925 yılında Almanca olarak yayınladığı ve 1935 yılında ise İngilizce yayınlanmış Dikbaşlı Gençlik isimli eserdir (Dolu, 2015). Aichorn (1979) insanların doğuştan asosyal olduklarını, çocuk yetiştirmedeki asıl amacın "asosyallikten sosyallik seviyesine" çıkarmak olduğunu belirtmiştir. Aichorn, toplumsallaşma sürecini tamamlayamamış bireylerin toplumsal uyum sorunları yaşayacağını savunmuş, gizli suçluluk kavramını toplumsallaşamamaya bağlı ortaya çıkan "bastırılma" hali olarak kullanmış (Dolu, 2015). Aichorn, bireylerin bastırılma halinde gizli suçlu olacaklarını içten içe açık suçlu potansiyeline evrilmelerini ise iki nedenle açıklamıştır; (1) haz prensibi (2) gerçeklik prensibi bu iki nedenden haz prensibi, id'le; gerçeklik prensibi ise ego ve süperego ile ilişkilendirilmiştir (Dolu, 2015).

Freudyan görüşe sahip kuramcılar ise tecavüz, hırsızlık, cinayet gibi suçlarla ilgili güdülenmelerin insanlarda var olduğunu; ancak suç davranışında bulunmayla ilgili farklılığın çevresel farklılıklar, ego ve süperegoda değişen farklılıklarla gerçekleştiğini belirtmişlerdir (İlhan, 2017). Suçlu tipolojisini zayıf ego ve süperegoya bağlı olarak farklılaştığını savunan görüş, zayıf süperego tipinin karakterolojik özelliklerini ciddi ve mükerrer suçlar işleme, toplumsal kurallara ilgisiz davranma, antisosyal düşünce/duygular, ego ideali yokluğu, suçlu duygusu olduğuna dair bilincin olmaması (vicdan yokluğu), devamlı davranım bozukluğu, otorite figürlerle çatışma özellikleri taşıdıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda Amerikan psikiyatrist Cleckley ise "zayıf süperegoyu –psikopatiyle–" ilişkilendirmiş karakterolojik özellikleri ise "yüzeysel çekicilik, zeki olma, muhakeme kusuru, yalan söyleme, güvensiz davranışlar, utanma duygusunun olmaması, iç görü kaybı, yaşam planını takip etmeme, amaçsızlık olarak belirtmiştir (İlhan, 2017). Zayıf ego tipine hakim karakterolojik özellikleri ise; immatürite, zayıf sosyal yetenek, abartılı bağımlılık, kandırılma eğilimi, anlık çevrenin kontrolünde bulunma (İlhan, 2017) zayıf ego tipleri "belaya bulaşma, sinir krizi, düşünüp taşınmadan hareket etme" suç davranışları geliştirebilirler. Freud bilinçdışı motivlerin suç davranışta genel geçer özelliğe sahip olduğunu ise şu şekilde açıklamıştır. Hırsızlık yapan bir çocuk, yiyecek veya para çalarken sadece fizyolojik gereksinmelerini gidermek için çalma davranışı göstermediğini, "*sevgi eksikliği*" gidermek için "*siz bana yeterince sevgi vermediniz, bu nedenle onu ben kendi olanaklarımla almalıyım*", duygusal kırıklık kavramı çocuklukta kendi içinde oluşan

öfke ve bu durumu yaratan anne ve babaların olduğunu, çocuk annesinden sevgi aramaktadır, bu sevgiyi bulamayan çocuk doğrudan duygularını (öfke,kızma...v.b.) ifade edemez bunlar bilinçdışına ait ifade edilmeyen duygular olarak atıldığında aşırı derecede “duygusal kırıklıklar” çoğaldığında nörotik yapıya bürünür ve hedefini aile dışında arar, çocuğun yaşadığı bu iç çatışmanın çeşitli ifade yolları vardır ki bunlardan biri de suç denilebilir (Yavuzer, 1994).

2.1.5.2. Psikodinamik- Problem Çözme

Suç nedenini inceleyen Psikodinamik-problem çözme kuramı, sapkın davranışın kişilik tarafından bazı uyum problemleriyle baş etmek için geliştirildiği savunulmuştur (Zastrow, 2013). Problem kişiliğin çeşitli bileşenlerinde uyumsuzluk olarak görülmüş, bunlar istekler, güdüler, korkular, mücadeleler, bağlılıklar, etik kodlarla yakından ilgilidir (Zastrow, 2013). Psikodinamik kuramcılar suçlunun davranışını sosyalleşme sürecinde yaşadığı uyumsuzluklara bağlamışlardır. Bu sebepten sağlıklı toplumsallaşma sürecinden geçemeyen birey, arzuları ve güdülerini bastıramaması sonucunda belirsiz zamanlarda kendini gösteren toplumsal yaşamı yönelten normlarla çatışma ve anlaşmazlık yaşayabilir. Nitekim Freud kişiliğin alt boyutlarını id, ego ve süperegoya ayırmış meydana gelen uyumsuzlukların ve çatışmaların bireyin içsel karmaşa yaşamasına ve olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Uyumsuzluğun ve çatışmanın seyri yüksek bir süperegoya sahip olmayla yükselen üst düzey ahlaki değerlerle azalabileceği söylenebilir (Dolu, 2015). Freud, id ve süperego arasındaki çatışmaların yaşam boyunca devam ettiğini; ancak çocukluk dönemini önemsemiştir. Çatışmalar uygun şekilde çözülmediyse, bu çözülmemiş ihtilaflar, daha sonraki yıllarda problemleri davranışların görülme olasılığını artıracaktır.

Psikolojik kimlik gelişiminde meydana gelen aksamalar, bireyi suçlu profiline indirgeyebilir. Bu bağlamda kimlik gelişiminin yıkıcı davranışlarla ilişkisini sapkın gruplarca (Cult gruplar) açıklanmıştır. Sapkın gruplar (Cult gruplar), liderleri ve takipçilerinin kişilik özellikleri, yaşadıkları içsel çatışma veya sorunu telafi etme teknikleri psikobiyoğrafik çalışmalarla ortaya konulmuştur (İlhan, 2017). Bu kişilerin cinsel istismar, şiddet, şiddet yaşama, ihmal ve istismar, örseleyici çocukluk çağı deneyimlerine maruz kaldıkları bildirilmiştir (akt. İlhan,2017). Yıkıcı sapkın grupların liderlerinde “sevgisizliğe karşı baba arayışı” yaşamları boyunca devam etmiş, “babasızlığa karşı babayı kendilerinde yaratıp; koşulsuz sevgi yaşantısına sahip olmak ve acı dolu deneyimlerinin tersine çevirme,sorunu telafi etmeye çalışmışlardır

(İlhan,2017). Sapkın grup liderlerinin çocukluk dönemleri engellenme, reddedilme, terk edilme gibi örseleyici deneyimlerle geçtiği söylenebilir. Örneğin IRA terör örgütü takipçileri ve liderleri ile yapılan bir çalışmada bu kişilerin hemen hepsinde örseleyici çocukluk çağı deneyimleri olarak kabul edilecek yaşantıların olduğu bildirilmiştir (Volkan ve Harris, 1995). Bu kişiler çocukluk çağı örselenmeleri nedeniyle ciddi anlamda içsel kimlik bütünleşmelerini sağlamakta zorluk yaşamışlardır (İlhan, 2017). Sapkın gruplarda görülen problem çözme sağlıklı yollarla arzuları telafi etme yoluyla gerçekleşir. Bu gruplarda yansıtımlı özdeşim, bölme ve yadsıma gibi ilkel ruhsal savunma düzenekleri, yıkıcı davranışlara şiddet ve saldırganlığa yönelmiştir (İlhan, 2017). Psikolojik sağlık; id,ego ve süperego arasında kurulan bir dengedir ve sağaltım da, bu dengeyi kurmaya yardımcı olmayı hedefler (Galipoğlu, 2014). Geleneksel psikiyatrik düşünme, suçun kriminolojik açıklamalarıyla çok uyumlu değildir (Brown, Esbensen, Geis, 2010). Bir kişiyi suç işlemeye yönelten isteklerin,dürtülerin, korkuların ya da ahlaki ilkelerin belirlenmesi çoğu zaman imkansızdır (Zastrow, 2013). Bu bağlamda psikodinamik kuram suç davranışının nedenini açıklamada iç arzulara dönük açıklamalarda bulunduğu;ancakbunun ölçülebilirliğinin varsayımdan ibaret olduğu söylenebilir.

2.1.5.3. Bastırılmışlık-Öfke Kuramı

Bastırılmışlık-öfke kuramı, öfkenin saldırgan bir forma dönüşmesiyle kendisini gösteren durumudur (Zastrow, 2013). Psikanalitik kuramdan yararlanarak oluşturulmuş bu kuram “engellenmenin saldırganlığa yol açacağı” düşüncesiyle suç davranışını açıklamaya çalıştığı söylenebilir. Öfkenin olağan nedeni engellenmedir ve birey amaca ulaşmada engellendiğinde, incitme davranışını güdüleyen öfke duygusu belirir (Özdemir, 2009). Böylece öfkeden doğan şiddet, bastırılmış bir durum tarafından üretilen gerginliğin serbest bırakılma biçimi olarak görülür. Örneğin, işsiz bir koca, faturaları ödeyemediğinde ya da bir iş bulamadığında, karısını dövebilir (Zastrow, 2013). Tahrik etme, rahatsızlık ya da acı yaşama gibi farklı faktörlerde öfkenin saldırgan formu meydana gelebilir (Power ve Dalglish, 1997 akt. Büyükbayraktar, 2011). Bazı otoriteler 1960’larda Amerikan şehir merkezlerindeki yangın çıkarma ve isyanları, siyahların eşitliği vadeden; fakat gerçekleştirilmeyen bir toplumda yaşamlarının bastırılmışlığına bağlamıştır (Zastrow, 2013). Bastırılmış-öfke kuramı bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Kuramın yalnızca şiddet suçlarına açıklama getirdiğini;

fuhuş, dolandırıcılık, sahtecilik gibi diğer türden suç davranışlarını açıklayamadığını belirtmiştir.

2.1.5.4. İç-Diyalog Kuramı

Zastrow ve Navarre (1979) suç davranışının neden ortaya çıktığını, suçlunun suç işlediği sırada kendisine ne söylediğinin incelenmesiyle belirlenebileceğini belirtmişlerdir. Suç davranışının nedenleri suçlunun kendisine, suç işlediği sırada ne söylediğini inceleyerek belirlenebilir. Ayrıca suça yönelmeden önce iç konuşma yoluyla durumun değişebileceğini açıklamışlardır. Kuramda, Albert Ellis tarafından geliştirilmiş bilişsel terapi tekniklerinden faydalanılmıştır. Çoğu insan, duyguların ve düşüncelerin öncelikle deneyimlerle (yani, bize gelen olaylarla) yaşandığına inanmaktadır. Tam tersine tüm duygu ve düşüncelerin birincil nedeninin, olaylarla ilgili kendimize anlattığımız şey bir bakımdan “kendi kendimizle konuşma” olduğunu göstermiştir (Zastrow ve Navarre, 1979). Yaşanan olayların ardından bireyin kendisiyle yaptığı iç konuşma, meydana gelen duyguları ve düşünceleri ya da davranışı etkiler (Zastrow ve Navarre, 1979). İç diyalog yoluyla bireyin kendini nasıl hissettiği ve davranışları bilinçlidir. İstenmeyen duygular ve davranışlar iç diyalog yoluyla değişebilmektedir (Zastrow ve Navarre, 1979). Zastrow (1979) kendi kendine konuşmanın, başarı duygusunun belirleyicisi olduğunu, sürekli başarısızlık ve yetersizlik duygusunun ise psikosomatik hastalıklarının belirleyicisi olduğunu belirtmiştir. İç diyalog kuramının rehabilite edici yönü, olumsuz duyguların ya da düşüncelerin altta yatan sebebini kişinin kendi kendini konuşmasıyla değiştirebileceğidir (Zastrow ve Navarre, 1979). Zastrow (1979) olumsuz kendi kendine konuşmalarını değiştirmek için çeşitli özel danışmanlık teknikleri sunmuştur. Denetimli serbestlik kurumunda çalışan şartlı tahliye memuru veya cezaevinde çalışan infaz koruma memuru suçluyu suçuyla değerlendirdiğinde suçlu da olumsuz duygu ve düşünceler gelişir. Suç alanında çalışan rehabilitasyon personeli ise, suçlunun hukuka aykırı eylemlerini yeniden değerlendirmesini sağlayabilir. Yeniden değerlendirme, kişinin suç eylemini gerçekleştirmesine neden olan düşüncelerini ve duygularını gözden geçirmesini içerir (Zastrow, 1979). Sapkın davranışlarda bulunan kişilere iç diyalog yoluyla yardım ederken suçlunun suç öncesi ve sonrası duygularını düşüncelerini tanıması için özverili çalışılması gerekir (Zastrow, 1979). Kuram, suçun gelecekte işlenmesini önlemek için alta yatan öz konuşmayı

değiştirmesi için katkı sağlayacağı düşünölmektedir (Zastrow ve Navarre, 1979). Kuramın eleştirilen yanı ise suçluların suçu işlerken ne düşündükleri hakkında konuşurken, genellikle toplumsal olarak kabul edilebilir şekilde durumu çarpıtmaya çalışmaları olduğu söylenebilir (Zastrow, 2013)

2.1.6. Sosyolojik Kuramlar

2.1.6.1. Etiketleme Kuramı

Suçlu davranışın anlaşılmasına dönük önemli yaklaşımlardan birisi olan etiketleme kuramı, insanların suçlu olarak damgalanma sürecini ve sapkın ve sapkın olmayan davranışı sorgular. Etiketleme kuramcıları, sapkınlığı, bireylerin ya da grupların özellikleri kümesi olarak değil, sapkınlık ile sapkın olmayanlar arasındaki bir etkileşim süreci olarak yorumlamışlardır (Giddens, 2005). Etiketleme kuramcıları, sapkın davranışın gerçek yapısını anlamaya çalışmışlar; neden, kimi insanlara “sapkın” yaftası yapıştırıldığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Sapkın davranışı, yasa ile düzen güçlerini belirten ya da başkalarının geleneksel ahlakı üzerine tanımlamalar getirebilen insanlar gerçekleştirir (Giddens, 2005). Sapkınlığın kendine özgü oluşturulduğu kurallar, varlıklılar tarafından yoksullar, erkekler tarafından kadınlar, yaşlılar tarafından gençler, etnik çoğunluklar tarafından azınlıklar için düzenlendiği söylenebilir. Giddens (2005) bir örnekle bu durumu açıklamıştır: pek çok çocuk, başkalarının bahçelerine girer, meyve çalar ya da okuldan kaçır. (1) Varlıklı bir semtte bunlar, ana babalar, öğretmenler, ve polis tarafından aynı biçimde, masum çocuk oyunları diye görülebilir. (2) Yoksul bölgelerde ise çocuk yaştaki hırsızlık eğilimleri diye nitelenir. Örneklerde edimler benzer olmasına rağmen yüklenen anlamlar farklıdır denilebilir. Amerikalı sosyolog Becker, sapkın kimliklerin, sapkın güdülenme ya da davranıştan çok etiketleme yoluyla nasıl oluştuğunu anlamaya çalışmıştır (Giddens, 2005).

Etiketleme kuramının temelini oluşturan Amerikalı sosyolog Charles Cooley “ayna benlik kavramıyla”teoriyi geliştirmiştir. Bu kuram insanların diğer kişilerle nasıl ilişki kurdukları açısından sanki kendilerine aynada bakıyorlarmış gibi benlik kavramını geliştirdiklerini savunmaktadır. Örneğin, eğer bir yerdeki insanlar genç bir çocuğu “baş belası” ya da “kabahatli” olarak tanımlarsa, bu kişiler, gençle sanki ona güven olmamış gibi ilişki kuracaklardır (Zastrow, 2013:420). Çevre ona karşı “kabahatli” etiketini

yükleyecektir. Belirli davranışların neden suç olduğunu anlamaya çalışan Becker'in ise marihuana içenler üzerinde yaptığı çalışmalar teoriyle bütünleşmiştir, denilebilir. Nitekim, bin dokuz yüz altmışların başında marihuana içmek alt kültürler arasında marijinal bir etkinlik idi. Becker araştırmasının sonucunda marihuana içicisi olmanın kişinin üst kültüre kabul edilmesinin, deneyimli içicilerle olan yakınlığına ve kişinin marihuana kullanmayanlara karşı tutumuna bağlı olduğunu bulmuştur (Giddens, 2005).

Kurama yönelten eleştirilerden ilki, etiketleme kuramcıları, etken etiketleme sürecini vurgularken kimi zaman “sapkın” diye tanımlanan edimlere yol açan süreçleri gözardı etmiş olmalarıdır. Belirli etkinlikleri sapkın olarak etiketlemek, toplumsallaşma derecelerindeki, tutum ve fırsatlardaki farklılıklar, insanların sapkın diye yaftalanması olası olan davranışları ne ölçüde benimseyecekleri etkili olmaktadır. Örneğin, yoksul kökenli çocukların dükkan hırsızlığı yapma olasılıkları zengin çocuklarından daha fazladır. Kurama dönük bir başka eleştiri ise, etiketlenmenin “sapkın” davranışı artırma gibi bir etkisinin belirsiz olduğudur. Bir tutuklanmadan sonra, suça yönelik davranış artma eğilimi gösterebilir bu durumda başka suçlularla artan etkileşim ya da yeni suç fırsatlarını öğrenme gibi etkenlerden söz edilebilir (Giddens, 2005: 211). Zastrow (2013) ise teorinin bazı insanların tutuklandıktan ve hüküm giydikten sonra neden suç işlemeyi bıraktıklarını açıklayamadığını eleştirmiştir.

2.1.6.2. Ayrımsal Birlik Kuramı

Suçluluğun başkalarıyla etkileşim yoluyla öğrenildiği düşüncesini ortaya koyan yazarlardan ilki Sutherland'dır. Bireyin etkileşim içerisinde bulunduğu çevre de “suç unsuru ya da suç geçmişi” var ise suç davranışı gösterme eğilimi olabilir. Amerikan sosyal bilimci Zastrow (2013)“ suç davranışının aile, mahalledeki akran ve arkadaş grupları” gibi küçük gruplarda öğrenme sonucunda oluştuğunu öne sürmüştür. Bireyin çevresinde yer alan yakın kişisel gruplarında geçmişte ve devam eden zamanda öğrendiği deneyimler, yasaları ihlal edip etmeyeceği belirleyebilir. Zastrow (2013) suç işlemeye yönelme açısından öğrenilen deneyimler aynı zamanda hangi suçların işleneceğini, bu suçlarda uygulanan teknikleri ve bu suçların işlenmesindeki tutum ve rasyonelleştirmeleri içereceğini belirtmiştir.

Sutherland'dan önce suça ilişkin açıklamalarda belirli faktörler (yaş, cinsiyet, hastalık, aile yapısının bozulması...v.s.) hakimdi. Ayrımsal birlik kuramıyla suçun öğrenilen bir davranış olduğu, suçluların suç işleme yöntemlerini ve suç işlemeyi

kolaylaştıran gerekçeleri diğer suçlulardan öğrendikleri ortaya koyulmuştur (Cullen ve Agnew, 2003). Suçlu bireylerle arkadaşlıklar kurarak bireyler suça yöneldikleri söylenebilir, bu durumun tesadüfen olmadığı yakın ilişki içinde buldukları kişilerle etkileşim içerisinde gerçekleşmektedir (Sutherland ve Cressey, 1978 akt. Dolu, 2005). Bireyin etkileşim yoluyla suça yönelmesine etki eden faktörler görüşme sıklığı, süre, öncelik ve yoğunlaşmaya göre değiştiği söylenebilir. Suça karışmış bireylerle görüşme sıklığı arttığında birey suça yönelir ve kişilerin yakınlık geçmişi (Ör; çocukluk döneminde gelişmiş ilişki.....) suça yönelmeyi etkilemektedir (Dolu, 2005). Bireyin ilişki içinde bulunduğu kişiyi önemsemesi, saygınlık göstermesi ne kadar yüksekse o kişinin etkisi de o ölçüde artacaktır (Dolu, 2005). Sutherland tarafından geliştirilmiş kuram bir örnekle şu şekilde açıklanabilir: Bireyler, kanunun çiğnenmesini haklı çıkaracak tanımlamaları erken yaşlarda düzenli bir sıklıkta uzun bir süre maruz kaldıklarında ve bu tür suça teşvik edici tanımlamaların sevdikleri ve saygı duydukları kişilerden gelmesi durumunda büyük bir olasılıkla suç işleyecek bu döngü devam edecektir (Dolu, 2005). Kurama yöneltelen eleştiri ise suç işleyen diğer kişilerin etkisinde olmadığı kundakçılık, zimmete geçirme gibi suçları açıklamakta yetersiz kaldığıdır (Zastrow, 2013).

2.1.6.3. Toplumsal Kontrol Kuramı

Toplumsal kontrol kuramı, herkesin suçlu olma potansiyeline sahip olduğunu savunmuştur. İnsanların davranışları topluma olan bağlılıkları tarafından kontrol edilmiştir. Suç ise insanları topluma bağlayan güçlerin zayıfladığında ortaya çıktığını savunmuştur. Nitekim kontrol kuramcıları suç davranışına dönük uyarılar ile onu engelleyen toplumsal ya da fiziksel kontroller arasındaki dengesizliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığını varsaymıştır (Giddens, 2005). Toplumsal kontrol kuramı, bireylerin suç esnasında güdülerıyla daha az ilgilenmiştir; insanların rasyonel davrandıklarında ve fırsat verildiğinde, herkesin sapkın davranışlar içine gireceklerini savunmuşlardır. Suçun pek çok şeklinin durumsal kararların sonucu oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin; bir kişiye bir fırsat verildiğinde kişi güdülenir ve eyleme geçer bu duruma bağlı olarak “suç” ortaya çıkar. Kuram, neden insanların suç işlediklerini anlamaya çalışmamıştır; insanların neden suç işlemediğine cevap aramıştır. Kontrol kuramcıları insanların doğaları gereği bencil varlıklar olduklarını, daha çocukluktan itibaren birtakım düzenlemeler ve kurallar ile kurulan toplumsal düzen ile insanların her istediğini yapma isteğinin çatışmanın oluşumuna sebep verdiğini ifade etmişlerdir.

Bireylerin yaşadıkları çatışmaya karşılık kontrollerini sağlayan faktörler vardır. İnsanların kendileri açısından önem taşıyan aile fertleri vediger insanlar ve toplumla olan bağları ve bağlılıkları topluma ait normları, değerler paralelinde bir yaşam sürmeleri ve sosyal değerlere olan inançları kişiyi suçtan alıkoyan ve suçu minimum düzeye indiren faktörlerdir (Dolu, 2005). Kontrol kuramcılarında birisi olan Hirschi (1969) insanları topluma bağlayan ve yasaya uymaya yönelten dört tür bağ olduğunu ileri sürmüştür: bağlanma, adama, içerilme ve inanç. Hirschi (1969) yeterince güçlü olduklarında, bu bileşenler insanların kuralları çiğneme özgürlüklerini ellerinden alarak toplumsal kontrol ve uyumun sürmesine yardımcı olacağını belirtmiştir (Giddens, 2005). Toplumla ilgili bu bağlar zayıfladığında ise suç ve sapkınlık ortaya çıkabilir. Hirschi, suçluların genellikle kendi kendilerini kontrol düzeylerinin düşük olduğunu, toplumsallaşamamış kişiler olarak görmüştür (Gottfredson ve Hirschi, 1990 akt. Giddens, 2005). Kontrol kuramcılarını suçun önlenmesi için üç etken tespit etmiştir. Bunlardan biri sosyalizasyon süreciyle inşa edilen iç kontroldür. Örneğin; güçlü bir vicdan ve kişisel ahlak duygusu denilebilir. İkinci bir etken, bireyleri yasayı çiğnemekten alıkoymasını sağlayan sistemler, Örneğin; aile. Üçüncü bir etken ise tutuklanma ve hapsedilme korkusundan yasayı çiğnememeleridir (Zastrow, 2013). Sosyal kontrol teorisyenleri insna doğasını asosyal ya da kötülük dolu olduğunu varsaymıştır; ancak bu durum kanıtlanmamıştır. Kuramın eleştirilen yanı ise insanların gösterdiği fedakar ve diğer “iyi” eylemleri açıklayamamış olmalarıdır.

2.1.6.4. Sapkın Altkültürler

Sapkın alt kültürler kuramı suça getirilen bir başka açıklamadır. Kuram, bazı grupların suç etkinliğini destekleyecek şekilde kendi tavırlarını, değerlerini ve bakış açılarını geliştirdiğini öne sürmüştür. Miller (1958) alt sınıf kültürünün altı değer etrafında şekillendiğini öne sürmüştür: bela, inatçılık, heyecan, kader, kurnazlık (diğerlerini kandırma), başına buyruk olmadır. Miller (1958) altı değere bağlılığının suçu artırdığını belirtmiştir. Miller altı değerini erkekler tarafından kabul edilmesi kendi aralarında alt sınıf altkültürü oluşturduklarını belirtmiştir. Bir başka altkültür açıklaması geliştiren kişi ise Albert Cohen'dir. Cohen (1955) işçi sınıfının aşağı tabakalarından gelen, kendi konumlarından rahatsız olan erkek çocukların genellikle çeteler gibi suç altkültürlerine katıldıklarını belirtmiştir. Bu altkültürler orta sınıf değerlerini redetmiş ve bunların yerine karşı çıkmayı kutsayan normlar geliştirmişlerdir. Cohen, çetelerde görülen suçlu alt kültürlerde erkek üyelerinin problemlerine çözüm sunan normlar

geliştirdiklerini ifade etmiştir. Çetelerde görülen mekanizmalar ise şunlardır: aralarındaki aidiyet, değere sahip olma, kendi erkeksiliklerini geliştirme, orta sınıf toplumuyla savaşıma (Giddens, 2005). Richard ve Lloyd (1960) suçlu gençlerin büyük bölümünün işçi sınıfının aşağı kesimlerinden geldiği konusunda Cohen'le aynı düşüncededirler (akt. Giddens, 2005). Cloward ve Ohlin risk altında olan çocukları, orta sınıf değerlerini içselleştirmiş ve yetenekleri temelinde bir orta sınıf geleceği yönlendirilmiş olanlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çocuklar kendi hedeflerini gerçekleştirmedikleri zaman, suç etkinliklerine daha yatkın olabilmektedirler. Cloward ve Ohlin, erkek çocuklarının kurdukları çeteler üzerine yaptıkları bir araştırmada, suçlu çetelerinin, durumları kötü olan azınlık grupları gibi, başarıya erişme şanslarının düşük olduğu altkültür topluluklarında ortaya çıktıklarını ileri sürmüşlerdir (Giddens, 2005). Cohen işçi sınıfı çocuklarının temel probleminin statü kazanma ve toplum içerisinde değer görme etrafında sapkın eylemlere yöneldiklerini belirtmiştir. Cohen (1955) altkültür üyelerinin, sorunlarına çözüm getiren yollardan biri, bireylerin kendi içlerine çekilmeleri ve mevcut kuralları tanınamaları, kendi kurallarına uygun yeni bir yaşam oluşturmaları şeklinde belirtmiştir (Yavuzer, 1994). Kurama yöneltile eleştiri ise sapkın alt kültürler kuramının beyaz yakalı suç ve orta ve üst sınıflar tarafından işlenen suçları açıklayamamasıdır (Zastrow, 2013).

2.1.6.5. Anomi Kuramı

Anomi kavramı ilk kez, çağcıl toplumlarda geleneksel normlar ve standartların, yerlerine yenisi konmadan aşındığını ileri süren Emile Durkheim tarafından ortaya koyulmuştur. Anomi, toplum yaşamının belirli bir alanındaki davranışları düzenleyen hiçbir açık ölçünün bulunmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin; ekonomik krizler, ekonomik patlamalar, doğal afetler ve savaşlar gibi olağanüstü olaylarda toplumsal değişim ve hareketlilikler ile toplumsal hayatı düzenleyen kurallar, normlar uyumsuzluklar baş gösterebilir, yaşanan düzensizlik ve kriz zamanlarındaki kuralsızlık hali anomiyile tanımlanabilir. Durkheim bu durumda bireylerin kendilerini yollarını yitirmiş ve kaygılı olarak duyumsadıkları, anomi dolayısıyla intihar eğilimleri üzerinde etkili olan toplumsal etkenlerden birisi olarak görmüştür. Durkheim suç ve sapkınlığı toplumsal olgular olarak olağan, kaçınılmaz, mutlak görmüştür. Anomi kuramına göre çağcıl dönemde insanlar geleneksel toplumlarda olduklarından daha az kısıtlanmıştır. Çağcıl dünyada bireysel seçime daha fazla yer olduğundan, kimi uyumsuzlukların olmasının kaçınılmazdır. Durkheim, dünya üzerinde yer alan hiçbir toplumun onu

yöneten kurallar ve değerler hakkında tam bir aidiyetinin olmadığını belirtmiştir. Fransız sosyolog Durkheim, sapkının toplum için gerekli olduğunu toplumsal yaşamda sapkının iki işlevinin var olduğunu belirtmiştir. Sapkının uyarlayıcı işlevi (toplum içerisinde yeni düşüncelerin filizlenmesini sağlaması, yenilik getirici yanı) diğeri ise iyi ve kötünün sınırını çizmesi, kural oluşturması olarak da ifade edilen sınır koruma işlevidir (Giddens, 2005). Durkheim anomi ve intihar arasında ilişkinin varlığını ortaya koyma amacıyla araştırmalar yapmıştır. Anomik zamanlarda insanların ortaya çıkan yeni durumlara uyum sağlamaları zorlaştığından intihar oranları bu dönemlerde en yüksek seviyeye çıkmıştır. Durkheim (1979) anomiyeye bağlı intiharların varlıklı insanlar arasında yaşandığını, fakir insanların doyumsuzluk hastalığına tutulmadıkları için intihar durumunu yaşamadıklarını belirtmiştir. Durkheim'in anomi teorisinden hareket eden Robert Merton bireyin gerçekleştiremediği istek ve arzularının sapma davranışlarına yol açacağını belirtmiş (Sokullu, 2013), suç davranışının bir insanın toplumda yüksek statülü amaçlara erişmesi engellendiğinde ortaya çıkacağını savunmuştur (Zastrow, 2013). Merton yüksek suç oranlarının ayrımcılık yapılan gruplarda daha çok olacağını öne sürmüştür. Kurama yöneltelen eleştiri ise beyaz yakalı suçun ABD'de yaygın işlenen suç türü olmasını açıklamakta güçlüklerle karşılaşmasıdır denilebilir.

2.1.6.6. Eleştirel Kuram

Bu kuram kapitalist ekonomik sistemin suç probleminin temelinde olduğunu savunmuştur. Kuramın destekçilerine göre kapitalizm suçu teşvik etmektedir ve toplumsal yaşam için zorunlu kılınmaktadır. Kuram savunucuları kapitalizmin bir grubu diğeri tarafından sömürerek ve kişisel çıkar için bencil arayışın insanlar tarafından genel geçer kabul görmesinin suçu sürekli beslediğini ileri sürmüştür. Eleştirel kuram, kapitalist ekonomik sisteme sahip olmayan komünist ülkelerde neden suçun ortaya çıktığını açıklamakta başarısız olmuştur (Zastrow, 2013).

2.2. Öfke ve Saldırganlık

2.2.1. Öfke Kavramı ve Nedenleri

Bilim insanları öfkeyi anlama ve ne olduğunu ortaya koymak için kavramı açıklama, tanımlama ihtiyacına girmişlerdir; Şiddeti orta düzeyde olan sınırlanma ya da sıkıntıdan, hiddet ve şiddetli öfkeye kadar değişen dereceli duygusal yaşantı öfke olarak adlandırılmıştır (Martin ve ark., 2000), öfke doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen duygusal bir tepki olduğunu (Romas ve Sharma, 2000), Elliot ve Smith (2017) ise diğer insanların kişiyi incitmesine, haksızlığa, öz saygı tehditlerine ve engellenmelere odaklanan, belirli türde düşünceleri kapsayan bir duygu olarak tanımlamışlardır. Öfke vücutta (kas gerginliği, yüksek ses, yerinde duramama gibi) ve davranışlarda (tehditkar eylemler, yumruk sıkma vb.) kendisini belli etmektedir (Elliot ve Smith, 2017). Sağlıklı ve doğal duygu olan öfke, kontrol edilmediğinde saldırganlık ve çevreye zarar vermeye bağlı olarak ciddi sonuçlar ortaya çıkabilir. Kişi sadece çevresine ya da başkalarına verdiği zararlarla kalmayıp kronik hastalıklara, yoğun zararlı alışkanlıkların kullanımına sebep verebilmektedir (Mertoğlu, 2018). Alanyazında çeşitli tanımları ve açıklamaları yapılmış olmasına rağmen, birleşen tanımlara göre öfke, sosyal, psikolojik, nörolojik, hormonal ve çevresel belirleyicileri olan, kişinin planları, istek ve ihtiyaçları engellendiğinde, haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algılandığında ortaya çıkan temel duygulardan biri olduğu sonucuna varılabilir (Mertoğlu, 2018).

Öfke oluşumunda belirli nedenlerin varlığı söz konusudur. Kontrol edilemeyen öfkenin nedenlerini araştıran bilim insanları belirli sınıflandırmalarda bulunmuşlardır. Gazda (1995) öfkeyi ortaya çıkaran faktörler ve duygu durumlarını “Kayıplar”, “Tehditler ve Korkular”, “Engellenme ve Reddedilme” olarak, Beck (1995) öfkeye neden olan algıların dolaylı ve doğrudan etkileri ve Spielberg (1980) ise insani ilişkilerde yüklenen “-meli, -mali” düşüncelerinden kaynaklandıklarını ifade etmişlerdir. Öfkenin başat sebeplerinden biri olan engellenme, kişinin fiziksel, sosyal, ruhsal ya da ekonomik gereksinimlerinin karşılanmasını engelleyen durum ya da davranışla yüzleşmesidir (Mertoğlu, 2018). Engellenme duygusuna bağlı olarak kişi gereksinimlerinin karşılanması için mücadele eder, harekete geçer. Başatme gücünü zorlayan durumlarda ise birey yaşadığı durumun üstesinden gelemeyebilir. Kişinin gücünü aşan bu durum çevresel etkilere bağlı olabilmektedir. Mertoğlu (2018) yeme,

içme, barınma, sevgi ve güven ihtiyaçları gibi, en temel ihtiyaçların eksikliği, engellenmenin en önemli sebepleri arasında sayıldığını ifade etmiştir. Şakiroğlu (2017) engellenmişlik hissinin ve haksızlığa uğrama düşüncesinin başlıca öfkeye yol açan neden olarak görmüş, insanın isteklerine ulaşması engellendiğinde öfkenin savunma amaçlı belirdiğini, güç ve motivasyonun artırdığını, engellenmeyi ortadan kaldırmak için amaçlı hareket etmeye ettiğini ifade etmiştir. Şakiroğlu (2017) bireyin haksızlığa uğrama düşüncesinin öfke duygusunu tetiklediğini, kişi hakkını alabilmek için öfke enerjisine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan, fizyolojik nedenleri bağlı gelişen öfke ise kişinin yetersiz beslenmesi, uzun süre aç kalmasına bağlıdır. Erberk ve ark. (2005), beyin yapısı ve beyin hasarlarına bağlı öfke nedenlerini kafanın ön bölgesinde yer alan frontal lobun beyin yarı kürelerinin yaklaşık üçte birini kapsadıklarını, “frontal lobun” hasar görmesi durumunda entelektüel ve davranışsal bozukluklar, öfke ve kızgınlık davranışları görüldüğünü ifade etmişlerdir. Cansel ve ark. (2008), kafa travmalarına bağlı frontal lobda meydana gelen bozukluğun öfke ve kızgınlığa sebebiyet verdiğini açıklamışlardır. Savrun (2005) “Phineas Gage” olayında demiryolu işçisinin kayaları patlatma görevi esnasında beyninin sol tarafına ağır bir demir çubuk gelmesiyle, frontal bölgesinin hasar görmüştür, zamanla demiryolu işçisinin kişiliğindeki değişiklikler çevresi tarafından farkedilir. Demiryolu işçisi kazadan önce sorumlu, düzgün, sakin ve çalışkan iken kazadan sonra ahlaki değer yargılarından yoksun, istekleri engellendiği zaman tahammülü olmayan, saldırgan bir insan haline gelir. Bu bağlamda frontal lobun kişilik ve farklı zihinsel aktivitelerin oluşumunda kritik bir oynadığını söylenebilir. Çevik ve ark. (2015), on üç yaşındaki çocuğun, trafik kazası geçirmesi ve kazadan iki ay sonra “dalgınlık, unutkanlık, çok yemek yeme, saldırganlık, devam eden sinirlilik hali, anlamsız ağlama, aşırı küfür eden insan haline gelmesi” tedaviler sonucunda frontal lob sendromu almıştır.

Öfkenin bir diğer nedeni olarak kalıtım gösterilmektedir. Bin dokuz yüz otuz yılından beri Kuzey Amerika, Almanya, Danimarka, Norveç, Japonya’da yürütülen araştırmalarda, kalıtımın insanlara karşı işlenen şiddet suçlarında yüzde elli ve tekerrür mülk suçlarında ise yüzde yetmiş altı etkili olduğu tespit edilmiştir (Hussey ve Flannery, 2006). Araştırma sonucunda kalıtım ile şiddet suçları arasında anlamlı ilişkinin var olduğu söylenebilir. Hormonların ve kimyasalların öfke davranışı üzerinde etkisinin var olduğu söylenebilir. Nitekim serotonin eksikliğine bağlı agresif davranışlar, şiddet içeren intihar girişimleri, dürtüsel cinayet, yeniden suç işleme eğilimi gösteren

katiller, serotonin düzeyinin düşüklüğüne bağlı gelişen öfke davranışlarına örnektir (Mertoğlu, 2018).

Öfke duygusunu ortaya çıkaran pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan biri de alkol ve madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı ve alkol kullanımının istemsiz duygu, davranışlara ve öfke duygusunun kontrolsüzce yaşanmasına sebebiyet verdiği (Mertoğlu, 2018), bağımlı hastalarda yaş ilerledikçe öfkenin azaldığı; ancak kendi sağlıklarıyla algıları kötüleştikçe öfkeyi bastırma davranışının arttığı saptanmıştır (Engin ve ark., 2006). İnternet bağımlılığı ve telefon bağımlılığının kişinin internet ya da telefonu kullanmadığı durumlarda gergin ve başka bir işe odaklanamamaya neden olduğu tespit edilmiştir (Mertoğlu, 2018). Öfke ve dürtüsellik arasındaki ilişki ise özellikle öfke patlamalarında saldırgan dürtülerin denetiminde bozulmaya bağlı saldırgan ve zarar verici davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Mertoğlu, 2018). Öfkeye yol açan nedenlerden birisi ise uykunun süresi, kalitesine göre değişen öfke artışıdır. Suç işleyen kişilerin cezaevi sürecinde ve öncesinde uyku kalitesinde farklılıklar olduğu, tutuklanma sürecinde uyku kalitesinde ciddi bozulmaların varlığı saptanmıştır (Mertoğlu, 2018). Benzer şekilde kronik hastalıklara (hipertansiyon, hipoglisemi, migren, kronik böbrek yetmezliği, engelli/engelli yakını olma) bağlı gelişen öfke durumu, kişinin yaşamını etkilemektedir (Mertoğlu, 2018). Psikolojik sebeplere bağlı gelişen, öfkeye neden olan temel duygular ise sevgisizlik, güvensizlik, kıskançlık, üzüntü, merak, acı, yalnızlık, itilmişlik, güvensizlik, kaygı, hayalkırıklığı, haksızlık, anlaşılammamak ve sıkıntı gibi duygulardır, denilebilir (Hauck, 1974 akt., Mertoğlu, 2018).

2.2.1.1. Öfkeyle İlgili Kuramsal Görüşler

Öfke duygusunu açıklayan yaklaşımlar, kuramsal görüşlere göre farklılıklar göstermektedir. Biyolojik yaklaşıma göre öfke; beyin, hormonlar, bazı hastalıklar, merkezi sinir sistemi işleyişi bozuklukları gibi biyolojik ve genetik nedenlere dayandırılmıştır. Bin dokuz yüz elli yılında nörofizyologlar, beynin işleyişi ile duygu ve davranışlar arasındaki ilişkileri anlamaya çalışmışlardır. Fromm (1984) Kontrol edilemeyen öfkenin amigdala, hipotalamus ve beynin gri maddesi gibi çeşitli bölgelerin doğrudan uyarılması sonucunda harekete geçtiğini belirtmiştir. Fromm (1984) beynin kaudat çekirdek bölgesinin (kuyruksu çekirdek) uyarılması ile de engellenebileceği belirtmiştir.

Psikanalitik yaklaşıma göre insan davranışlarının kökeninde iki temel içgüdü bulunmaktadır. Bunlar yaşam ve ölüm içgüdüleri olarak adlandırılmış “eros” ve tanatos” dur. Freud, yaşam içgüdüünün türevinin cinsellik, ölüm içgüdüünün türevini ise saldırganlık olduğunu savunmuştur. Öfkenin bazı ihtiyaçlar nedeniyle biriken enerjinin boşaltılması, biriken enerjinin boşaltılması ise bir bakımdan insan da katarsis (rahatlama) sağlamaktadır (Fromm, 1973). Psikanalist ve sosyolog olan Fromm’a (1973) göre boşalmanın şiddeti, nasıl olacağı, başkasına zarar verip vermeyeceği, öfke davranışlarının sınırlarını belirlediğini ifade etmiştir. Bazı duygular gibi öfkenin bastırılması da birey için olumsuz durumlara sebebiyet verebilir. Sürekli bastırılan öfke bireyin organizmasını olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu yüzden öfkenin diğer kişilere, nesnelere, kişinin kendisine zarar vermeden ifade edebilmesi gerekir. Psikanalitik yaklaşım öfkenin önemli ve sağlıklı bir şekilde ifade edilmesi için önemsenmiş bir duygu, denilebilir.

Skinner, Bandura, Pavlov, öfkeyi üç temel duygudan (öfke, sevgi, korku) biri olarak kabul etmişler, aynı zamanda çocukluk yaşantıları sırasında öğrenilen davranış kalıplarının öfke ifade ediş tarzlarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Davranışçı yaklaşımlar öfkeyi içgüdülerden bağımsız, öğrenme süreçlerini ön plana çıkararak açıklamaya çalışmıştır. Bin dokuz yüz yirmi yılında Watson, Pavlov’un köpeklerle yaptığı klasik koşullanma denemelerinin insan öğrenmelerinde de geçerli olduğunu ortaya koyduğu söylenebilir (Topses, 2012). Novaco (1975) bireyi öfkeliendiren olay ya da durumlar bireyin bu olaylara ve durumlara yüklediği anlamla ilgili olduğunu belirtmiştir. Novaco (1975) bireylerin olay ve durumlara yükledikleri anlamlar, yeni öğrenmelerle değiştirilerek bireylerin öfkelerinin kontrol edilebileceği belirtmiştir. Bireylerin olay ve durumlara bakış açısı değiştirildiğinde öfkeyi sağlıklı kullanabileceklerini belirtmiştir. Görgü ve Sütçü (2015) kişileri öfkeliendiren uyarıcıların, öfkelenen kişiler üzerinde nasıl bir etki yarattığını ve öfkeye yol açan düşüncelerinin neler olduğunu anlamaya ve bu uyarıcılara yüklediği anlamı ve düşüncelerini yeni öğrenmelerle değiştirilebileceğini, öfkenin olaya ya da duruma verilen anlamın değiştirilmesiyle doğru orantılı olduğunu belirtmişlerdir. Türk (2016) öfkenin kontrol altına alınmasında öğrenilen anlamların değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Şakiroğlu (2017) öfkenin korku ve sevgi gibi koşullanma tepkisi olduğunu, birey tehlike/tehdit içeren bir engelle karşılaştığı durumda öfkeyi başedemeyeceği tehdit olarak algılandığında birey korkunun etkisine gireceğini belirtmiştir.

Varoluşçu-hümanist yaklaşım öfkeyi ele alırken bu yaklaşımın öncülerinden Perls, insanların öfke ya da diğer duyguların sonucunda ortaya çıkan durumların sorumluluğunu üstlenmeleri gerektiğini vurgulamıştır (Geçtan, 1993). Öfkenin haksızlık, istismar ve saldırılara karşı gerçekçi bir tepkinin olduğu, bireyin kendisini savunmasında gösterilmesi gereken bir duygudur (Maslow, 2001). Geçtan (1993) kişi diğerlerine karşı geliştirdiği öfke durumuna bağlı olarak yargılayıcı tavır içerisinde girer, diğerlerinin öfkeli olduğunu düşündüğünü, öfke duygusunu farketmediği sürece kişinin zenginleşeceğini belirtmiştir. Göka (2009) insanda gerilim duygusunun yanı sıra ilerleme ve kendini gerçekleştirme güdüsünde var olduğunu, insanın duygu ve düşüncelerinin keşfetmesini kolaylaştırmak ve kişinin kendi çözümlerini bulmasında öfkesini anlamlandırmasından bahsetmiştir. Rogers kendini gerçekleştiren bireyin uyarıcıları ve dış dünyayı çarpıtmadan rahatlıkla algıladığını ve amaca uygun davranışlarda bulunduğunu belirtmiştir. Şakiroğlu (2017) öfke davranışlarının ve öfke tarzlarının kişinin sorumluluğunda ve kontrolünde olmasını, varoluşçu yaklaşımın gerekliliği olduğunu ifade etmiştir. Varoluşçu yaklaşım, insanın duygu ve düşüncelerini keşfetmesini sağlayarak, kendi çözümlerini bulmasında ona danışmanlık yapmaktadır (Mertoğlu, 2018). Öfke kontrol sorunu olan kişilerin kendi sorunlarıyla ilgili farkındalık kazanmaları, kendini gerçekleştirmeye yakınlık göstermeleriyle, yaşantılarında isteklerini ve ihtiyaçlarını bastırmadan amaca uygun bir şekilde ifade etmeleriyle öfkeyi sağlıklı bir duygu içinde özgürce yaşayabilecekleri söylenebilir. Varoluşçu teorisyenler öfke kontrol sorunu olan bireylerin nörobiyolojik kaynaklı olmadığı sürece ve öfkelerinin geçmişte ya da çocuklukta yaşanan travmatik olaylar olmadığı sürece danışandan hız alan varoluşçu yaklaşımlar kullanabileceğini belirtmişlerdir (Mertoğlu, 2018). Hümanist yaklaşımın öfke duygusunu açıklamadaki rolü öfkenin yönelimsel özelliklere göre, öfkenin bireyin birtakım ihtiyaçları için gösterdiği doğal bir duygu olduğu yönündedir (Özkan, 2016). Hümanist yaklaşımlardan sayılan geştalt yaklaşım öfkeyi, Kunter (1995) davranışlarımız ve ruhsal yaşantılarımızın bir bütün olduğunu, zihnimizin her şeyi bir bütün olarak algıladığını ileri sürmüştür. Geştalt yaklaşımda burada ve şu andaki davranış ve duygulara yaklaşılmaya çalışıldığı söylenebilir. Geştalt danışmanlar, danışanların içinde buldukları ana odaklanmalarına ve o anı yaşamalarına yardımcı olmaktadır. Geştaltçı yaklaşım öfke duygusunun altında sevgisizlik, yalnızlık, acı ve korku gibi duyguların olduğunu bu duyguların ifade edilmesini sağlayarak bireyde rahatlamının gerçekleşeceğini açıklamışlardır (Mertoğlu, 2018).

Sosyal Öğrenme yaklaşımı psikolog Bandura tarafından geliştirilmiştir. Öğrenme yaklaşımının teorisyenleri, davranışların sosyal ortamlarda öğrenildiğini, bireyin öğrenme ortamının ilk örneğini, ailenin oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yüzden bireylerin çocukluk döneminlerinden itibaren saldırganlık içermeyen örnekleri görmeleri önemlidir. Nelson ve Jones (1995) ise öfkenin yaşamın ilk yıllarında koşullanmış ya da aktarılmış tepki olarak görmüşlerdir. Adams (1973)' a göre öfke öğrenilmiş tepkidir. Köknel (2005) birey küçük yaşlarda engellemelerle karşılaştığında, engellemelerin güçlü olmasının bireyi saldırgan davranışa yönelmesine sebep olacağını, öfkenin doğuştan olmadığını sonradan öğrenildiğini belirtmiştir. Sosyal öğrenme teorisyenleri şiddet ve saldırganlıktan uzak bireyler yetiştirmek için aile, öğretmen ve yöneticilere önemli sorumluluklar düştüğünü belirtmişlerdir (Mertoğlu, 2018). Yaklaşımın savunucuları öfkenin ortaya çıkmasında fiziksel ve sosyal çevreyi önemsemişlerdir. Sosyal öğrenme teorisyenleri öfkenin atılgan tarzda ifade edilmesinde kontrol altına alınabileceğini savunmuşlardır. Sosyal öğrenme yaklaşımlarından sayılan James-Lang kuramı (1885) ile Cannon Bard'ın (1927) ortaya koyduğu Cannon-Bard yaklaşımında; birey öfkelendiğinde kalp atışları ya da nefes alışverişlerinin hızlanmadığı, öfke oluşturacak uyarıcı karşısında fizyolojik tepkilerin öfkeyi başlattığını, uyarıcının algılanmasıyla duygusal ve bedensel tepkilerin ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir. Cannon-Bard, öfke anında duygu ve davranışın aynı anda ortaya çıktığını belirtmişlerdir (akt.,Morris, 2002).

Engellenmiş-kızgınlık Yaklaşımı, Dollard ve ark. (1939), tarafından oluşturulmuş, Berkowitz (1990) tarafından geliştirilmiştir. Engellenme ve kızgınlık önergeleri iki yönlüdür. Bunlardan ilki öfkenin yaşanmasındaki temel nedenin engellenme olduğu, ikincisi ise öfkenin doğuştan gelen dürtü, enerji biçimi olduğudur (Atkinson ve ark., 1999). Hobin (2000) ise öfkenin temel nedenini engellenme olarak belirtmiştir. Berkowitz (1990) öfke duygusunu öfke davranışından ayırmış, öfkeyi engellenmişlik ve öfke davranışının arasına koymuştur. Berkowitz, engellenmişliğe öfkenin belirlediğini buna bağlı olarak öfkeye bağlı davranışın oluştuğunu açıklamıştır. Bu kurama göre engellenmişlikle olumlu başedildiğinde öfkenin kontrol edilebileceği savunulmuştur.

Çok boyutlu yaklaşım ise öfkeyi açıklayan her yaklaşımın kendi içerisinde bir bağı ve ilişkisi olduğunu, öfke sorununun tek bir yaklaşıma bağlı hareket edilmesi yerine birbiriyle etkileşim halinde öfkenin ele alınması savunulmuştur. Nitekim

çocukluğunda yaşadığı travma nedeniyle öfke atakları yaşayan bir kişinin sorunu ele alınırken hem psikanalitik yaklaşımın hem de bilişsel davranışçı yaklaşımın birarada kullanılması çok boyutlu yaklaşıma örnek denilebilir.

2.2.2. Saldırganlık Kavramı ve Nedenleri

Sosyal çalışma sözlüğünde, saldırganlık kavramı, kişinin, düşünce ve davranışlarını, benimsemeyi ve kabul etmeyenlere zorla kabul ettirmek için seçtiği davranış türü, aşağılanma ve engellenme durumlarında ortaya çıkması şeklinde tanımlanmıştır (Tomanbay, 1999). Kişi çeşitli nedenlerle engellenmişlik hissettiğinde, istek ve ihtiyaçlarını uygun bir şekilde belirtmek yerine, saldırgan davranışlar yoluyla belirtmeye çalıştığı söylenebilir. Saldırganlığın yıkıcı yanının ortaya çıkmasında çoklu nedenler söz konusudur. Nitekim fizyolojik ihtiyaçlar ve ruhsal ihtiyaçlar (sevme, sevilme, güven duymak v.b.) karşılanılmadığında saldırganlık içeren davranışlar görülebilir.

Adler (1994) saldırgan davranışların altında bireylerin gurur, kıskançlık, haset, cimrilik ve kin duygularının yer aldığını belirtmiştir. Adler'in düşüncesini destekleyen örnekler ise adam öldürme suçlarının, başta kardeşler arasında olmak üzere, en çok aile içinde yaşanması, saldırgan davranışlarda çıkar ilişkilerinin önemli bir yeri olduğunu gösterdiği, söylenebilir. Öz yeterlik kavramı üzerindeki çalışmalarıyla tanınmış psikolog Bandura (1973) ise saldırganlığı toplumsal normları bozan ya da yıkan, zarar verici davranış kalıpları olarak değerlendirmiştir. Amerikalı psikanalist ve sosyolog Fromm (1984) saldırganlığı biyolojik olarak uyarlanabilir, yaşama hizmet eden, yumuşak saldırganlık ile biyolojik olarak uyarlanamayan zalimce saldırganlık arasındaki ayrıma dikkat çekmiştir. Fromm (1984) yıkıcı saldırganlığın insan türüne özgü olduğunu, çoğu kez öğrenmeyle ortaya çıktığını, savunucu saldırganlığın ise insanlarda ve hayvanlarda, yaşamlarını sürdürmeye yönelik bir tehdit algıladıklarında ortaya çıktığını, varlıklarını sürdürmeye yönelik bir tepki olarak açıklanmıştır. Saldırgan davranışın ortaya çıkmasında çeşitli nedenler söz konusudur. Bireyin ailesi, yetiştiği ortam, ruhsal hastalıkları, zararlı alışkanlıklar, medya, ruhsal iyilik halini kaybetmesi sayılabilir.

Ekolojik insan davranışı modeli 1975 yılında Baker tarafından kullanılmıştır. Kavramın sosyal çalışma uygulamalarına girişi ise 1979 yılında Caryl Chessin'in uyum dengesi olarak tanıttığı çevre ve insan organizması arasındaki karşılıklı uyumun

önemine işaret etmesi sonucunda belirmiştir. Sosyal çalışmanın odak noktasından birisi olan “çevresi içinde birey” (Galipoğlu, 2017); bireyin çevrenin parçası ve onunla etkileşim halinde olduğunu savunur (Hasta ve Güler, 2013). Birey çevreyi etkilediği gibi çevre de bireyi etkilemektedir. Sosyal çevre dinamik bir bütün olduğu için kişinin aile yaşamı, anne ve babasıyla kurduğu iletişim, ailedeki olumsuz modeller, ailenin şiddet ve saldırganlık durumları karşısında gösterdiği tepki saldırgan davranışların yaşanmasında etken olabileceği söylenebilir (Erdoğan, 2017). Kişinin geçmiş okul yaşantısı ya da devam etmekte olduğu okul yaşantısındaki saldırgan davranışların varlığı kişinin bu tarz davranışları model almasına sebebiyet verdiği söylenebilir (Aral ve ark., 2004).

Madde bağımlılığının saldırgan davranışlara neden olabileceği, amfetamin ve esrar isimli uyuşturucu maddelerin bedende meydana gelen kimyasal değişimler sonucunda saldırganlığa neden olabilecekleri tespit edilmiştir (Erdoğan, 2017) Kalıtım faktöründe saldırganlık ve şiddetin yaşanmasında etkisinin varlığı tespit edilmiştir. Alkan (1983) fazla erkek hormonuna (XYY) sahip olan kişilerde şiddet gösterme riskinin varolduğu tespit etmiştir. Köknel (1996) iç salgı bezlerinin saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri ve suç arasında birilişkinin varolduğu Amerika Birleşik Devletleri’nde 1950 yılında ortaya koyulduğunu açıklamıştır. Yetişkin insanlar üzerinde yapılan çalışmalarda erkeklerin kadınlara oranla şiddet suçlarına yöneldikleri, saldırgan davranışlar gösterdikleri söylenebilir (Pala, 2003). Köknel (1996) değişme, gelişme ve olgunlaşma sürecinde kişiliği oluşturan katmanlarda yer alan olumsuz etkenlerin kişilik bozukluklarına sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Kişilik bozukluğu hastalıklarından, antisosyal kişilik bozukluğu, narsistik kişilik bozukluğu, şizoid ve paranoid kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerin her birinin çeşitli derecelerde saldırgan eylemlerde buldukları söylenebilir (Pala, 2003). Bireyin saldırgan davranışlar göstermesinde ses ve gürültü, iklim şartları da yaşadığı ve içinde bulunduğu durumu etkileyebileceği söylenebilir. Morfolojik kuramın temsilcilerinden olan Lombroso’nun hava sıcaklığı ile suç arasındaki bağlantıyı incelediğinde, havası ılıman ülkelerde ve ılık mevsimlerde saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin, insanlara karşı işlenen suçlarda artışın varolduğunu bildirmiştir (Balcıoğlu, 2001).

2.2.2.1. Saldırganlığı Etkileyen Nörolojik ve Biyo-Kimyasal Faktörler

Saldırganlığı belirli kimyasalların etkilediği görülmüştür. “Serotonin” olarak adlandırılan kimyasal madde orta beyinde faaliyetini göstermektedir. Bu kimyasal maddenin itkisel saldırganlık üzerinde ketleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Hayvanlarda serotonin akışı engellendiğinde bunun genellikle saldırgan davranışların izlediği görülmüştür (Davidson ve ark., 2000). Davidson ve ark. (2000), insanlarda şiddet içerikli suça yönelik davranışların özellikle az miktarda “serotonin” üretimiyle bağlantılı olduğunu belirtmişlerdir. Serotonin üretimi azaldığında saldırgan davranışların arttığı görülmüştür. Genlerin beyindeki kimyasalları düzenlediği ve genetik faktörlerin insan saldırganlığını etkilediği tespit edilmiştir (Plotnik, 2009). Genetik etmenlerin insan saldırganlığını nasıl etkilediğini saptamak için ikizler ve evlat edinilmiş çocuklar üzerinden araştırmalar yapılmıştır. Genetik faktörlerin insan saldırganlığını etkilediğine dönük çalışmalar tek yumurta ikizleri ve çift yumurta ikizleri arasında yapılmıştır. Tek yumurta ikizleri genlerin tamamını çift yumurta ikizleri ise genlerin yarısını almaktadır. Saldırgan anne babalardan doğan çocukların saldırgan davranış sergilemeyen anne babalar tarafından evlat edinmeleri durumunda evlat edinilmiş olsalar da saldırgan davranışların görüldüğü söylenebilir (Plotnik, 2009). Rhee ve Waldman (2002) çalışmalarında elliden fazla ikiz ve evlat edinilmiş kişiyi analiz etmişler ve genetik faktörlerin saldırgan/antisosyal davranışların gelişmesinde etkili olduğunu saptamışlardır. Genetik etmenlerin saldırganlığı tamamen olmasa da kısmen etkilediği, kişinin yetiştiği çevreye göre bu durumda şekillenebileceği ifade edilmiştir (Plotnik, 2009).

Genler kişinin yetiştiği çevreyle de etkileşime girdiği söylenebilir. Suça eğilimli anne babalarından potansiyel olarak “kötü genler” miras alan erkek çocukları genetik ve çevresel etmenler içerisinde araştırıldığında, anne ve babasından “kötü gen” almış olan erkek çocukları evlat edinilmiş iyi ve sağlıklı koşullarda yetiştirilmiş, evlat edinildiğinden sonraki süreçte bu çocukların yüzde yedisinin suç işlediği tespit edilmiştir (Plotnik, 2009). Diğer taraftan suça eğilimli ve suç işlemiş anne babanın yanında kalan erkek çocuklarının ise yüzde kırkı suç işlemiştir (Güdek, 2016). Bu bulgularla olumlu uyaranların, çevrenin gen yapısını olumlu etkilediği sonucuna varılabilir. Sağlıklı çevrede yetişmiş olmanın potansiyel zararları azaltılacağı saldırgan/antisosyal davranışların önüne geçilebileceği söylenebilir.

Genlerin organizmada çoklu ilişkileri söz konusudur. Bunlardan birisi genlerin değişime uğramasına sebebiyet veren gen ve fiziksel taciz ilişkisidir. Çocukluk dönemlerinde fiziksel, duygusal, cinsel tacize uğramış bireylerin yetişkinlik dönemlerinde şiddete yatkın oldukları tespit edilmiştir (Plotnik 2009). Şiddetli bir şekilde tacize uğramış olan ve beyinlerindeki nöro iletili seviyelerinde anormallik tespit edilen bir grup çocuk incelendiğinde, tacize uğrayan ve aynı zamanda bu gene sahip olan çocuklara ileti bozukluğu teşhisi konulması ihtimalinin iki kat fazla, yirmi altı yaşına kadar şiddet içeren bir suçtan mahkum edilme ihtimallerinin ise üç kat fazla olduğu tespit edilmiştir (Güdek, 2016). Nöroiletici seviyelerindeki anormalliğe sebep olan gene sahip olan; ancak çocukluğunda tacize uğramayan kişilerin ise antisosyal ve şiddet eğilimli olma olasılığında herhangi bir artış gözlemlenmemiştir (Güdek, 2016). Birey, çocukluğunda tacize uğramadığı sürece nöroiletici seviyelerinde anormalliğe sebep olan genin kendi başına antisosyal davranışların gelişmesine sebep olmayacağı sonucuna varıldığı söylenebilir (Plotnik, 2009). Genlerin ve çevresel etmenlerin etkileşime girmesiyle, karşılıklı olarak bu iki nedenin (gen ve çevresel etkenler) birbirini etkilemesiyle antisosyal veya saldırgan davranışların seviyesini azalttığı veya da yükselttiğini göstermiştir (Güdek, 2016).

Serotonin azlığı saldırganlığa sebebiyet verdiği gibi erkeklik hormonu testosteronun fazla salgılanması da saldırganlığa ve şiddet eğilimine sebebiyet vermektedir. Testesteron enjekte edilen denek hayvanlarında saldırgan davranışların varlığı gözlemlenmiştir (Güdek, 2016). Şiddet suçlarından hüküm giymiş hükümlülerin testosteron düzeylerinin şiddet içermeyen suçlardan hüküm giymiş hükümlülerden yüksek olduğu görülmüştür. Testesteron seviyeleri yüksek olan hükümlülerin cezaevi koşullarına, kurallarına uygun davranışlar sergilemedikleri, ihlal ve disiplin cezası aldıkları görülmüştür (Dabbs ve ark., 1995). Küçük yaşlardaki suçlularda testosteron düzeylerinin üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Güdek, 2016). Üniversitedeki öğrenci dernekleri karşılaştırıldığında en gürültücü, sosyal açıdan en sorumsuz ve sert derneklerin üyelerinde de diğerlerine nazaran yüksek testosteron oranları görülmüştür (Dabs, 2000). Testesteron seviyesinin erkeklerde yüksek olmasına bağlı olarak kadınlara oranla daha saldırgan, şiddet dolu oldukları saptanmıştır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012). Zorlayıcı ve yıkıcı durumlarda erkeklerin kadınlara nazaran saldırgan davranışlar sergiledikleri, erkeklerin şiddet içerikli suçlara yönelme davranışlarının fazla olduğu saptanmıştır (Güdek, 2016). Alkol kullanımının, bireyin

sosyal ketlerini azalttığı, dürtüsel davranmaya sebebiyet verdiği, genel bilgi işleme biçimlerini aksattığı bulunmuştur (Aronson ve ark., 2012). Bireyler acı hissettiklerinde saldırganlığa yaklaştıkları (Güdek, 2016), sıcak hava, nem, kötü kokular gibi huzursuzluk yaratan durumlar düşmanca ve şiddet davranışlarının oluşumuna sebebiyet verdiği söylenebilir (Aronson, ve ark., 2012). Hormonlar beynin çevresel uyarılara karşı daha az duyarlı hale gelmesine neden olduğu söylenebilir. Yüksek androjen düzeyleri ile insanları aşırı uyarılma arayışlarına ve heyecan peşinde acıyı tolere etmeye istekli olmaya zorlamıştır. Androjenler stresli koşullar altında duygusal oynaklığa neden olabilecek beynin patolojik tepkisiyle bağlantılıdır. Beynin başkalarına karşı sempatik duyguları kontrol eden parçasını etkileyen androjenler beynin yapısına etki eder. Şiddetle bağlantılı olan hormonlar, insanların daha fazla çevresel uyarı seviyesi arama, daha fazla eziyete katlanma, artan dürtüsellik, duygusal dalgalanma, antisosyal duygular gibi etkiler yoluyla şiddet ve diğer ciddi suçları yükseltir (Darçın ve Darçın, 2017). Nörolojik bozukluklar, şiddet içeren suçlarda dahil olmak üzere, antisosyal davranışların doğrudan bir nedeni olabileceği gibi antisosyal davranışlarla bağlantılı olan kişilik özelliklerinin gelişmesine yol açarak bu davranışların dolaylı bir nedeni olduğu da söylenmiştir (Darçın ve Darçın, 2017). Briken ve ark. (2005), suç kanıtlanmış katillerin klinik analizinde gibi önemli bir kesiminin sara, travmatik beyin hasarı, beyin hasarının sebep olduğu çocukluk çağı beyin iltihabı, menenjit, genetik bozukluklar ve tanısız beyin hasarı gibi beyin anormalliklerine sahip oldukları bulunmuştur. Beyin anormallikleri olan katillerin birden fazla cinayet işleme oranlarının belirgin olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Beyin anormallikleri irrasyonel ve yıkıcı davranışlara, zarar verici davranışsal tercihlere (dürtüsellik, antisosyal davranış) sebep verebilir. Şiddet suçlarının beyinlerinin prefontal lobları, talamus, hipotalamus, medialtemporallob, superiorparietal ve sol angulargyrus bölgelerinde bozulma olduğu tespit edilmiştir (Darçın ve Darçın, 2017). Nörotransmitterlerden birisi olan Monoaminoksidazın eksikliğinde muhakeme yeteneğinde bozulma, bunu takip eden saldırgan davranışların varlığı, risk alma, misillemede bulunma, sansasyon arayışı, dürtüsellik, şiddet ve mala karşı suç bağlantılı davranışlarla ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir (Darçın ve Darçın, 2017). Ceza mahkemelerinde şiddete genetik yatkınlığın var olup olmadığını tespit etmek için monoaminoksidaz biyomarkeri sınırlı sayıda istenmiştir (Darçın ve Darçın, 2017).

2.2.2.2. Öfke ve Saldırganlık Nasıl Azaltılır?

Saldırganlığı ve öfkeyi azaltmada çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Öfke kontrolüyle ilgili çalışmalar incelendiğinde, antidepresan, durum sabitleyiciler, antipsikotik ilaçların kullanımı öfke kontrolünde yardımcı olduğu olmaktadır. Psikiyatrik ilaçların öfke kontrolü sağlamasında etkisinin varolduğu; ancak bu durumun kısa süreli olduğu öfkenin karmaşık bir kompleks olduğu, her bireyde kolayca tedavi edilmeyecek ruhsal hastalık olduğu belirtilmiştir (Hains, 2002). İlaçla öfkeyi kontrol altında tutmaktan ziyade, öfkeyi kontrol etme yöntemleri içinde, farkındalık, içgörü geliştirme, düşünce değişimi, duyguları, algıları, beden durumlarını ve içgüdüleri fark etme becerileri bireye öğretildiğinde fayda sağlayabileceği söylenebilir (Howell, 2004). Öfkenin kontrol edilmesiyle De Wied ve ark., (2005), empati eksikliğine bağlı olarak gelişen şiddet ve saldırgan içerikli davranışlar, davranış sorunu olan ve suç işleyen ergenlerde empatinin düşük olduğunu gösteren araştırmalara paralel olarak belirli yaş gruplarına empati becerisi eğitimi verildiğinde, güven duygusunun artmasına, olumlu davranışların gelişmesine, sosyal ilişkilerde pozitif yönde etkilediği belirtilmiştir. Öfke ve saldırganlığın azaltılmasında kullanılan bir başka yöntem akılcı-duygusal terapidir. Bu yaklaşımda bireyin başetme becerilerinin geliştirilmesi ve sorunlu davranışlarının değiştirilmesi için yeni düşünce ve davranışları kazandırılması amaçlanır. Bu yöntem bir dizi aşamayla kendini gösterir: bilgi verme, danışanla entelektüel düzeyde tartışma, yeniden bilişsel yapılandırma, gevşeme eğitimi, problem çözme becerilerinin öğretilmesi, davranışların denenmesi içermektedir (Corey, 1996). Navaro (2001) kızgınlık ve öfke gibi negatif duygularımızı ben dili kullanılarak karşı tarafa aktarıldığında bireyin sakinleşeceğini, öfke ve kızgınlığın biriktirilmemiş olacağını belirtmiştir. Öfke anında bedende meydana gelen kasılmalara karşılık Bilge (1996) kas gevşetme yoluyla sistematik duyarsızlaşmanın kullanıldığı, duyguların düzenlenmesi için gevşeme ve nefes egzersizleri yapıldığını belirtmiştir. Bireyin yeni davranış alışkanlıkları edinmesinde sosyal beceri eğitimleri de yer aldığı söylenebilir. Deffenbacher ve ark. (1996), sosyal beceri eğitimlerinin bireyin sosyal ya da kişisel olarak kendini ifade etme, olumlu kişilerarası ilişkiler kurma, sorunlarla başetme gibi eğitimlerin öfke kontrolünde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu eğitimler; bireyin kendisini atılgan bir şekilde ifade edebilme becerisi için atılgan iletişim tarzının saldırgan davranışlar gösterme riskini azalttığı, kişinin isteklerini çekinmeden veya saldırmadan ifade edebilme becerisi sağladığı söylenebilir (Mertoğlu, 2018). Şiddetsiz

İletişim becerileri eğitimi verilerek iletişim yetersizliğine dayalı öfke sorunlarının azaldığı görülmüştür. Bu eğitimlerin erken yaşlarda verilmesi okul ve aile çevresi tarafından kazanımlarla verilmesi gerekmektedir. Kişiler arası sorun çözme eğitimleri ise kişilerin özelliklerine, yetiştikleri ortam ve kültürel değerlere, aldıkları eğitime ve yaş faktörüne göre değişebilmektedir (Mertoğlu, 2018). Sorun çözme beceri eğitiminin sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı puanlarının azalmasında, öfke kontrol puanlarının artmasında anlamlı düzeyde etkisinin var olduğu tespit edilmiştir (Bedell ve Lennox, 1997). Aronson ve ark., Wilson Akart (2012), ise saldırganlığı ve şiddeti azaltan beş nedenden bahsetmiştir: saldırganlığı cezalandırmak, katarsis ve saldırganlık, savaşın genel saldırganlık üzerine etkileri, empatinin karşıtı (insanlık dışılaştırma). Sosyal çalışmada psiko-sosyal yaklaşımın, pratiğe elverişli yönlerini benimseyen fonksiyonel yaklaşımda, saldırganlık öncesi veya öfke kontrolü için -“öfkenin geçici bir durum olacağının koşullanması amacıyla sakinleşme için nefes egzersizi, öfkenin yatışmasına fırsat vermek için sayı saymak, empatinin saldırganlığı azalttığı, empati karşıtı kavramın (insanlık dışılaştırma) saldırganlığı arttırdığı için olumlu empati geliştirme....”- teknikler arasında sayılmıştır (Güdek, 2016).

2.3. Öz şefkat

2.3.1. Anlayış ve Öz şefkat Nedir?

Anlayış; anlama yeteneği veya anlama biçimi olarak tanımlanmıştır. Anlayış, genelde bir kişinin acısını, üzüntüsünü paylaşmak, birinin acı ya da üzüntüsünü farkına varmak, acı çeken insana karşı duygu akımının oluşturulmasını sağlamaktır (Özyeşil, 2011). Anlayış diğer bireylerin acıları, üzüntülerine karşı açık ve duyarlı olmayı gerektirir (Neff, 2003). Leary ve ark. (2002), anlayışı, bireyin kendisinden farklı kişiye karşı geliştirdiği tahammül, nezaket ve yargılayıcı olmayacak davranma, bireylerin mükemmel olmadıklarının ve hata yapabildiklerinin farkında olmaları şeklinde tanımlamışlardır (Özyeşil, 2011). Anlayış kavramı altruizm, duygusal empati ve bilişsel empati, duygudaşlık, başkalarının acılarına, üzüntülerine tahammül edebilmeyle ilişkilidir. Nitekim başkalarının iyiliği için çabalama isteği, başkalarının acı ve üzüntüsünü ortaya çıkarabilme becerisi, üzüntülere dayanıklılık, başkasının üzüntüsünden etkilenmek, başkalarının acılarına tahammül edebilme, diğerlerinin acılarının nedenlerini anlama ve hafifletme, eleştirici olmayan tavır içerisinde bulunma gibi bir dizi bileşenleri içermektedir, anlayışı geliştirmede ve anlayış içerisinde

bulunmada içten gelen duygusal tavır gereklidir, bu durum olmadığında anlayış güçleşir (Gilbert ve Proctor, 2006). Psikoterapist Bodian (2006) anlayışın ne olduğunu sıralamıştır: bireyin yeteri kadar diğer insanlara kalbini açtığında ve sevgisini diğerlerine karşı genişlettiğinde anlayışın gelişeceğini, diğerlerinin acılarını ve üzüntülerini hafifletme isteğinde bireyin anlayışını geliştireceğini bu durumları anlayış geliştirme anları olarak belirtmiştir, anlayışta üstünlük durumunun olmadığını diğerlerinin yaşadığı olumsuz duygulanımların (acı, üzüntü, endişe....) kendimizinkilerimiz gibi hissetme hakimdir. Anlayışın yaşantılar içerisinde gelişiminde, bireyin kendi yaşadığı ya da diğerlerinin yaşadığı zorluklara karşı doğal bir tepki vermenin gerekliliğini kabul ettirdiği söylenebilir. Bu konuda Lowenthal ve Short (1993) anlayışı ruhsal sıkıntılar ve yorgunluklarla, onlardan kaçınmadan veya duygusallığına kapılmadan var olabilmeye yetisi olarak görmüşler, zorlayıcı durumlar olarak belirtilebilecek ruhsal sıkıntılar ve yorgunlukları başkalarının mutluluğunu ve iyiliğini arzulama olarak tanımlamışlardır.

Klinik psikiyatrist Siegel (2010) ise anlayış kavramını yardımseverlikle eşleştirmiş, anlayışı yaşamın nefesi olarak görmüş, insani ilişkilerle birlikte bireysel beden ve zihin yapısı içinde koşulsuz gerekli olduğunu ifade etmiştir. Anlayış kavramıyla benzerlik gösteren yardımseverlik başkalarının iyiliğini yürekten istemeyi içermesinden ötürü kavramlar arasında belirgin denklik vardır; ancak anlayış yardımseverliğe bağlı olarak gelişen dileğin özellikle anlayışta ruhsal sıkıntı ve yorgunluklara karşı gelişen bir tepkidir (Kristaller ve Johson, 2000; Salzberg, 2004). Canlılara has koruma, bakım vermeye anlayışın ilgisinin var olduğu söylenebilir. Nitekim Klinik psikolog profesörü Gilbert (2005) bu durumu; dostlar, yakın arkadaşlıklar bulmak, edinmek, bunlara sahip olmak, ortak aile birliği oluşturmak, biyolojik sebep olan çoluk çocuğa bakmak amacıyla evrim geçirmeye müsait olan beyinlerimizin gelişmekte olan bir özelliği olarak tanımlamasıyla beraber koruma ve bakım vermeye yatkınlık memelilerin beyin gelişimiyle ortaya çıktığını ifade etmiştir. Gilbert (2005) bazı balıklar ve sürüngenlerin yavrularına karşı farklı davrandıklarını ifade etmiştir. Canlıların beyinlerindeki evrimin kökeninin anlayış olduğu belirtilmiştir (Wang, 2005). Ruhsal “anlayışın” gelişiminde bireyin kendisinden öte bireylerin koşulsuz kabulü ve kendi kabulü de anlayışın birey gelişiminde etkisi mevcuttur.

Anlayışlı olma kavramından farklı olmayacak bir diğer kavram ise Öz şefkattir. Anlayış kavramında başkalarının üzüntülü, ruhsal sıkıntılı ve yorgunlarına

ötelederkine karşı geliştirdiğimiz açık ve duyarlı olma durumu hakimdir (Özyeşil, 2011). Bu durumun ötelederkine ya da karşıımızdakine karşı tahammül, nezaket ve yargılayıcı eleştirici olmadan anlayış sunmak ve geliştirmek, insanların mükemmel olmadıklarının ve hatalar yapabildiklerinin farkında olma durumudur. İnsan Gelişimi ve Kültürü, Eğitim psikologu Neff (2003) öz Őekati bireyin ötekinden ve başkalarına geliştirdiği anlayışın, kendisine karşı yönelmesiyle, kendi üzüntülerine, sıkıntılarına açık ve duyarlı ilgili olması, kendisine nazik ve Őekatli davranması, diğerlerinin güçsüzlük ve başarısızlıklarına karşısında, yargılayıcı eleştirici olmayan tavır sergileyebilmesi ve insanın kendi deneyimlerinin diğerlerinin ötelederkilerin ortak deneyimlerinin bir parçası olduğunun farkında olması Şeklinde tanımlamıştır. Neff tarafından geliştirilmiş bu kavramın kökenlerine bakıldığında Budist felsefesine dayandığı görülmektedir. Kavramın ortaya çıkmasıyla bireylerin kendi duygularını sorgulamasına imkan verilir. Bireyin başkasına mı kendisine mi anlayış ya da Őekat göstermesi kültürel farklılıklara bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Nitekim Neff (2003) Batı kültüründe Őekat kavramının diğerleri için kullanıldığını, Doğu kültürüne ait olan Budist felsefe ise diğerlerine karşı Őekat anlayış geliştirebilmek için kişinin ilk önce kendisine Őekat göstermesini aktarmıştır. Neff (2003) insanı zorlayan durumlarda diğerlerine karşı anlayış ve Őekat geliştirmiş olmalarına rağmen kişinin kendi başarısızlıklarında daha sert ve acımasız olduklarını belirtmiştir. Neff (2003) bireyin kendisine ve kendisini çevreleyen diğerlerine karşı Őekat gösterilmesinin değer olduğunu ifade etmiştir. Öz Őekat düzeyi yüksek olan bireylerin hem kendilerine hem diğerlerine karşı Őekatli oldukları, bu durumun oluşmasındaki sebep ise Őekatin kişisel yapı olmaması, yaşam biçimi olması süreğen olmasıdır (Germer, 2009). Öz Őekat başa çıkma strateji olarak, insanın kendi kendisini yatıştırması, kendisine yetebilmesi, kendisine gerekli anlayışı ve kabulü verebilmesi yaşadığı olumsuz duygulanımlara karşılıklı ılımlı hale gelebilmesi için gerekli bir metod Şeklinde ifade edilmiştir (Aktaş, 2017). Kendine Őekatli birey, idealleşmiş standartlarıyla kendi kendine daha açık ve kabullenici, acımasızca yargılamaması, hedefine ya da belirlediği noktalara ulaşmak için durumun her yönünün kapsamlı bir Şekilde değerlendirmesi ve çabaladığı her süreci başarıyla görür (Neff, 2005). Öz Őekate sahip bireyler karşılaştıkları olumsuz duygulanımlara karşılıklı mutsuzluktan ve kendilerini olumsuz duygulanımdan çıkaracak duygulara yönelirler (Aktaş, 2017). Kişinin yapıcı onarıcı duygu mekanizmalarını harekete geçirmesiyle kendisini mutluluğa götürececek yollara yönelecek ve olumsuz duygulara yoğunlaşan kişilerden daha çabuk çözüme ulaşacaklardır (Aktaş, 2017).

Bireyin öz şefkat düzeyinin artmasına bağlı olarak; duygu ve düşüncelerinin farkında olması, kabullenici tavır takınması, yaşadığı durumu en az zararla atlatması, karşılaştığı durumu tecrübe olarak görmeye başlaması söz konusudur (Neff, 2003,2005).

Öz şefkat, bireyin kendisine dair açık farkındalık geliştirmesi, yanlış hatalı ya da başarısız olduğu yanlarına dair daha kabul edici ve şefkatle yaklaşması, yargılayıcı olmamasıdır. Bireyin kendisine “öz şefkatli” yaklaşmasındaki niyeti “ruhsal anlamda güçlü olması ve iyi hissetmeyi” amaçlamasıdır, bireyin “istediği gibi ya da canı çektiği gibi yaşamasından öte kendi yeterliliğine bağlı bir şefkati geliştirmesi bağlı yaşaması” kendisine iyi geleni koşulsuz bilmesiyle paralel denilebilir (Neff, 2011). Bireyin yaşamdaki nihai amacı; acılar, olumsuz duygulanımlardan uzaklaşmak mutluluğa erişmektir; bireyin bu aşamaya gelebilmesinde günlük yaşantısında karşılaşacağı zorluklara karşı güçlü kalması ve yaptığı hatalardan ders çıkarması gerekir (Neff, 2011). Öz şefkat mekanizmasını harekete geçiren birey sorunlarını ya da güçsüzlüklerini daha açık görmesine bağlı olarak kendisine karşı daha anlayışlı ve duyarlı olur buna bağlı olarak olumsuzluklara karşı yaşama karşısında daha dik ve güçlü, olumlu duyguların yeşermesine katkı sağlar (Aktaş, 2017). Öz şefkatin bireyin kendisine ve diğerlerine karşı merhametli olması, anlayış ve açık duyarlılık geliştirmesi, sorunlarını ya da kendini zorlayan durumlara karşılık açık yüreklilikle, kendisini keşfederek yaklaşması söz konusudur; ancak kavramın yeni olmasına bağlı olarak “bencillik, kendini şımartma, kendine acıma...” gibi diğer kavramlarla karıştırılmaya da yatkınlığı söz konusudur (Bayar, 2016). Öz şefkat kavramı birey ve tüm insanlık için varolan evrensel değer, bireyin kendisinin ve diğerlerinin şefkate merhamete layık olduğuna dair düşünce hakimdir. Buna bağlı olarak öz şefkat bireyin kendi ihtiyaçlarını önde tutma gibi anlamlara gelmediği söylenebilir (Bayar, 2016). Öz şefkali birey, hem kendisine hem de diğerlerine karşı şefkatli olma, önemseme durumunu geliştirir (Neff, 2003). Öz şefkat kavramı kendine acımayla da karıştırılabilmektedir. Kişi, kendisini zorlayan duruma karşılık acı geliştirebilir. Olumsuz yaşam olayları karşısında öz şefkati yüksek tepki veren birey, olumsuz yaşantıların sorumluluğunu alan ve nasıl davranacağı konusunda davranış geliştirebilen bir tavır takınır, olumsuz hisler içerisine girmez (Bayar, 2016). Kişi kendisine acıma hissettiğinde kendi sorununa döner ve diğerlerinde benzer sorunlar yaşadığını kabullenebilir, bu düşünce Neff’in öz şefkat bileşenlerinde ortak yaşam deneyimlerini gün yüzüne çıkarır. Birey acıların ve zorlukların, tüm insanlık için

genel geçer olduğunu farkeder ve deneyimlerini çarpıtmak yerine ayırışmadan arınık bir şekilde değerlendirebilir.

2.3.2. Öz şefkatin Öğeleri

2.3.2.1. Kendine Şefkat

Kendine şefkat, öz eleştirinin tersidir (Özyeşil, 2011). Öz şefkate sahip olan birey zorluklar karşısında kendisine kaba ve eleştiriyle yaklaşmaktan çok daha kibar, ılımlı ve anlayışla karşılar (Germer, 2009). Neff (2003) kendilerine şefkat gösteren bireylerin sert yargılama ve öz-eleştiriye bulunmadığını belirtmiştir. Öz eleştiri de bulunan birey ise kendisini ikinci plana atma, sosyal ilişkilerinde ve diğerleriyle bağlantı kurmada zorluk yaşadığı söylenebilir (Neff, 2003), tam aksine öz şefkate sahip birey ise öz eleştiriyle kendisini yargılamak yerine kendine karşı anlayışlı olur (Andiç, 2013). Kişi kendisine zarar veren içsel çatışmayı bırakmasıyla öz şefkatini deneyimler. İçsel çatışma bireyin yaşadığı öz eleştiri olabilir. Öz eleştiriye devam eden birey kendisine yönelik düşmanca, aşağılama süreçlerini yaşar. Öz şefkatin varlığında ise kişisel güçsüzlükler ve zayıflıklara karşılık birey, kendisine nazik ve duyarlı bir şekilde karşılama yapar, içsel çatışmasına kullandığı duygusal dili yumuşak ve destekleyicidir. Öz eleştirisi yüksek olan birey ise kendisini sakinleştirme ve rahatlatma konusunda zorluk çeker, kaygılı dile sahiptir (Özyeşil, 2011). Kendine şefkat gösteren birey öz eleştiri yapar; ancak gereksiz suçlamalar yerine eksikleri varsa bunları nasıl gidereceğine dair eylemde bulunur (Aktaş, 2017). Kendine şefkatle ilgili olarak, kendini eleştirme, kendini aşağılama, kendini küçümseme, depresyonla ilişkisi, sosyal izolasyon, kişilerarası güçlük gibi ruhsal sıkıntılara yol açan unsurlarla ilişkisi ortaya koyulmuştur (Kirkpatrick, 2005).

2.3.2.2. Ortak Paydaşım

Kişi istemediği olaylar yaşadığında bu durumun sadece kendisinin yaşadığını, bu durumda kişi kendisini sorumlu gördüğünde istenmeyen olaydan gelişen utanç duyma eğilimi yaşayabilir. Utanmaya bağlı kişi zamanla çevresindekilerden uzaklaşır, kendisiyle sert, kırıcı diyalog geliştirir; ancak bu yoğun duyguları birey geniş perspektiften değerlendirdiğinde, yaşanan her istenmeyen durumun kişiye ait ya da kendi hatasından kaynaklı olmadığını her insanın yaşadığı bir durum olarak düşünebilir (Germer, 2009). Germer (2009) yaşanan her durumun gelip geçici ve birbiriyle ilişkili

olduğunu; her tecrübenin başkaları tarafından da paylaşılabilceğini belirtmiştir. Birey olmak, yanlış yapma acı çekme ya da olumsuz olaylar da yaşayabilmek demektir. Bu sebepten acı çekme ya da kişisel yetersizlikler tüm insanların ortak yaşantısı ya da tecrübesi denilebilir. İnsanlığın ortak deneyimlerinin kabulünde olan birey, güçsüzlüklerine karşılık yalıtılmış duygularının etkisine girmeden, yaşadığı durumların herkesin başına gelebileceğini düşünerek kendisi ve çevresiyle bağlantılarını devam ettirir. Birey, insan doğasının kusurlu olduğunu, evrende acıyı yaşayan kişinin sadece kendisi olmadığını kabul eder ve bu anlayışa sahip olarak kişi yaşadığı zorluklarla daha başarılı başedebilir (Neff, 2013). Ortak paydaşımın varlığı yalıtım ve yalnızlığa karşı bireye çözüm olur, yaşadığı olumsuz durumları kendi menfaatine göre şefkat, anlayış ve ortak insani değerler içerisinde düzenlemeye çalışır. Ortak paydaşım ile ilgili kavramlardan birisi de empatidir. Empatik karşılıkla birey kendisini diğerinin yerine koyarak, diğerlerinin üzüntülerinin bilincinde olur. Gelişen bu ortak paydaşım insanların ilişkilerimizi ve birbirimize bağlılığı artırır (Kirkpatrick, 2005). Goleman (2004)' e göre empatinin kökeninin öz bilinç oluşturur. Duygularına açık birey kendisine ait hislerini anlaması olasıdır. Kendisinin ne hissettiğine dair görüşü olmayanların diğerlerinin ne hissettiğini de dair bilgileri olmaz. Psikolog Goleman'a göre iyimserliği, zorluklara ve engellemelere rağmen evrende her şeyin iyi gideğine dair güçlü bir beklenti olarak belirtmiştir (Tatlılıoğlu, 2010). Ortak paydaşım bilinci empatiyle birbirini tamamlayan iki eş kavram denilebilir.

2.3.2.3. Bilinçli Farkındalık

Stahl ve Goldstein (2010) öz şefkatin serpilmesinde etkili olan bir başka boyutu yargılamanın süzgeci veya merceği olmaksızın tamamıyla şuanda ne olduğunun anlaşılması, nelerin olduğunu gözleme, farkında olma oluşturur (Özyeşil, 2011). Farkındalık, acı veren yaşam deneyimlerini o anda olduğu gibi kabul ederek deneyimle ilgili farkındalığı dengede tutmayı içerir. Diğer bir anlatımla kişi yaşadığı olayı olduğu gibi kabul edebilir. Neff ve Tirch (2013) insanların kendilerine anlayış ve şefkat gösterebilmeleri için acılarını farketmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Kişi yaşadığı zor anlara karşılık içerisinde bulunduğu duygu halini, acısının farkında olmayabilir, içinde bulunduğu sorunu çözmek ister ve sorununa takılma eğilimi gösterir. Farkındalık, bireyi üzen veya acı veren durumlara karşılık kaçınma ya da uzak durma yerine o durumu karşılama bir bakımdan ağırlama söz konusudur. Germer (2009) bilinçli farkındalığın, insana şefkat, bağışlayıcılık, sevgi duygularını aşılıyarak öz şefkate

götürdüğünü belirtmiştir. Neff (2003) öz şefkatin bilinçli farkındalık boyutunun diğer iki boyuta kıyasla daha etkili ve diğer iki boyutu (kendine şefkat, ortak paydaşım) etkilediğini açıklamıştır. Farkındalığı, öz şefkat için kaçınılmaz boyut olarak açıklamıştır. Deniz ve ark. (2008), bilinçli farkındalığa sahip bireylerin yaşadıkları acı verici olaylara karşılık yoğun bir şekilde odaklaşmak yerine sorunların bilincinde olduklarını olumsuz yargılamayı ortadan kaldırdıklarını, bu duruma bağlı olarak öz eleştirilerinin hafiflediği, kendi anlama düzeyi yükselerek öz şefkatin artacağını açıklamışlardır. Deniz ve ark. (2008), farkındalık düzeyi yükselen bireyin, olumlu düşüncelerinin geliştiğini, olumsuz düşüncelerin hafiflediğini, olumsuz durumlardan tecrübe edinmeye çalıştığını açıklamışlardır. Baer (2003), Shapiro ve ark. (2006), farkındalığın varolmasını bireyin kendilik duygusuna objektif şekilde yaklaşacağına buna bağlı olarak kişinin duygusal iyilik hali sağlayacağını açıklamışlardır (Andiç, 2013). Kirkpatrick (2005), Neff tarafından kavramsallaştırılmış olan öz şefkat, ruhsal iyi oluşun öz şefkatin doğasında olan niteliklerin geliştirilmesi için duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. Kirkpatrick (2005) bireylerin öz şefkatlerinin artırılması için müdahale yolları bulmayı öz şefkati kendi içinde terapotik amaç olarak ele alındığını belirtmiştir.

2.3.3. Kuramlar Açısından Öz şefkat

2.3.3.1. Bilişsel Davranışçı Kuram

Bilişsel Davranışçı kuramdaki yeni yönelimler öz şefkati teşvik eder niteliktedir (Özyeşil, 2011). Bilişsel Davranışçı teorisyenler gestalt terapi tekniğinden birisi olan iki sandalye diyalogundan bireylere öz şefkatli olmayı teşvik eder. Tatlılıoğlu (2010) Gestalt terapi tekniğinin “bilişsel aktivite, kendini eleştirme, uyumsuzluk, bir konuda açıklama yapma” konularında müdahale etmeyi vurguladığını, buna bağlı olarak kişinin kendisine dönük daha az eleştirici olduğunu ve kendine şefkatle yaklaştığı belirtmiştir. Bu teknikle bireyler olumsuz değerlendirmelerden uzaklaşarak kendilerini kabul etmeye ilerlemektedirler. Nitekim Greenberg ve ark. (1993),’ e göre gestalt kuramı tekniklerinden iki sandalye diyaloguyla danışanların gereksinimlerine karşı duydukları negatif değerlendirmeleri öz kabule dönüştürdüklerini ifade etmişlerdir (Özyeşil, 2011). Bilişsel Davranışçı kuramlar farkındalığı önemli saymaktadır. Bilişsel kuramlardan olan gestalt kuram ise öz şefkatle ilgili olarak özellikle farkındalık üzerine durur. Geleneksel bilişsel müdahalelerle, öz şefkatin yapısıyla ilgili olan bilinçli farkındalık temelli uygulamaların arasındaki farklılık,; bilinçli farkındalık uygulamalarında düşünceler

yargılanmaz, değerlendirilmez ya da mantıksız olarak değiştirilmeye çalışılmaz. Tam aksine Baer (2003) danışanlara ya da katılımcılara bilinçli farkındalık, düşüncelerini gözlemlenmelerinde, onların geçici olduğunun farkına varılmasında ve bu düşünceleri yargılamaktan kaçınmalarının öğretildiğini ifade etmiştir (Özyeşil, 2011). Gestalt kuramın kurucusu olan Perls, düşüncelilik ve duygu üzerine yoğunlaşmıştır, duygulardan kaçmak ve aşırı bir şekilde anlam yüklemenin işlevsel bozukluklara neden olacağını belirtmiştir (Tatlılıoğlu, 2010). Psikiyatrist ve psikoterapist Perls, bireyin yaptıklarından, duygularından ve düşüncelerinden sorumlu olduğunu, kişi “şimdi ve burada” yı yakaladığında, gücün “şimdi ve burada” yı yakalamakla ilişik olduğunu savunmuştur (Tatlılıoğlu, 2010). Öz şefkati engelleyen öz eleştirinin farkındalık yoluyla görülmesi kuram gereğince amaçlandığı söylenebilir.

2.3.3.2. Çözüm Odaklı Kuram

Kuram, De Shazer (1985) Berg ve arkadaşları tarafından Milwaukee’deki Aile Terapi Merkezinde uzun uygulamalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Arslan ve Çağlayan, 2018). DeJong ve Berg (1998) bireylerin varolan başarıları hakkında konuşmaları ve bu başarıları diğer sorunlarına nasıl aktarabilecekleri üzerine yapılan tartışmaları sonucunda varolan tekniklerin yardımıyla olumlu sonuçlar ortaya çıkarmışlardır. Birey karşılaştığı problemin kökeni yerine soruna ilişkin “şuan ne yapılması” gerektiği konusunu anlamaya çalışır. Çözüm odaklı müdahaleler geniş bir çerçevede uygulanacağı söylenebilir. Bireysel ve grup düzeyinde; aile ve çift terapisi, madde bağımlılığı, cinsel istismar, cinsel terapi, yeme bozuklukları, yetişkin akıl sağlığı, şizofreni uygulanır (Arslan ve Çağlayan, 2018). Terapötik olmayan alanlarda ise Smith (2010) hapisane ortamı, sosyal bakım hizmetleri, eğitim ortamları, iş sistemlerinde çözüm odaklı müdahaleler uygulanabileceğini belirtmiştir. Çözüm odaklı müdahale soru tekniğiyle gerçekleşmektedir. Sorular; bireyin sorununa dönük çözüm üretme süreçlerini ortaya çıkarma, bu süreçlerin ortaya çıkarılmasına bağlı tartışma, elde edilen çözüm süreçlerini diğer sorunlarında uygulayabilmesi amacıyla bireye sorular sorulmasıdır (Arslan ve Çağlayan, 2018). Çözüm odaklı müdahalenin bireye yönelttiği sorulardan ilki mucize sorudur, “evet bir mucize oldu ve sorunların çözüldü”, “sorunun çözüldüğünü nasıl anladın?” mucize sorularla bireyin nihai hedefi anlaşılmasına çalışılır. Derecelendirme soruları ise bireyin içinde bulunduğu durumu nasıl gördüğü, var oldukları noktaya gelmelerindeki önemli etkenleri ve emeklerini ortaya çıkarmaları, danışanların başarıları üzerine odaklanır (Arslan ve Çağlayan, 2018). Çözüm odaklı

müdahalede, başarı içeren istisnalar üzerine çözüm inşa edilebilmektedir. Birey istisnalara odaklandığında, detaylandığında, derecelendirme sorularından destek alarak çözümü inşa ettiğini gösterebilmek önemli görülmektedir. Sklare (2015) istisna sorularında, bireyin kendi kaynaklarını farketmesi, şimdiki ve gelecekteki sorunlarında daha önceki başarılarını tekrar etmeye çalışabilmesi amaçlanır. Çözüm odaklı müdahalede baş etme soruları, bireylerin yaşantılarındaki başarılarını ve çözümlerini ortaya çıkaran ve bunların derinlemesine tartışılmasına yardım eden sorulardır (Arslan ve Çağlayan, 2018). Luthar (2003) baş etme sorularını, her yaş grubunda ciddi durumlarda uygulandığını, bireyde kabullenme derecelerini artırdığını söylemiştir (Arslan ve Çağlayan, 2018). Bu aşamada (baş etme soruları) şimdi ve geleceğe odaklanma, bireyin geçmişteki başarılarının şuan ve gelecekte kendisine nasıl katkı sağlayacağına odaklandığı söylenebilir. Çözüm odaklı kuramda birey sorunlarını, geçmişteki başarılarından yola çıkarak sorununa dönük çözüme yönelmesiyle, öz şefkatin farkındalık boyutu, şimdi ve burada acı veren durumda, kendini gözlemlemesi arasında benzerlik varolduğu söylenebilir.

2.3.3.3. İnsancıl Kuram

Öz şefkatle insancıl kuram arasında yakın ilişki vardır. İnsancıl kuramın kurucusu olan Rogers, tedavisinin temelini oluşturan koşulsuz kabulün, koşulsuz olumlu kabulün, öz şefkatin yapısıyla oldukça uyumlu olduğunu belirtmiştir (Özyeşil, 2011). Koşulsuz kabulle öz şefkat arasındaki ilişki, bireyin kendisine süregelen olumlu yargılamalar yapmasından öte kendisine anlayışlı bir tavır takınmasıyla ilgilidir (Tatlılıoğlu, 2010). Rogers ve Stevens (1967) bireyin, yargılayıcı olmayan, kendinden haberdar, kendini ifade edebilen, daha az savunmacı ve daha açık olma hedefini, hasta odaklı terapilerinde varılmaya çalışılan son nokta olarak görmüşlerdir (Sümer, 2008). Özyeşil (2011) olumlu koşulsuz kabul aşama aşama sevmediğimiz yönlerimizi kabul etmemiz, benimsememiz, kendimizi dinlemeyi öğrenmemizi ve başımıza ne geleceği konusunda daha fazla kaygılanmaması sağlar. Neff (2003) psikolojik sağlık ve ruhsal iyilik halinin öz şefkati olumlu etkilediğini ifade etmiştir (Sümer, 2010). Greenberg ve ark. (2001), istenmeyen duygulara tahammül etme yeteneğinin akıl sağlığı için önemli olduğunu, bu durumun tam tersi olan duyguları kontrol etme ve kaçınmanın ise işlevsizliğe neden olabileceğini belirtmişlerdir (Özyeşil, 2011). Sonuç olarak öz şefkat bireye koşulsuz anlayış sağlar, birey kendi deneyimlerine merak ve şefkat dolu bir

tutum içinde, kişiliğine puan vermeden -bir bakımdan yargılamadan- varoluşunun içsel yönünü anlayarak iyilik durumunu zenginleştirmesini sağladığı söylenebilir.

2.3.3.4. Psikoanalitik Kuram

Nesne ilişkisinden doğan gizli özneye doğru oluşan boşluk kavramı öz şefkatin yapısıyla ilişkilidir. Gizli özneye doğru oluşan boşluk kavramı; gerçek ve fantezi arasındaki orta alanı tecrübe etmeye atıfta bulunarak kullanılmıştır (Tatlılıoğlu, 2010 ve Özyeşil, 2011). Bebeğin nesne ilişkisi annesiyle kuracağı bağlantıyla başlar. Anne ve çocuğun iki ayrı birey oluşuna kadar olduğu fikrini gizli boşluk kavramı oluşturur. Çocuğun büyümesiyle kendisine karşı farkındalığı gelişir. Kendi dünyasına hakim olan fanteziden gerçek yaşama doğru evrilmeye başlar. Bu duruma bağlı olarak annesiyle kurduğu ilk süreçteki “bağın” yavaş yavaş sona ermeye başladığı, “kendisine ve kendisine ait olmayan” sürecin başladığı öz şefkat duygusu başlar. Kendisini anlamaya başlaması öz şefkat, diğerlerinin yaşantılarını ve durumlarını kendine deneyimlemesi ortak paydaşım ve büyümesiyle kendine ve çevresine geliştirdiği farkındalıkla kendine bakış açısı yaratmaya başlamıştır (Tatlılıoğlu, 2010 ve Özyeşil, 2011). Çocuğun fantezi dünyasından, gerçek dünyaya evrilmeye başlamasıyla kendi gizli boşluğunu doldurmasını ve kendini yönetme kabiliyetine sahip olmaya başlar (Sümer, 2008, Tatlılıoğlu, 2010 ve Özyeşil, 2011). Sonuç olarak çocuğun annesiyle kurduğu bağın, büyümesiyle ve kendi fantezi dünyasından ayrılmasıyla, çevresini ve kendisinden başkaları algılamasıyla gizli boşluluğu doldurur, insanlığının farkına varır, kendine ve çevreye dair tarafsız açı geliştirebilme yeteneğine sahip olmuş olur.

2.3.3.5. Öyküsel Kuram

Öyküsel kuramın alt yapısı post-modernizm, post-yapısalcılık ve hermenütikten oluşmuştur (Çelik, 2017). Birinci dünya savaşından sonra gelişen dünyada ve toplumlarda yeniden düzenlenme hareketi, İkinci dünya savaşı sonrasında hızlı bir şekilde dünyada değişimlere yol açmıştır. Post modernizmde birey, bütün gerçekliğini temsil eden düşüncelerin, arzularının, duygularının sosyal yapılar içinde oluştuğunu savunmuştur. Bu yaklaşım kişilik ve benlik algısını “psişe” olmaktan çıkarır ve sosyal ilişkiler içinde ele alır. Post modern tedaviler geleneksel tedavi yöntemlerine kıyasla tedavi vericiler danışanlarına karşı sağaltım uygulayan uzman rolünden sıyrılmış bireylerin anlam inşasının sürekli parçası haline dönüşmüştür. Post yapısalcı görüşe göre her metnin arkasında bir yapının bulunduğunu iddia ederek, okuyucunun önemini

hiçe sayan yapısalcı görüşün aksine okuyucuyu merkeze alır, post yapısalcı anlayışta metni oluşturan yazar değil, okuyucudur. Hermeneutik anlayışa göre ise seçilen nesnenin anlamını, kendi açıklamasından ayırabilmesi, yorumun doğru yapıp yapılmadığından öte başarılı yorumun metnin orijinalindeki zıtlıkları ve tuhaflıkları açıklamaya dayanır (Sözen, 1999 ve Çelik, 2017). Öyküsel kurama göre insanlar yaşamları boyunca çeşitli tecrübeler edinir. Bu tecrübelerine bağlı zamanla kendi yaşantılarının tüm anlamını içinde barındıran, yaşantılara bağlı hikayeler oluştururlar (Çelik, 2017).

Bireyler hikayelerine bağlı yaşadıkları tutarsızlıkları, ikilemleri, farkında değildirler. Bireylerin yaşantılarında beliren boşluklar, tutarsızlıklar, ikilemlerin yaşamlarına nasıl bir etkiye bulduklarını süreç içerisinde bireye fark ettirerek yaşantılarına karşı gerçekçi, tutarlı ve anlamlı alternatif hikayeler oluştururlar. Birey problem odaklı hikayesinden kurtularak hikayesini farkındalıklarıyla yeniden yazan durumuna geçer (Çelik, 2017). Bir bakımdan öyküsel kuramda bireyin yaşantıları kendi öyküsüne ya da hikayesi olarak kabul edilir. Öyküsel yaklaşımın kurucularından olan White ve Epston (1990) öyküsel kuramın amacını bireyin alternatif kişisel öyküleri tanımlamasını veya yeniden oluşturarak, yeni anlamlar içeren daha tatmin edici deneyimlerin ortaya çıkmasını sağlaması şeklinde belirtmiştir (Kararımak ve Bugay, 2010). Bireylerin yaşadıklarını daha üretken öykülerle inşa ederek, belirli teknikler kullanılarak (yapısal çözümleme, problemin dışa vurumu, alternatif ikinci olay zinciri arama, yeni öykü için alan açma gibi....) alternatif bakış açısı oluşturularak öyküsünü yeniden yapılandırmasıyla süreç son bulur (Kararımak ve Bugay, 2010). Sonuç olarak birey, öyküsünü yeni bakış açısı içerisinde inşa ederek kendisini ve çevresini anlar, sahip olduğu belirsiz dilden sıyrılarak anlatımında daha empatik ve içgörü, kendiyi ve çevresiyle kabullenici ve barışık olur.

2.3.4. Öz şefkatin Öfke ve Saldırganlıkla İlişisini Ortaya Koyan Araştırmalar

Neff ve Vonk (2009) öz şefkatin öfke ile negatif ilişkili, Murphy (2003), Neff (2005) ise öz şefkatin benlik saygısı, anksiyete ve sosyal bağlılıkla arasındaki ilişkisinin pozitif olduğunu saptamışlardır. Benlik saygısıyla kıyaslandığında öz şefkatin anksiyete ve utancın güçlü bir negatif yordayıcısı olduğu ve cinsel suçlarda sosyal işlevselliğin daha güçlü bir pozitif yordayıcısı olduğu gösterilmiştir (Lo, 2007). Şiddet suçları öz şefkat içerikli müdahalelerde olumlu etkiler görülmüştür. Daha spesifik olarak, şiddet uygulayan suçlularda öz-şefkati arttırmak için tasarlanan tedavi çalışmalarının gelecekteki şiddet davranışlarını azalttığı görülmüştür (Murphy, 2005 ve Stosny, 1995). Rainforth ve ark. (2003), farkındalık meditasyonu Folsom Hapishanesinde aralıklarla on beş yıl uygulandığında tekrardan tutuklanma oranlarını yüzde kırk beş düşürdüğünü ve mahkumların cezaevi koşullarından kaynaklanan kendine zarar verme, öfke ve saldırganlık davranışlarını azalttığı öz şefkat puanlarını yükselttiği saptanmıştır. Farkındalık meditasyonu ile mahkumlarda nöronal değişikliklerin yaşandığı saptanmıştır (Desbordes, 2012, Engström ve Söderfeldt, 2010; Klimecki ve ark., 2012, Longe, 2010). Şiddete maruz kalmanın, kontrol, empati ve hedef oluşumuna etki eden alanlar olan prefrontal korteks, amigdala ve striatumda anormalliklere yol açtığını göstermiştir. Şiddete maruz kalmak ve düşük öz-kontrolün sosyal bağlar oluşturmada yetersizlik ve sorunlu benlik saygısı olarak nitelendirilen antisosyal kişilik bozukluğuna sebebiyet verdiği saptanmıştır (American Psychiatric Association, 2000, 2013). Morley ve ark. (2016), Güneybatı Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan ilçe cezaevinde, yaşları on sekiz ve elli dört yaşları arasında yetmiş dört erkek ve yirmi kadın dahil doksan dört mahkumun katılımıyla yapılmış araştırmada, örneklemin yüzde kırk yedisini Beyaz İspanyol, yüzde on dokuzunu Beyaz İspanyol, yüzde on dokuzunu Afrika kökenli Amerikalı ve yüzde altısını ise diğer (çok ırklı, Asya ve Yerli Amerikalılardan oluşan) oluşturmuştur. Mahkumların öz şefkat, benlik saygısı, öz-denetim ve sosyal bağlılıkları arasındaki ilişkisi sonucunda, öz şefkatin öz-denetim, sosyal bağlılık ve benlik saygısı ile aralarında güçlü ilişkinin olduğu görülmüştür (Morley, 2016).

Aile içi şiddet failleri arasında, öz şefkat artışının sosyal bağlılığı arttırdığını ve dürtüselliği azalttığını saptanmıştır. Neff ve Vonk (2009) Morley (2017) öz şefkatin öfkenin negatif bir yordayıcısı olduğunu ve öfkenin şiddete bağlı olduğu düşüncesini bulmuşlardır. Neff, öz şefkat ölçeği ile bağlanma ölçeği arasında bir ilişki bulmuştur. Farkındalığı yüksek ve başkalarının acılarını paylaşan suçluların diğerlerine göre daha az saldırgan olduğu saptanmıştır. Öz şefkat ve farkındalık arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Mahkumların öz şefkat ve farkındalık düzeylerinin öz şefkat ve farkındalık uygulamalarıyla arttığı, bu durumun yeniden hapsedilmeleri engellediğini saptamışlardır. Stosny (1995), özellikle eşine karşı şiddet uygulayan failler ve aile içi şiddet mağdurları için hedef alınan şiddete dayalı suçlularda öz şefkati arttırmak için Şefkat Atölyesi tasarlamıştır. Şefkat atölyesine katılan ve çalışmasını tamamlayanların, bilişsel davranışçı programını tamamlayanlara kıyasla daha az şiddet ve sözel saldırganlık bildirdiklerini bulunmuştur. Şefkat atölyesinin, aile içi şiddet istismarcılarına yönelik bir müdahale olarak başarılı olduğu görülmüştür. Ayrıca, merhamet atölyesi aile içi şiddet mağdurlarını tedavi etmek için de tasarlanmıştır (Stosny, 1995). Suçluların başkaldırıcı olduklarını ve şiddet suçlularının çoğu ev içi şiddete maruz kaldıklarını düşünürsek, bu öz şefkate dayalı program diğer şiddet içeren suçlulara benzer sonuçlar verebilir. Şefkat Atölyesi, şiddet uygulayan faillere karşı olumlu katkı sağladığı, dürtüselliği ve öfkeyi azalttığı, öz şefkatin ve farkındalığın gelişmesini sağlamıştır.

Kirkpatrick (2005) gestalt iki sandalye tekniğini kullanarak öz şefkati geliştirmek üzere kontrol ve deney grubu olmak üzere yaptığı çalışmasının sonucunda öz şefkat ve ruhsal sağlık arasında anlamlı düzeyde olumlu yönde bir ilişki olduğu ve bireylerin öz şefkatini artırmak için kullanılan bu müdahaleler sonucunda öz şefkatin artırılabilirdiği ve bununda onların sosyal bağlarını, yaşam doyumlarını benlik saygılarını özerkliklerini, kişisel gelişimlerini mutluluk ve iyimserliklerini artırırken öz eleştiri, nevrozizm, anksiyete, depresyon nevrozik mükemmeliyetçilik gibi olumsuzlukları azalttığını bulunmuştur. Gottheim (2009) saldırganlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı, öz şefkat savunucu benlik saygısı ve narsisizmi araştırdığı çalışmasında öz şefkatin düşük düzeylerdeki saldırganlığın yordayıcısı olduğunu, narsisizm ile beraber olarak öz şefkati incelediğinde yüksek düzeydeki öz anlayışın düşük düzeydeki narsisizm ile beraber saldırganlığı hiçbir yönde anlamlı olarak etkilemediğini bulmuştur. Öz şefkati geliştirici becerilerin öğretilmesi ile öz şefkate sahip bireylerin

olumsuz geri bildirimlere ve başarısızlığa karşı uyumlu başatme stratejileri geliştirdikleri, potansiyel olarak saldırganlık eğilimlerinin azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.4. Hükümlülere Uygulanan Islah ve İyileştirme Çalışmaları

2.4.1. Cezaevlerinde Islah ve İyileştirme Çalışmaları

2.4.1.1. Bireysel Çalışmalar

Yirmi birinci yüzyılda suç ve ceza anlayışının en önemli uygulayıcısı olarak sosyal çalışma mesleği görülebilir. Bunun nedeni ise sosyal hizmet mesleğinin disiplin ve uygulama düzeylerinin insan odaklı olmasıdır. Uygulama düzeyleri ise sosyal hizmetin, birey, grup ve toplumla çalışmasıdır. Kongar (1972) bireysel düzeyde sosyal çalışmanın amacının bireysel düzeyde değişimin sağlanmasıyla açıklamıştır. Ceza adalet sistemi içinde hükümlünün ya da tutuklunun cezaevine girişini takiben bireysel düzeyde psikolojik ve sosyal fonksiyonlarının desteklenmesi ve iyileştirilmesi esastır. Bireysel görüşmeler bireyin cezaevine girişiyile ihtiyaçlarını belirleme amacıyla ilk üç gün içerisinde görüşme yapılır. Bireysel görüşmeler, hükümlü ya da tutuklunun içinde bulunduğu durum gözönünde bulundurularak yapılır. Hükümlü ya da tutuklunun cezaevi koşullarına ve kurallarına alışma, adaptasyonu, ruhsal ve sosyal rahatsızlıkları, hakları ve sorumlulukları, ihtiyaçları hakkında isteği dahilinde ya da kurum idaresinin yönlendirilmesiyle psikososyal servisle görüşme yapılabilir.

2.4.1.2. Grup Çalışmaları

Sosyal çalışma yöntemlerinden birisi olan grupla çalışmanın temel amacını Kongar (1972), grup etkilenmesi yoluyla bireylerin toplumsal fonksiyonlarının gelişimini ve değişiminin sağlanması, şeklinde açıklamıştır. Grupsal düzeyde hükümlü ve tutukluya kazandırılmak istenen sağlıklı davranış değişikleridir. Hükümlü ve tutukluların ihtiyaçlarına göre çeşitli grup çalışmaları yapılmaktadır. Bu grup çalışmaları ise,

*Ardıç Programı

*Önce Düşün (Genel Suçlu Davranış Programı),

*Salıverilme Öncesi Mahkum Gelişim Programı,

*Öfke Kontrolü Programı,

*Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı,

*0-18 Yaş Aile Eğitim Programıdır.

2.4.1.3. Aile Çalışmaları

Cezaevinde bulunan hükümlü ya da tutuklunun aile üyeleriyle yaşadığı sorunlara karşılık, psikososyal servis gerekli görülen durumlarda sorunların tespiti ve değerlendirilmesi için hükümlü ya da tutuklunun aile üyeleriyle aile çalışmaları yapmaktadır. Hükümlü ve tutuklunun ailesiyle yaşadığı duruma bağlı olarak açık ve kapalı görüşmelerde aile çalışması yapılmaktadır.

2.4.2. Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Islah ve İyileştirme Çalışmaları

2.4.2.1. Bireysel Çalışmalar

Hükümlünün cezaevinden koşullu salıverilmesiyle birlikte denetimli serbestlik süreci başlar. Denetimli serbestlik sürecinde bireyin koşullu salıverilmesiyle yaşadığı sorunlar, ihtiyaçları, kaynaklarının farkına varması, suç sebepleri ve etkileri, yeniden suça karışmayı önleme, iyileştirme ve topluma kazandırma amaçlı, psikososyal sorunlarına ağırlık verilerek bir dizi bireysel görüşmeler yapılmaktadır (Acar ve Yaman, 2016). Benzer şekilde bireysel görüşmelerde hükümlünün psikososyal sorunlarının çözülmesi, salıverilme sonrasında korunması, kaynak sağlama, bilgilendirme ve yönlendirme esastır (Aydemir, 2017). Hükümlünün ruhsal rahatsızlığı ya da yaşadığı psikososyal sorunların ağırlığına göre yoğun görüşmelerde yapılmaktadır.

2.4.2.2. Grup Çalışmaları

Denetimli serbestlik sürecinde grup çalışmaları hükümlünün ihtiyacına göre belirlenmektedir. Grup çalışmaları hükümlüyle yapılan bireysel görüşmeler sonucunda şekillenebileceği gibi suç türüne göre de belirlenmektedir. Uygulanan grup çalışmaları ise,

*Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı,

*Öfke Kontrol Müdahale Programı

*Hayat İçin Değişim Programı.

2.4.2.3. Aile Çalışmaları

Koşullu salıverilmesiyle hükümlü yeni bir uyum sürecine başlar. Ailesiyle yaşayabileceği sorunlara karşılık aile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi, tahliye sonrasında ailesiyle birlikte uyum sağlamaları, ailenin yaşadığı ekonomik ve sosyal zorlukların çözümü ya da başedilmesi için görüşmeler yapılmaktadır.

2.5. İnfaz Sisteminde Uygulanan Grup Çalışmalarına Alternatif Bir Örnek

2.5.1. Duygu Düzenleme Eğitimi

Duygu düzenleme eğitimi, 2004 yılında Berking ve Whitney tarafından geliştirilmiştir. Eğitim, psikolojik sıkıntılar çeken kişiler, psikolojik bozukluklar için risk altındaki bireyler veya yalnızca günlük yaşamdaki zorlu duygularla baş etmeyi öğrenmek isteyen kişiler için duygu düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Duygu düzenleme eğitimi, genel ruh sağlığını iyileştirmek için bir strateji olarak duygu düzenleme becerilerine odaklanır ve bir çok bozuklukta var olan duygu düzenleme beceri eksikliklerini ele alır (Berking ve Whitney, 2018). Kişinin nasıl hissettiğini değiştirmek için yedi özgül öğretilebilir beceri mevcuttur. Duygu Düzenleme Eğitim Programı, 9 oturumdan oluşur ve her oturum içeriği 1.5. saattir. Grup katılımcı sayısı hedef kitlenin ihtiyaçları ve özelliklerine göre belirlenebileceği gibi grup katılımcı sayısı 4 ve 8 arasında değişebilmektedir (Berking ve Whitney, 2018). Duygu Düzenleme Eğitimi oturumları şunlardır;

*Giriş, Duygular ve İşlevleri

* Kas ve Nefes Gevşemesi

*Düzenli Uygulamanın Önemi

*Yargısız Farkındalık

*Kabul ve Tolerans

*Şefkatli Öz destek

*Duyguları Analiz Etme

*Duyguları Değişimleme

*Önemli Duygulanımsal Durumlarla Baş Etmek

Duygu Düzenleme Eğitiminde amaç zorlayıcı duygularla başarılı bir şekilde başatmanın becerileri; kas gevşemesi, nefes gevşemesi, yargısız farkındalık, kabul ve

tolerans, öz şefkatli öz destek, duyguları analiz etme ve duyguları değişimlemedir (Berking ve Whitney, 2018).

2.5.2. Öz Şefkat Eğitimi

Neff ve Germer (2013) tarafından geliştirilmiş öz şefkat grup eğitimi, farkındalık ve şefkatli temelli olup, sekiz oturum, her oturum 2.5 saat, klinik olan ve klinik olmayan gruplarda, katılımcı sayısının 10-25 arasında değişebileceği bir çalışmadır. Öz şefkat grup eğitimindeki temel amaç, bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları ya da olumsuzlukları kendileriyle güvenli bir bağlantı kurarak içsel şefkat kaynağını geliştirmeleri, zorlu durumlarıyla nasıl ilişkili olduğu anlamaları, destekleyici içsel güç ya da diyalog gelişimidir. Neff ve Germer (2013) Öz şefkat eğitimini kişinin kendisiyle ilişkili olduğu süre boyunca öz şefkat eğitimini “taşınabilir terapiye” benzetmişlerdir. Öz şefkat eğitiminde günlük yaşamda yaşamda uygulanan egzersizlere (sevgi solunumu, şefkatli vücut taraması, şefkatli meditasyon, şefkat/sevgi dolu şefkat meditasyonu, duygularını belirleme, vücuttaki duygularla çalışma, kendine şefkatli mektup yazımı, şefkatli yürüyüş, şefkatli arkadaş, bir arkadaşınıza nasıl davranırdınız?, eleştirilen, eleştirilen ve şefkatli gözlemci,...v.b.) yer verilir ve uygulamalar yapılır. Öz şefkat eğitimi, depresyon, anksiyete, stres, olumsuz düşüncelerde kullanılabilir. Grup eğitimine “ihtiyacım nedir?” sorusunun sorulmasıyla çalışmaya başlanılır, bu soru kişinin kendisine iyi niyetinin gelişmesi için ilk adımdır, öz şefkat eğitiminin oturumları şunlardır (Neff ve Germer, 2013);

- *Dikkatli Bir Şefkat Keşfetme,
- *Farkındalık
- *Şefkatli Meditasyon Uygulamaları
- *Şefkatli Sesi Duyma
- *Derinden Yaşama
- *Zorlayıcı Duyguları Yönetme
- *Zorlayıcı İlişkilerle Başa çıkma
- *Yaşamı Kucaklamak

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada hüküm almış cezaevinde kalan ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan kişiler saldırganlık , öfke ve öz şefkat değişkenleri bakımından incelenmiştir. Araştırma nicel olup, iki veya daha fazla değişken arasında karşılıklı değişim olup olmadığını değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkiyel tarama modeli (Karasar, 2015) kullanılmıştır. Benzer nitelikte İlişkiyel tarama modeli ve nedensel karşılaştırma araştırmasında değişkenlerden hangilerinin birbirini etkilediği ortaya koyulur (Can, 2017). Cezaevinde kalan ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan iki farklı infaz uygulaması içerisinde yer alan grupun değişkenler tarafından incelenmesi aralarında fark olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma grubunu cezaevinde kalan hükümlü ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan yükümlü (hükümlü) oluşturmaktadır. Çalışma Tokat Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Zile M tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde gerçekleşmiştir. Çalışmaya 300 kişi (21 kadın 279 erkek) katılmıştır. Çalışmanın örneklem yöntemi olasılıklı örneklem olup rastgele örnekleme türü kullanılmıştır. Bu yöntem bireyin rastgele seçildiği, herkesin eşit seçilme şansına sahip olması ve böylece seçilen örneklemin popülasyonu temsil etmesini (yani popülasyon özelliklerinden bazıları -eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik statüsü, suç türü, yaşı, cinsiyeti, vs.- içermesini) sağlamaya yönelik bir seçme yöntemi kullanılmıştır. Burada amaç, örneklem üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen sonuçların, popülasyona genelleştirilmesini sağlamaktır. Cezaevinde kalan 150 hükümlü ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan 150 hükümlü rastgele seçilmiştir. Hükümlülerin rastgele seçilmesi, evreni temsil eden toplamda 300 hükümlünün rastgele seçilmesi işlemidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verileri toplamak için dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. İlki kişisel bilgi formudur. İkincisi ise hükümlülerin saldırganlık düzeyini ölçmek için Saldırganlık Ölçeği, öfke düzeylerini için Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği, öz anlayış düzeylerini ölçmek için Öz Anlayış Ölçeği uygulanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu iki farklı gruba (yaş,cinsiyet,suçtürü,iyileştirme çalışmaları, iyileştirme çalışmalarının katkısı, cezaevinde kalma süresi, denetimli serbestlik tedbirinden önce cezaevinde kalma süresi, psikososyal servisle görüşme, sıklığı, görüşme nedeni...v.b.) sorular araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

3.3.2. Saldırganlık Ölçeği

Buss-Durkee Düşmanlık Ölçeğinin güncellenmiş formudur. Buss ve Warren tarafından (2000) tarafından öfke ve saldırganlığı değerlendirmek için geliştirilmiştir (akt. Doğan, 2006). Ölçek otuz 34 maddeden oluşmuş, beşli likert tipi ve beş alt boyutu bulunmaktadır. Beş alt boyut şunlardır: Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlıktır. Ölçekte alt boyutlara ve toplam puana bakılarak saldırganlığın derecesi belirlenir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Can (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçekte, “1=Karakterime hiç uygun değil”, “2=Karakterime çok az uygun”, “3=Karakterime biraz uygun”, “4=Karakterime çok uygun”, “5=Karakterime tam uygun” karşılığındadır. Fiziksel Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 8, 10, 11, 17, 23, 24, 25, 27; Sözel Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 1, 4, 6, 20, 26; öfke alt ölçeği maddeleri 3, 7, 12, 16, 19, 22, 29, 32; Düşmanlık alt ölçeği maddeleri 2, 5, 9, 21, 28, 31, 33; Dolaylı Saldırganlık alt ölçeği maddeleri 13, 14, 15, 18, 30, 34’ tür. Ters maddeler ise 9.soru ve 16.sorudur. Saldırganlık ölçeğinin toplam ölçek için elde edilen alfa değeri 0.85’iken, fiziksel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0.78, sözel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0.48, öfke için elde edilen alfa değeri 0.76, düşmanlık için elde edilen alfa değeri 0.71’dir (Madran, 2012). Çalışmamızda saldırganlık ölçeğinin toplam ölçek için elde edilen alfa değeri 0.90’iken, alt ölçeklerden olan fiziksel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0.70, sözel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0.75, öfke için elde edilen alfa değeri 0.18, düşmanlık için elde edilen alfa değeri ise 0.76’dir.

3.3.3. Öz Anlayış Ölçeği

Öz Anlayış Ölçeği (ÖAÖ) 26 maddelik 6 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte cevaplayanlardan belirtilen durumla ilgili olarak ne kadar sıklıkla hareket ettiklerini “ hemen hemen hiçbir zaman (1)” ve “hemen hemen her zaman (5)” arasında değişen 5’li Likert tipi bir ölçekte derecelendirmeleri istenmektedir. Neff (2003) tarafından geliştirilen ÖAÖ’nün Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması Deniz,Kesici,Sümer (2008) tarafından yapılmıştır. Türkçe Öz Anlayış Ölçeği’nin orijinalinde farklı olarak ölçeğin tek boyutlu bir yapı gösterdiği ve aynı zamanda madde toplam korelasyonunda .30’un altında olan iki tane madde ölçekten çıkartılarak toplam 24 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekte yer alan altı boyut ise şöyledir: Öz sevecenlik 2,6,12,17,21, Öz yargılama 4,7,15,20,26 Paylaşımların bilincinde olma 1,8,12,26, İzolasyon 5,11,19,25, Bilinçlilik 9,14,18,23, Aşırı özdeşleşme 3,10,16,24 ‘tür. Ölçek ters maddeleri (tersten puanlama) ise 1,3,5,7,10,12,15,17,19,22,23 şeklindedir (Deniz ve ark., 2008). ÖAÖ’nün iç tutarlılık katsayısı .89 ve test tekrar test korelasyon .83 olarak hesaplanmıştır (Deniz ve ark., 2008). Çalışmamızda ÖAÖ’nün toplam ölçek için elde edilen alfa değeri 0.87’iken, alt ölçeklerden olan öz sevecenlik için elde edilen alfa değeri .64, öz yargılama için elde edilen alfa değeri .37, paylaşımların bilincinde olma alt ölçeği için elde edilen alfa değeri .17, izolasyon için elde edilen alfa değeri .46, bilinçlilik alt ölçeği için elde edilen alfa değeri .54, aşırı özdeşleşme için elde edilen alfa değeri ise .50’dir.

3.3.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği

Spielberger (1983) tarafından öfke duygusu ve ifadesini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Orijinalinde 5 alt ölçekten oluşan bu ölçek toplam 44 maddeden oluşmaktadır. “Durumluk Öfke Ölçeği” bireyin belirli durumlarda yaşadığı öfke düzeyini, “Sürekli Öfke Ölçeği” ise bireyin genelde öfke yaşama biçimini ölçer. Diğer 3 ölçek de bireyin öfkesini kontrol etme, dışa vurma ve içte tutma eğilimini değerlendirmektedir. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (SÖÖTÖ), Durumluluk Sürekli Öfke Ölçeği’nin 10 maddelik “Durumluluk Öfke” alt ölçeğinin hariç tutulduğu 34 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek, Sürekli Öfke (10 madde) ve Öfke İfade Tarzı (24 madde) bölümlerinden oluşmaktadır. Öfke İfade Tarzı bölümünün alt boyutları; kontrol altına alınmış öfke (Öfke/Kontrol, 8 madde), dışa vurulan öfke (Öfke/Dışa, 8 madde) ve içte tutulan öfke (Öfke/İçte, 8 madde) şeklindedir. Ölçekteki ilk 10 madde, Sürekli Öfke alt ölçeğinin maddeleridir. Öfke Tarz Ölçeğinin Öfke İçte alt ölçeği puanı 13, 15, 16,

20, 23, 26, 27 ve 31 nolu maddelerin toplanmasıyla; Öfke Dışa alt ölçeği puanı 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 nolu maddelerin toplanmasıyla; Öfke Kontrol alt ölçeğinin puanları ise 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 nolu maddelerin toplanmasıyla elde edilir. Sürekli Öfke' den alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunu; Öfke Kontrol ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kontrol edilebildiğini; Öfke Dışa ölçeğindeki yüksek puanlar, öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunu ve Öfke İçte Ölçeğindeki yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir (Şahin ve Savaşır, 1996). Sürekli Öfke ölçeğinin alfa değerleri .67 ve .92 arasında bulunmuş (Özer, 1994). Öfke kontrol alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri .78, öfke içe alt ölçeğinde elde edilmiş alfa değeri .62 ve öfke dışa alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri .74'dir (Özer, 1994; Şahin ve Savaşır, 1996). Çalışmamızda Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği'nin toplam ölçek için elde edilen alfa değeri .82'iken sürekli öfke alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri .93, öfke kontrol alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri .83., öfke içe alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri .59, öfke dışa alt ölçeğinden elde edilmiş alfa değeri ise .80'dir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışma grubundan verileri toplamak amacıyla Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevfikeyleri Genel Müdürlüğü ve Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'ndan gerekli izinler alınarak veri toplama sürecine başlanılmıştır. Verilerin toplanması 1 Ekim-1 Kasım 2018 arasında gerçekleştirilmiştir. Verilerin uygulanması için Zile M tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun iş yoğunluğunun olmadığı günler kurum idaresi tarafından belirlenmiş (kapalı görüş, açık görüşler, genel aramalar dışında), idare ve gözlem kurulu kararıyla küçük gruplar halinde (8-10) ve infaz koruma memurlarının denetiminde gerçekleştirilmiştir. Kişiler ölçekleri kendileri doldurmuştur. Tokat ve Zile Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde ise anketler bireysel görüşmelerde, grup çalışmalarında hükümlülerin gönüllü katılımıyla tamamlanmıştır. Süreç içerisinde katılımcılara çalışmanın amacı, önemi ve veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcıların ölçekleri nasıl dolduracakları, dikkat etmeleri gereken hususlar anlatılmış ve konu ile ilgili sorular ölçeği uygulayan kişi tarafından yanıtlanmıştır. Ölçekleri doldurmaları 25-30 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde SPSS 22.0 kullanılmıştır. Hipotezler *t testi*, ANOVA, Korelasyon Analizi ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizleri ile test edilmiştir. Çoklu regresyon analizine geçmeden çoklu değişme (multi-colinearity) ve varyans şişmesi değerleri incelenmiştir. Multi-colinearity ve varyans şişmesi sorununa rastlanılmadığından (Ek-6) aşamalı regresyon analizine geçilmiştir. Aşamalı regresyon analizinde bağımlı değişkene anlamlı etkisi olan bağımsız değişken seçilerek işleme başlanılmıştır. Daha sonra en büyük katkıyı veren bağımsız değişken dışında farklı bağımsız değişken seçilerek analize alınmış ve işlem diğer değişkenlerin analize alınmasıyla devam etmiştir. Regresyon metodu olarak “enter” metodu kullanılmıştır. Enter metodunun kullanılma sebebi “bütün açıklayıcı değişkenlerin analize girmesi” içindir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın genel amacı ve bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları çerçevesinde uygulanan çözümlenmeler ve bunlara ait bulgular özetlenmiştir. Maholonobis değeri 15' in üzerinde olduğu tespit edilen 4 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Bulgulara esas olan analizler geriye kalan 296 katılımcının verileriyle yapılmıştır.

4.1. Öz şefkat ve Öfkenin Saldırganlık Üzerindeki Yordama Gücü

Araştırmada öz şefkat ve öfkenin saldırganlık üzerindeki yordayıcı gücünü incelemek amacıyla öncelikle korelasyon analizi yapılmış, Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Değişkenlerin birbiriyle olan ilişkileri

	1	2	3	4	5	6
1.Saldırganlık	1					
2. Sürekli Öfke	.69**	1				
3. Öfke İçte	.26**	.35**	1			
4.Öfke Dışta	.43**	.62**	.59**	1		
5.Öfke Kontrol	-.42**	-.53**	.07	-.31**	1	
6. Öz şefkat	-.45**	-.36**	-.22**	-.30**	.42**	1

**** $p < .01$**

Tablo 1'deki korelasyon değerleri incelendiğinde araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık; sürekli öfke ve öfke içte, öfke dışta ifade tarzlarıyla anlamlı düzeyde ve pozitif ilişkilidir. Saldırganlık, öfke kontrol ve öz şefkatle ise anlamlı düzeyde ve negatif ilişkilidir. Araştırmanın değişkenlerinin saldırganlık düzeyiyle ilişkileri ortaya konulduktan sonra bu bilgiler doğrultusunda saldırganlığın, öz şefkat ve öfke tarafından ne düzeyde yordandığını incelemek için aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 2: Aşamalı Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları

Model	Değişkenler	B	Ss	β	ΔR^2
1	Öfke Kontrol	-1.16	.248	-.38*	.29
	Öfke Dışta	1.01	.320	.22*	
	Öfke İçte	.933	.387	.17	
	Sabit	99.46	7.140	-	
2	Öfke Kontrol	-1.12	.262	-.25*	.34
	Öfke Dışta	.990	.309	.22*	
	Öfke İçte	.570	.381	.10	
	Öz Şefkat	-.387	.082	-.26*	
	Sabit	123.2	8.588	-	
3	Öfke Kontrol	-.067	.247	-.01	.52
	Öfke Dışta	-.181	.288	-.04	
	Öfke İçte	.109	.329	.02	
	Öz Şefkat	-.316	.071	-.22*	
	Sürekli Öfke	1.881	.183	.62*	
	Sabit	78.463	8.548	-	

* $p < .001$, ** $p < .01$, *** $p < .05$

Tablo 2 incelendiğinde ilk adımda modele öfke ifade tarzları (öfke kontrol, öfke dışta, öfke içte) değişkenleri dahil edilmiştir. Öfke ifade tarzlarının saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür, ($F_{(3,290)} = 39.83$, $p < .001$), öfke ifade tarzlarının toplam varyansa katkısı %29'dur ($R^2 = .29$). İkinci adımda modele öz şefkat değişkeni dahil edilmiştir. Öz şefkat değişkeninin saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı görülmüş, ($F_{(4,289)} = 37.62$, $p < .001$), öz şefkat değişkeninin toplam varyansa katkısının %34, ($R^2 = .34$) olduğu görülmüştür. Üçüncü adımda modele sürekli öfke değişkeni eklenmiştir. Sürekli öfke ve öz şefkat değişkenlerinin saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı ($F_{(5,288)} = 62.15$, $p < .001$) görülmüştür, sürekli öfke değişkeninin modele eklenmesiyle toplam varyansa katkı %52, ($R^2 = .52$) olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenlerin "bağımlı

değişkene” katkıları önem sırasına göre incelendiğinde ise en fazla katkıyı sürekli öfke ($\beta=.62$), ardından öz şefkatin ($\beta=.22$) yaptığı görülmektedir. Öfke ifade tarzlarının katkılarına bakıldığında; öfke kontrol ($\beta=.01$), öfke dışta ($\beta=.04$) ve öfke içte ($\beta=.02$) katkısı ise anlamlı değildir.

4.2. Hükümlülerin Öz Şefkat Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının İnfaz Türüne Göre İncelenmesi

Araştırma sorularından biri olan “hükümlülerin öfke alt boyut puanları ve öz şefkat toplam puanları, saldırganlık toplam puanı katılımcıların cezaevinde ve denetimli serbestlik olma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulmak amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan t testinin sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Hükümlülerin Öz Şefkat Toplam Puanlarının, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının İnfaz Türüne Göre Farklaşmasına ilişkin t-testi Sonuçları

Değişkenler	İnfaz Türü	n	\bar{X}	Ss	t	p
Öz şefkat	Cezaevi	147	69.51	19.69	.483	.62
	Denetimli S.	149	70.43	12.49		
Sürekli Öfke	Cezaevi	149	21.98	7.27	6.607	.00*
	Denetimli S.	147	29.52	7.09		
Öfke İçte	Cezaevi	149	16.51	4.36	.434	.66
	Denetimli S.	147	16.72	3.98		
Öfke Dışta	Cezaevi	149	16.51	5.12	3.529	.00*
	Denetimli S.	147	18.64	5.28		
Öfke Kontrol	Cezaevi	149	20.09	5.86	-4.842	.00*
	Denetimli S.	147	17.08	4.76		
Saldırganlık	Cezaevi	147	93.36	23.15	6.607	.00*
	Denetimli S.	147	110.00	22.86		

**p<.001*

Tablo 3’te görüldüğü üzere hükümlülerin infaz türüne göre sürekli öfke puanı ($t=6.607$, $p<.001$), öfke dışta puanı ($t=3.529$, $p<.001$), öfke kontrol puanı ($t=-4.842$, $p<.001$) ve saldırganlık toplam puanları ($t=6.607$, $p<.001$) anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Başka bir ifadeyle, denetimli serbestlikten yararlanan hükümlülerin sürekli öfke, öfke dışta ve saldırganlık puanları cezaevinde infazı devam eden hükümlülerden daha yüksekken, öfke kontrol puanları daha düşüktür. Diğer taraftan, hükümlülerin infaz türüne göre öz şefkat toplam puanları ($t=.483$, $p>.001$) ve öfke içte toplam puanlarında ($t=.434$, $p>.001$) anlamlı farklılaşma bulunmamıştır.

4.3. Hükümlülerin Öz Şefkat Toplam Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Araştırma sorularından biri olan “hükümlülerin öfke alt boyut puanları ve öz şefkat toplam puanları, saldırganlık toplam puanı medeni durumu göre anlamlı bir şekilde farklılaşma göstermekte midir? sorusuna yanıt bulmak için *t testi* yapılmıştır. Yapılan *t testinin* sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Hükümlülerin Öz Şefkat Toplam Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Medeni Duruma Göre Farklılaşmasına ilişkin t-testi Sonuçları

Değişkenler	Medeni Durum	n	\bar{x}	Ss	<i>t</i>	<i>p</i>
Öz şefkat	Evli	122	68.69	15.10	-1.112	.267
	Bekar	174	70.86	17.39		
Sürekli Öfke	Evli	122	26.05	7.83	.582	.561
	Bekar	174	25.50	8.29		
Öfke İçte	Evli	122	16.40	3.90	-.758	.449
	Bekar	174	16.77	4.36		
Öfke Dışta	Evli	122	17.17	4.93	-1.083	.280
	Bekar	174	17.85	5.55		
Öfke Kontrol	Evli	122	18.12	5.15	-1.244	.215
	Bekar	174	18.93	5.79		
Saldırganlık	Evli	121	101.03	24.46	-.695	.488
	Bekar	173	104.0	24.78		

Tablo 4'te görüldüğü üzere hükümlülerin medeni durumlarına göre öz şefkat toplam puanları, sürekli öfke alt boyut puanları, öfke içe/öfke dışa alt boyut puanları, öfke kontrol alt boyut puanları ve saldırganlık toplam puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmamıştır.

4.4. Hükümlülerin Öz Şefkat Toplam Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılığı

Araştırma sorularından biri olan “hükümlülerin öfke alt boyut puanları ve öz şefkat toplam puanları, saldırganlık toplam puanı eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt bulmak için tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Hükümlülerin Öz Şefkat Toplam Puanları, Öfke Alt Boyut Puanları (Sürekli Öfke, Öfke İçte, Öfke Dışta, Öfke Kontrol) ve Saldırganlık Toplam Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin ANOVA Bulguları

Değişkenler	Düzeyler	n	\bar{x}	Ss	F	p
Öz şefkat	1.İlkokul	77	68.55	14.84	.310	.734
	2.İlköğretim	87	70.10	14.69		
	3.Lise	114	68.46	17.06		
Sürekli Öfke	1.İlkokul	77	27.10	8.02	1.206	.301
	2.İlköğretim	87	25.47	7.98		
	3.Lise	114	25.41	7.70		
Öfke İçte	1.İlkokul	77	17.33	4.49	1.431	.241
	2.İlköğretim	87	16.54	4.34		
	3.Lise	114	16.30	3.90		
Öfke Dışta	1.İlkokul	77	18.31	5.23	.922	.399
	2.İlköğretim	87	17.48	5.17		
	3.Lise	114	17.27	5.49		
Öfke Kontrol	1.İlkokul	77	17.50	5.19	1.920	.149
	2.İlköğretim	87	18.10	4.74		
	3.Lise	114	19.00	5.81		
Saldırganlık	1.İlkokul	77	106.3	23.50	1.069	.345
	2.İlköğretim	87	101.5	26.00		
	3.Lise	112	101.5	23.88		

Tablo 5’te görüldüğü üzere hükümlülerin öz şefkat toplam puanları ($p>0.05$), sürekli öfke alt boyut puanları ($p>0.05$), öfke içte/öfke dışta alt boyut puanları ($p>0.05$), öfke kontrol alt boyut puanları ($p>0.05$) ve saldırganlık toplam puanlarında ($p>0,05$) eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılaşma bulunmamıştır.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın temel amacı öfke ve öz şefkatin saldırganlık üzerindeki yordayıcı gücünü belirlemektir. Bağımsız değişkenlerin (öz şefkat ve öfke) saldırganlık üzerindeki yordama güçlerini ortaya koyabilmek amacıyla aşamalı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analizlerde öz şefkatin saldırganlığı negatif yönde anlamlı düzeyde, sürekli öfkenin ise pozitif yönde anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Alanyazına bakıldığında; öfke, tehdit durumuyla ortaya çıkmakta (Baron, 1988) ve tehdit durumunun şiddetlenmesine bağlı olarak saldırganlık davranışı kendisini göstermektedir (Smart ve Boden, 1996). Öfkenin şiddetlenmesiyle bireyin kendine şefkat göstermesi sakinleşmesine katkı sağlayacaktır (Neff, 2003a). Morley (2017) araştırmasında öz şefkat uygulamalarının hükümlülerde görülen saldırganlık ve öfke düzeyini azalttığını, benzer nitelikte bir başka çalışmada ise Folsom Hapishanesi'nde on beş yıl sürmüş çalışmada, hükümlülere öz şefkat uygulamaları verilmiş ve mahkumiyet oranlarının %43 düştüğü bulunmuştur. Ayrıca hükümlülerde öz şefkat geliştirmenin, dürtüsellik ve zarar verici davranışların azalmasına bağlı olarak öfke ve saldırganlık düzeylerinde azaldığı belirtilmiştir (Murphy ve ark., 2005; Stonsy, 1995). Preacher ve Hayes (2008) beş bin hükümlüyle öz şefkatin dürtüselligi ne düzeyde yordadığını incelemek için yapmış oldukları çalışmada, öz şefkatin anlamlı düzeyde dürtüselligi yordadığını bulmuşlardır. Çalışmada öz şefkat müdahalelerinin suçluluğu ve öfke ve saldırganlık düzeylerini azalttığı görülmüştür.

Farklı örneklerde yapılan başka çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Kelley ve Lambert (2012) hukuk öğrencilerinin farkındalık ve öz şefkat düzeylerinin saldırganlıkla ilişkisini incelemiş, öz şefkat ve saldırganlık arasında negatif anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Başka bir çalışmada (Djajadisastra, 2017) üniversite öğrencilerinde öz şefkat ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiş, öz şefkat ve saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Öz şefkatin aynı zamanda sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurma becerisiyle de ilgili olduğu bulunmuştur (Yarnell ve Neff, 2013). Öfkenin şiddetine bağlı gelişen saldırganlığın engellenmesinde, bireyin kendine geliştireceği öz şefkatin, kendisini objektif görmesinin, gerçekçi olmayan düşüncelerden uzaklaşmasını sağladığı söylenebilir (Neff, 2003). Sağlıklı davranış için duygusal kaynakların keşfedilmesi bu konuda saldırganlığın sağaltımında öz şefkatin bireylere olumlu duygusal kaynak sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmada saldırganlığın, öfkenin ve öz şefkatin kategorik değişkenlere göre farklılığı ise *t*-testi ve tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir, *t* testi bulguları, denetimli serbestlikten yararlanan hükümlülerin cezaevindeki hükümlülere göre saldırganlık ve öfkeyi ifade (içte ve dışta) puanlarının daha yüksek, öfkeyi kontrol puanlarının ise daha düşük olduğunu göstermiştir. Ertan ve Demez'in (2018) çalışmasında, denetimli serbestlik sürecinde bulunan hükümlülerin kriminojenik ihtiyaçları da denilen, talep ettiği hizmetlerden ilki iş bulma diğeri ise psikolojik destektir. Araştırma bulgularımızdan yola çıkıldığında denetimli serbestlik hükümlülerin, sürekli öfke alt boyut puanlarının, öfke dışta alt boyut puanlarının ve saldırganlık toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüş, denetimli serbestlik sürecinde bulunan hükümlülerin "psikolojik destek" ihtiyacının var olduğunu desteklemiştir. Her ne kadar Türkiye'de ceza infaz politikalarına bağlı olarak cezaevlerinde hizmet veren psikososyal birimlerin uyguladığı psiko-eğitsel müdahale programları yapılsa da (Akgün ve Duyan, 2017; Özbay, 2008) uzun süreli etkililiği konusunda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Belki de denetimli serbestlik programı çerçevesinde hükümlülerin kazandıkları öfke yönetimi becerilerini devam ettirmekte zorlanmış ve çevresel koşullarla birlikte tekrar öfke ve saldırganlık davranışı sergilemiş olabilirler.

Watt ve Hovels'in (1999) belirttiği gibi, kısa süreli öfke programı çalışmalarının, hükümlülerde görülen düşük motivasyon, programın karmaşıklığı, öğrenilen becerileri pratik yaşamda uygulamadaki yetersizlikler (bir dizi tekniklerin varolması) bu tür programları işlevsiz kılmış olabilir. Ayrıca suç türüne bağlı farklılıklar, terapötik olmayan ortamlar (cezaevi ya da gelişi güzel hazırlanmış ortam), programın zorunlu olması, adli iyileştirme de varolan programların gücünü azaltmakta (Watt ve Hovels, 1999), muhtemelen bu nedenle denetimli serbestlik uygulamaları bireylerin öfke ve saldırganlık düzeylerini azaltmalarına yeterince fayda sağlayamamaktadır. Denetimli serbestlikten yararlanan hükümlülerin neden daha fazla saldırgan ve öfkeli olabileceğine ilişkin başka bir açıklamaya göre (Canter, 2011) salıverildikten sonra keskin bir şekilde değişmiş olan hükümlü, eski becerileri geliştirme ya da yenilerini öğrenme zorunluluğu ortaya çıkaracağı için dışarıdaki dünyaya yeniden uyum daha uzun bir zaman alabilmekte vebazı psikolojik sorunlarla dış dünyaya dönmektedir. Bu konuda başka bir açıklama ise sürekli öfkenin doğasıyla ilgilidir. Sürekli öfkenin yaşanmasında, sabıka durumu, psikotizm ve nevrozizm arasında ilginin

varolduğu bulunmuştur (Wood ve Mewton, 2003). Benzer nitelikte 6zgüven düşüklüğü, durumluk kaygı, yalnızlık (Uslu, 2004), olumsuz otomatik düşünce (Corey, 2008), duygusal ve davranışsal düzensizlik, beyindeki yapısal ve fonksiyonel anormallikler (Yalçın ve Erdoğan, 2013), dürtüsellik, genetik fakt6rler, hamileliğin 3.ayından doğuma kadar geçen hamilelik süreci, obstetrik komplikasyonlar, yetiştirilme çevresi, biyolojik fakt6rler ile madde bağımlılığı, psikoz, depresyon ve kişilik bozuklukları gibi psikiyatrik hastalıklar (akt. Çınar, 2010), sürekli 6fke sebepleri arasında sayılabilir. Bu sayılan sebepler denetimli serbestlik sürecinde bulunan hükümlünün sürekli 6fke halinin bir nedeni olabileceği söylenebilir. Bu bilgiler ışığında, denetimli serbestlik sürecinde bulunan hükümlünün kişilik özellikleri, suçlunun suç işlemedeki kariyerine bağlı rolü, cezaevi sonrası çevresi, ihtiyaçlarıyla nasıl bağlantı kurduğu bireyin düşünce ve davranışlarını etkileyebileceği söylenebilir.

Bu çalışmada, yapılan bir diğer *t*-testi analizinde hükümlülerin saldırganlık toplam puanı, sürekli-durumluluk 6fke ifade tarzları alt boyut puanları ve öz şefkat toplam puanlarınınmedeni duruma göre farklı olup olmadığı incelenmiş, hiçbirinde anlamı farklılaşmaya rastlanılmamıştır. Alanyazında çalışmaların birçoğunda 6fke ve saldırganlık davranışlarının medeni duruma göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir. Örneğin, Aksu (2015) şiddet suçu işlemiş hükümlülerin sürekli 6fke ve 6fke ifade tarzlarının medeni duruma göre farklılaşmadığını bulmuştur. Benzer şekilde Burma (2012) cinsel saldırı suçu işlemiş hükümlülerin sürekli 6fke ve 6fke ifade tarzlarında medeni duruma göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını belirtmiştir. Farklı bir örneklemede yapılan bir diğer çalışmada da (Tanış, 2014) benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Yöndem (1998) çalışmasında evliliğin hükümlülerde stresle başetmede eşlerinden yardım almalarında bekar ve boşanmış hükümlülere göre avantajlı olduklarını belirtmiştir.

Bu çalışmada ayrıca, eğitim düzeyine göre saldırganlık toplam puanı, sürekli-durumluluk 6fke ifade tarzları alt boyut puanları ve öz şefkat toplam puanlarının anlamlı farklılığın olup olmadığına dönük, tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Hükümlülerin eğitim düzeyine göre saldırganlık toplam puanları, sürekli 6fke alt boyut puanları, 6fke içte/6fke dışta alt boyut puanları ve öz şefkat puanlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde, Aksu (2015) da şiddet suçu işlemiş hükümlülerin eğitim durumlarına göre sürekli 6fke ve 6fke ifade tarzları arasında anlamlı farklılığın bulunmadığını tespit etmiştir. Diğer taraftan Harris

ve Knight-Bohnhoff (1996) hükümlülerle ilgili yaptığı çalışmada, yaş ve eğitim arttıkça saldırganlığın azaldığını belirtmişlerdir. Hükümlülerin suç ve eğitim ilişkisinin ortaya koyan bir çalışmada ise suç işlemiş bireylerin büyük kısmının düşük eğitim düzeyine sahip olduğu bulunmuştur (Kızmaz, 1994). Hükümlülerin psikososyal özelliklerinin eğitim ilişkisiyle incelendiğinde bir çalışmada ise hükümlülerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü dikkat çekmiştir (Nazlıdır, 2010). Hükümlülerin eğitim düzeyinin yüksek olmasıyla değişkenler arasında anlamlı farklılığın bulunduğu kimi araştırmalarında var olduğu söylenebilir, Örneğin; Çıvgın'ın (2015) araştırmasında hükümlülerin eğitim düzeylerine göre ruhsal belirtiler seviyelerinde, başetme stratejilerinde, ruhsal dayanıklılık düzeylerinde eğitim düzeyine göre anlamlı farklılıkların var olduğu, bu farklılığın yüksek eğitim düzeyine sahip hükümlülerin psikolojik dayanıklılıklarının düşük eğitim düzeyine sahip hükümlülere kıyasla yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer nitelikte hükümlülerin eğitim düzeyine göre ruhsal başetme stratejilerinin incelendiği bir başka çalışmada problem çözme başetme yöntemini lisans mezunu hükümlülerin kullandığını, duygu odaklı başetme yöntemlerinden sorumluluğu kabul etme, kadercilik ve doğaüstü güçlere inanma stratejilerinin eğitim düzeyi düşük (ilkokul, ilköğretim) hükümlülerin kullandığı tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sürecinde toplanan veriler üzerinde yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen sonuçlar ortaya konulmuştur. Ayrıca araştırma bulguları ve yapılan tartışmalar ışığında alan çalışanları ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırmamızda öfke ve öz şefkat değişkenleri saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Hükümlü popülasyonunun var olduğu “cezaevi ve denetimli serbestlik” kurumlarında, yeni sağaltım sağlayıcı ruhsal ve sosyal tedavilerin geliştirilmesine ihtiyacın varolduğu söylenebilir. Araştırma bulgularımızdan yola çıkıldığında *denetimli serbestlik sürecinde bulunan hükümlülerin sürekli öfke alt boyut puanları, öfke dışta alt boyut puanları ve saldırganlık toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı ve öfke kontrol alt boyut puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı* bulunduğundan, *denetimli serbestlik sürecindeki hükümlülere dönük yapılan “eğitim ve iyileştirme çalışmalarına yeni uygulamaların getirilmesi, benzer nitelikte yapılan seminer-programların denetimli serbestlik hükümlülerince alışkanlık haline gelmesi”,* araştırmamızda bağımsız değişken olan “öz şefkat” eğitimlerinin uygulamaya geçirilmesi *denetimli serbestlik sürecindeki hükümlülerin ruhsal ihtiyaçlarına yanıt olabileceği* söylenebilir. Öz şefkat eğitimlerinin “hükümlülerin cezaevi sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlaması benzer şekilde denetimli serbestlik sürecini sağlıklı şekilde tamamlaması için” uygulama olabileceği söylenebilir. Öz şefkat uygulamalarının hali hazırdaki programlara karşılık yenilik getireceği, öz şefkat grup eğitimi ve uygulamalarının kişisel gelişim programı adı altında denetimli serbestlik sürecindeki hükümlülere verilebilir. Bu bağlamda yurtdışında klinik hastalarla yapılmış bazı öz şefkat müdahalelerinin bireyin işlevselliğini ve iyilik halini arttırdığı bulunmuştur. Sosyal hizmet disiplinde “*bireyin iyilik halinin gelişimi, sosyal işlevselliği ve güçlenmesi*” mesleki uygulamada ana amaç olduğundan, mesleki uygulamada özelde “*öz şefkat müdahalelerinin*” genelde “*pozitif psikoloji*” temelli yaklaşımların ve kavramların, dezavantajlı gruplardan birisi olan hükümlülere kimi müdahalelerle öğretilmesi bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan “*saldırganlığı*” azaltabilir. Nitekim, şefkat odaklı terapi (Gilbert, 2010), klinik hastaların öz şefkatlerini geliştirmelerine ve öz eleştirilerini azaltmalarına yardımcı olmak için çeşitli egzersizler (örneğin, görselleştirmeler, kendi kendine şefkatli davranış uygulamaları) kullanılarak bireyin iyilik halini artırır. Sosyal hizmet çalışmalarında bireyin tam bir iyilik hali içerisinde

olması, güvenli duygusal düzenleme ihtiyacında bir göstergesi olabilir. Bu sebepten müracaatçı gruplarında (örneklem grubumuz hükümlüler) bireysel düzeyde çalışmalar gözönünde bulundurulduğunda, bireyin öznel iyilik halinin gelişimi, olumlu davranış gelişiminde “öz şefkat müdahaleleri” etkili olabilir.

Hoffmann ve ark. (2011) öz şefkat müdahalelerinin, öfke ve saldırganlık problemlerini tedavi etmek için yararlı olabileceklerini; çünkü bu uygulamaların odağının olumsuz ve sağlıksız duygulara dönük (nefret, kıskançlık ile düşmanlık ve kıskançlık), bireyin işlevselliğini artırıcı teknikler sunduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında “cezaevi ve denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan hükümlülerin” sağlıklı davranış gelişimi için öz şefkat temelli müdahalelerinin, eğitimlerinin uygulamada varolan psikososyal çalışmalara dahil edildiğinde “hükümlü grubuna” olumlu katkı sağlayabileceği söylenebilir. Benzer nitelikte saldırganlık ve öfke “işlevsel olmayan duygu ve davranış” ikilisi olduğu için ve bu iki kavramın “hükümlü grubunda, araştırmamızda denetimli serbestlik grubunda” canlı olmasına bağlı, grubun duygularla işlevsel başedilebilmesi, sağlıklı duygu yönetimi için duygulanım düzenleme eğitimlerinin varolan ceza infaz sistemine yeni bir psikososyal destek uygulaması getirebileceği söylenebilir.

Bu araştırmanın öncelikli sınırlılıkları örneklem yanlılığı, tüm verilerin öz bildirime dayanması ve kesitsel araştırma deseni kullanımındır. Bu çalışmada öz şefkat alt boyutlarıyla güvenirlilik katsayıları düşük olduğu için sadece toplam puan üzerinden analiz edilmiştir. Gelecek çalışmalar öz-şefkatin öfkenin, saldırganlıkla ilişkilerini daha iyi anlamak için farklı örneklerle (çocuklar, lgbt bireyler, ruhsal hastalar, engelli bireyler, F tipi, R tipi cezaevi, T tipi cezaevi, kadın cezaevleri, çocuk eğitimevleri.....) yapılabilir. Ayrıca çalışmanın değişkenleri arasındaki neden-sonuç ilişkilerini görebilmek için ileriki çalışmalarda kesitsel araştırma deseni yerine boylamsal araştırma desenlerinin kullanımına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- ADLER, A. Yaşama Sanatı. (Çev.K.Şipal.). Say Yayınları. İstanbul.1994.
- ADLER, A. Psikolojik Aktivite, Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi (Çeviren: Belkıs Çörekçi), Say Yayınları. İstanbul. 2011.
- ADAMS, G.R. (1973). Classroom Agression: Determinants, controlling mechanisms and guidelines for the implementation of a behavior modification program. *Psychology in the Schools (10)*, pp. 155-168.
- AKPOLAT, Y. (2011), Suça “Mahkum” Kadınlar: Erzurum Ceza ve Tutukevinde Bulunan Kadın Mahkumlar Üzerine Yapılmış Nitel Görüşme Uygulaması”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (11), s.233-243.
- AKTAŞ, A. (2017). Türkiye Örneğinde, Narsisistik Özellik, Öz şefkat ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.,İstanbul: Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALLEN, A., LEARY, M. R. (2013). A self-compassionate response to aging. *The Gerontologist*.
- ALKAN, T. Saldırganlık, Ön Yargı ve Yabancı Düşmanlığı. Hil Yayınları. İstanbul.1983.
- ANDIÇ, S., (2013). Ergenlik Döneminde Zihni Meşgul Eden Konularla İlgili Değişkenler: Bağlanma Tarzları, Öz şefkat ve Psikolojik Belirtiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara: Ankara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARAL, N., BÜTÜN, A., TÜRKMENLER B., ve AKBIYIK, A. (2004). İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi (29)*, s.17-25.
- ARONSON, E., WILSON, T.D., AKERT, R.M. Sosyal Psikoloji (ed, Seda Darcan Çiftçi), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2012.
- ATKINSON, R.L., ATKINSON R.C., SMITH, E.E. BEM, D.J., HOOKSEMA, S.M., Psikolojiye Giriş (Çeviren: Y.Alogan). Arkadaş Yayınları. İstanbul. 1999.
- AYAN, S. (2013). Kasten Adam Öldürme Suçu İşlemiş Hükümlü Erkeklerin Bağlanma Stillerinin, Çocukluk Çağı Travmalarının ve Öfke İfade Biçimlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AYDIN, İ. (2010). Cezaevi Hükümlülerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Ruhsal Belirti Düzeylerinin İncelenmesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BECK, A.T. (1976). *Cognitive therapy and emotional disorders*. New York: International Universities Press.

BAER, R.A. (2003). Mindfulness training as a clinical intervention: A conceptual and empirical review. *Clinical Psychology: Science and Practice* (10), pp: 125-143.

BAUMEISTER, R. F., SMART, L., BODEN, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, (1), pp. 5-33.

BAER, R.A., LYKINS, E.L., PETERS, J.R. (2012). Mindfulness and self-compassion as predictors of psychological wellbeing in long term meditators and matched non-meditators. *The Journal of Positive Psychology* (7), pp. 230-238.

BALCIOĞLU, İ. Şiddet ve Toplum. Bilge Yayınları.İstanbul.2001.

BARKER, R.L., BRANSON, D.M. (2000). *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice* (2nd ed.). Binghampton, NY:Haworth Press.

BARNARD, L.K., CURRY, J.F. (2011). Self-compassion: conceptualizations, correlates, interventions. *Review of General Psychology* (4), 289.

BARON, R. A. (1988). Negative effects of destructive criticism: Impact on conflict, self-efficacy, and task performance. *Journal of Applied Psychology*,(2), pp.199-207.

BANDURA, A., JEFFERY, R.W. (1973). Role of symbolic coding and rehearsal processes in observational learning. *Journal of Personality and Social Psychology*, (26), pp.122-130.

BASHOOR, S., DANESHVAR, S, NOORI, H. (2016). The Relation of Self-Compassion and Anger Control Dimensions With Suicide Ideation in University Students.Int J High Risk Behav Addict. In Press: e26165.

BORDERS, A.,EARLYWINE, M., JAJODIA, A. (2010). Could mindfulness decrease anger, hostility and aggression by decreasing rumination? *Aggressive Behavior*, (1), pp.28-44.

BREINES, J. G., CHEN, S. (2013). Activating the inner caregiver: The role of support-giving schemas in increasing state self-compassion. *Journal Of Experimental Social Psychology*, (1), 58-64.

BAYAR, Ö. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Öz şefkatin Yordayıcıları Olarak Bağlanma Tarzları ve Algılanan Sosyal Destek.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

BAYRAKTAR, H. (2018). Madde Kullanımı Olan ve Denetimli Serbestlik Tedbiri İle Tedavi Kararı Verilen Erkek Bireylerin Saldırganlık Seviyeleri İle Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri ve Dürtüsellik Düzeyleri Arasındaki İlişki.Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi.İstanbul: Sağlık Bilimleri Üniversitesi.

BECK, J.S. Bilişsel Terapi, Temel İlkeler ve Ötesi (Çeviri: Nesrin Hisli Şahin). Türk Psikologlar Yayınları. Ankara. 1995.

BENSIMON, M. (2017). Victimization in light of self-compassion: Development towards communal compassion. *Agression and Violent Behavior* (35), pp.44-51.

BROWN, S., ESBENSEN, F., GEIS,G. (2010) Criminology: Explaining Crime and Its Context (7nd ed). Ohio,The Box Studio, Inc.

BROWNELL, P., ROBERTS, A.R. (2002). A century of social work in criminal justice and correctional settings. *Journal of Offender Rehabilitation* 35, s: 1-17.

BODIAN, S.(2006).*Meditation for Dumies*.Indiana: Wiley Publishing Inc.

BOĞA, S. (2016). Cezaevi Hükümlülerinin, Ruhsal Belirtileri ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BONGER, W (2003).Criminality and Economic Conditions (Abridged and Introduced by Austin Turk). Bloomington: Indiana University Press.

BOŞGELMEZ, Ş. (2006). Cezaevinde Kalan Tutuklu ve Hükümlü Kadın ve Erkeklerde Ruhsal Travma ve Eşlik Eden Ruhsal Bozukluklar. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Kocaeli. Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi.

CANSEL, N., YALÇIN, F., SAVAŞ, H.A., ÖZOVACI, A., SELEK, S. (2008). Büyüsel düşüncenin eşlik ettiği frontal lob sendromu: olgu sunumu. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* (18), s.309-312.

CANNON, W. B., (1927). “The James–Lange theory of emotion: A critical examination and an alternative theory”, *American Journal of Psychology*, 39, pp. 106–124.

CLOWARD, R., OHLIN, L. (1960). Delinquency ans Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs. The Free Press.

COHEN, A.K.(1955).Delinquent Boys: The Culture of the Gang.The Free Press.

CURRIE, E. (2003). "Crime in a Market Society". In Francois T.Cullen and Robert Agnew, *Criminological Theory: Past to Present- Essential Readings*. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company, pp. 367-378.

ÇIVGIN, U. (2015). Hükümlülerin Suç ve Kaldıkları Cezaevleri Türlerine Göre Ruh Sağlıklarının, Psikolojik Başetme ve Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul: Gediz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DABBS, J.M., CARR, T.S., FRADY, R.L., RIAD, J.K. (1995). Testosterone, Crime and Misbehavior Among 692 Male Prison İnmates. *Personality and Individual Differences (18)*, pp.627-633.

DABBS, J.M., DABBS, M.G. (2000). Heroes, Rogues and Lovers: Testosterone and behavior. New York, NY,US: McGraw Hill.

DJAJADISTRA, F.W. (2017). Self-Compassion and Agression in College Students. *Anima Indonesian Psychological Journal, (4)*, pp.235-241.

DAVIDSON, R.J., PUTNAM, K.M., LARSON, C.L. (2000). Dysfunction in the Neural Circuitry of Emotion Regulation- A Possible Prelude to Violence.*Science (289)*, pp. 591-594.

ELLIOT, C.H., SMITH, L. Öfke Kontrolü (Çeviri: Sumru Dilan Üçüncü), Nobel Yaşam Yayınları, Ankara, 2017.

ÇAKIROĞLU, M , "Frenoloji'nin Bilim Tarihindeki Yeri ve Bilim Anlayışına Etkileri," Felsefe,Eğitim ve Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirileri, 12-14 Kasım 2014, Muğla, 2014, s.57.

ÇELİK, H. (2017). Psikoterapide yeni Soluk: Öyküsel Terapi.Kafkas Üniversitesi, *Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi (4)*, s.34-50.

ÇEVİK, B., YILDIRIM, A., AKSOY, D., ÖZER, E.,KURT, S. (2015). Kafa travması sonrası gelişen frontal lob sendromu: Olgu sunumu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi (15)*, s.223-226.

DARÇIN, S. ve DARÇIN, M, "Suça Biyolojik Yaklaşımlar", Selcen Darçın ve Murat Darçın (ed.), Suç Sebeplendirme Yaklaşımları, Nobel Yayınları, 2017, s.27-71.

DAUGHERTY, D.A., MURHPY, M.J., PAUGH, J. (2001). An examination of the Adlerian construct of social interest with criminal offenders. *Journal of Counseling Development, 79*, pp. 465–471.

DENİZ, M.E., ve SÜMER, A.S. (2010). Farklı öz anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencileri üzerinde depresyon, anksiyete ve stresin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi* (35), s.115-127.

DOLLARD, J., DOOB, L.W., MİLLER, N.E., MOWRER, O.H., SEARS, R.R. (1939). Frustration and aggression. New Haven, Yale University Press.

DOLU, O, Suç Teorileri (Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji),Global Politika ve Strateji Yayınları, Ankara, 2015.

ENGİN, E., GÜLTEKİN, K., COSKUNOL, H., HOROZOĞLU, N. (2006). Alkol ve Madde Bağımlılarında öfke duygusu ve kişilerarası ilişki tarzı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, (22), s: 211-222.

ERBERK-ÖZEN, N., YÜKSEL, N., BORATAV, C. ve KARAKAŞ, S. (2005). Şizofreni, depresyon ve alkol bağımlılığında frontal bölge işlevselliğinin değerlendirilmesi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* (15), s.93-103.

EVRİM, S. Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzah Denemesi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul.1970.

FRESNICS, A., BORDERS, A. (2016). Angry Rumination Mediates the Unique Associations Between Self-Compassion and Anger and Aggression.Springer Science/Business Media New York.

FROMM, E. İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri.Say Yayınları.İstanbul. 2016.

GALİPOĞLU, İ. Sosyal Çalışma/ Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğine Giriş. Nar Yayınevi, İstanbul, 2018.

GALANTINO, M.L., BAIME, M., MAGUIRE, M., SZAPARY, P.O., FARRAR, J.T. (2005). Association of psychological measures of stress in health-care professionals during an 8-week mindfulness meditation program: mindfulness in practice. *Stres and Health*, (4), pp. 255-261.

GAZDA, G.M. (1995). Human relations development. Boston.Simon and Schuster Company.

GIDDENS, A, Sosyolojiye Giriş, Haz: Cemal Güzer, Ayraç Yayınevi, Ankara , 2005.

GILBERT, P.(2005). Compassion and cruelty: A biopsychosocial approach. In P. Gilbert (ed)., Compassion: Conceptualisations research and use in psychoNyanaponika Therapy pp. 9-74. Hove: Routledge.

GILBERT, P., PROCTER, S. (2006). Compassionate mind training for people with high shame and self-criticism: Overview and pilot study of a group Nyanaponika Therapy approach. *Clinical Psychology and Nyanaponika Therapy* 13, pp. 353-379.

GÖRGÜ, N.S., SÜTÇÜ, N.S. (2015). İşlevsel Olmayan Öfkenin Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisi Etkililiği: Sistematik Bir Gözden Geçirme Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, *Current Approaches in Psychiatry* (8), pp. 129-143.

GÜDEK, K. Suçluluk ve Suç Davranışı, Adli Sosyal Çalışma, Nobel Yayınevi, 2016.

GREEN, G., THORPE, J., TRAUPMANN, M. (2005). The sprawling thicket: Knowledge and specialisation in forensic social work. *Australian Social Work* (58), s142-153.

GREENBERG, L.S., RICE, L.N., ELLIOTT, R. (1993). *Facilitating Emotional Change: The moment-by-moment process*. New York: The Guilford press.

GROSMANN, P., NIEMAN, L., SCHMIDT, S., WALACH, H. (2004). Mindfulness-based stress reduction and health benefits: A meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 57, pp. 35-43.

GODDARD, Henry (1979). "Feeble-mindedness". In Joseph E. Jacoby (ed), *Classics of Criminology*, Oak Park, IL: Moore Publishing Company, Inc., pp. 96-102.

GÖKA, E. (2009). Varoluşçu psikoterapi. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi, Psikiyateriler Özel Sayısı* (2), s.70-83.

GÖNEN, A.Ç. (2015). Öldürme Suçu İşlemiş Kadın ve Erkek Hükümlülerde Suç Motivasyonu ve Suça Etki Eden Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.

GÖRGÜLÜ, T. (2009). Tutuklu ve Hükümlü Erkek Bireylerin Depresyon Düzeyleri, Boyun Eğici Davranışları ve İntihar Olasılıklarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

HAINS, A. A. (1989). An anger-control intervention with aggressive delinquent youths. *Behavioral residential treatment* (4), 213-220.

HASTA, D., GÜLER, E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (4), s: 64-90.

HOFFMAN, S.G., GROSMANN , P., HINTON, D.E. (2011). Loving-kindness and compassion meditation: potential for psychological interventions. *Clinical Psychology Review*, 31, pp.1126-1132.

HOWELL, P. (2004). Effects Of Delayed Auditory Feedback And Frequency-Shifted Feedback On Speech Control And Some Potentials For Future Development Of Prosthetic Aids For Stammering Research (1), pp.31-46.

HUSSEY, D., FLANNERY, D. (2006). Kent State University Institute For the Study and Prevention of Violence in the Independent Evulator For Cleveland Heights, Research Report.

İLBARS, Z. (2007). Suç Antrolojisi: Kadın ve Suç. *Atatürk Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi* (22), s.1-13.

İLHAN, S.R. “Suç Psikolojisi ve Suçlu Davranışı: Psikososyal Yaklaşım”, Selcen Darçın ve Murat Darçın (ed.), Suç Sebependirme Yaklaşımları, Nobel Yayınları, 2017.

İNCE, H. (2016). Denetimli Serbestlik Tedbiri İle Tedavi Kararı Verilen Esrar Kullanan Kişilerin Uyuşturucu Madde Kullanmayan Kişilere Göre; Sosyo-Demografik Özellikleri, Ruhsal Durumları ve Yılmazlık İlişkisi Açısından İncelenmesi (Aksaray İli Örnekleme). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

JENKINS, P. (1984). *Crime and Justice: Issues and Ideas*. Belmont, CA: Brooks Cole Publishing Company, a Division of Wadsworth, Inc.

KALELİ, S. (2010). Denetimli Serbestlik Tedbirine Tabii Tutulan Hükümlülerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARAIMAK, Ö., BUGAY, A. 2010. Post Modern Diyalog: Öyküsel Psikolojik Danışma. *Türk Psikolojik ve Danışma Rehberlik Dergisi* (33), s.24-36.

KELLEY, T. M., LAMBERT, E. G. (2012). Mindfulness as a potential means of attenuating anger and aggression for prospective criminal justice professionals. *Mindfulness*,(4), pp. 261-274.

KERNBERG, O. Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık (Çeviren: Banu Büyükkal), Metis Yayınları. İstanbul.2017.

KIRKPATRICK, K.L. (2005). Enhancing Self-Compassion Using a Gestalt Two-Chair Intervention of Texas at Austin, Unpublished doctoral dissertation.

KRISTELLER, J., JOHNSON, T. (2005). Cultivating loving-kindness: A two-stage model for the effects of meditation on compassion, altruism and spirituality. *Zygon: Journal of Religion and Science* (40), pp. 391-407.

KÖKNEL, Ö. Bireysel ve Toplumsal Şiddet. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.1996.

KÖKNEL, Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul. 2005.

KUNTER, Z. (1995). Geşalt terapisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (7), s.189-197.

LAVENDER, J.M., JARDIN, B.F., ANDERSON, D.A. (2009). Bulimic symptoms in undergraduate men and women: Contributions of mindfulness and thought suppression. *Eating Behaviors* (4). pp.228-231.

LEARY, M.R., TATE, E.B., ADAMS, C.E., ALLEN, A.B., HANCOCK, J. (2007). Self-compassion and reactions to unpleasant self-relevant events: The implications of treating oneself kindly. *Journal of Personality and Social Psychology* (92), pp.887-904.

LO, Q. (2007).The relationship of self-compassion and self-esteem to empathy, shame, and social functioning in adolescents who offend sexually (Unpublished master's thesis). University of Texas, Austin, TX.

LUNDH, L., KARİM, J., QUILİSCH, E. (2007). Deliberate self-harm in 15 year-old adolescents: A pilot study with a modified version of the Deliberate Self-Harm Inventory. *Scandinavian Journal of Psychology*, (1). pp. 33-41.

MANTZIOS, M. (2013).Exploring the Relationship Between Worry and Impulsivity in Military Recruits: The Role Of Mindfulness and Self-Compassion as Potential Mediators. *Stress and Health*,30, pp.397-404.

MARTIN, R.,WATSON, D., WAN, C.K. (2000). A three-factor model of trait anger:Dimensions of affect, behavior and cognition. *Journal of Personality* (68), pp. 870-897.

MASLOW, A. İnsan Olmanın Psikolojisi (Çeviri: Okhan Gündüz).Kuraldışı Yayınları. İstanbul. 2001.

MERTOĞLU, M. Aile, Okul, İşyeri, Spor, Cezaevleri ve Yaşamın Diğer Alanlarında Öfke Kontrolü. Pegem Akademi.Ankara.2018.

MORLEY, R.M., TERRANOVA, V.A., CUNNINGHAM, S.N., KRAFT, G. (2016). Self-Compassion and Predictors of Criminality, *Journal of Aggression, Maltreatment, Trauma*, (25),503-517.

NEFF, K.D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, (2), pp. 223-250.

NEFF, K.D. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity* (2), pp.85-101.

NEFF, K.D., KIRKPATRICK, K.L., RUDE, S.S. (2007). Self-compassion and adaptive psychological functioning. *Journal of Research in Personality*, (1), pp.139-154.

NEFF, K. D., RUDE, S. S., KIRKPATRICK, K. L. (2007). An examination of self-compassion in relation to positive psychological functioning and personality traits. *Journal of Research in Personality*, 41, 908–916.

NEFF, K. D., YARNELL, L.M. (2013). Self-compassion, interpersonal conflict resolutions, and wellbeing. *Self and Identity*, (2), pp. 1-14.

NEFF, K.D. (2011). Self-compassion, self-esteem and well-being. *Social and Personality Psychology Compass* (5), pp.1-12.

NEFF, K.D., VONK, R. (2009). Self-compassion versus global self-esteem: Two different ways of relating to oneself. *Journal of Personality* (77), pp.23-50.

NEFF, K.D., GERMER, C.K. (2013). A pilot study and randomized controlled trial of the mindful self-compassion program. *Journal of Clinical Psychology* (69), pp.28-44.

NEFF, K.D., YARNELL, M.L. (2013). Self-compassion, Interpersonal Conflict Resolutions, and Well-being, *Self and Identity*, 12, 146-159

NEFF, K.D., BERETVAS, S.N. (2013). The role of self-compassion in romantic relationships. *Self and Identity* (12), 78-98.

NEFF, K., MCGEHEE, P. (2010). Self-compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and Identity*, 9, 225-240.

NEFF, K., GERMER, C.K. (2013). Self Compassion in Clinical Practice. *Journal of Clinical Psychology* (69), pp.1-12.

NELSON-JONES, R. Danışma psikolojisi kuramları.(Çev.Fusun Akkoyun). Ankara. 1995.

ONAN, B. (2010), “Beynin Bilişsel İşlevleri Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Ana dili Eğitimine Yansımaları”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* (27), s.521-561.

NOVACO, R.W. (1975). Anger control: The development and evaluation of an experimental treatment. Lexington, MA: DC Health.

ÖZDEMİR, E. (2009). Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda Kasten Adam Öldürmek Suçundan Gelen Hükümlü Erkeklerde Öfke ve Öfke İfade Tarzları İle Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana:Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü.

ÖZKAN, A. (2008). Dini Motiflerin Öfke Kontrolü Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PAK, M.D.(2017). Sosyal Hizmet ve Pozitivist Okul Ekseninde Suç Olgusuna Eleştirel Yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, (1), s.227-241.

RAINFORTH, M.V., ALEXANDER, C.N. CAVANAUGH, K.L. (2003). Effects of the transcendental meditation program on recidivism among former inmates of Folsom Prison: Survival analysis of 15-year follow-up data. *Journal of Offender Rehabilitation*, 36, pp. 181–203

ROBBINS, S.P., VAUGHAN-EDEN, V., MASCHI, T.M. (2014). It's Not CSI: The Importance of Forensics for Social Work Education. *Journal of Forensic Social Work* 4,s: 171-175.

ROMAS, A., SHARMA, M. (2000). Practical Stress Management Allyn and Bacon, Massachusetts.

PALA, O. (2003). Saldırganlık Eğilimi ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PLOTNIK R. Psikolojiye Giriş.(Çeviren: Tamer Geniş). Kaktüs Yayınları, 2009.

SAMUELSON, M. CARMODY, J., KABAT-ZINN, J., BRATT, M.A. (2007). Mindfulness-based stress reduction in Massachusetts correctional facilities. *The Prison Journal* (2), pp.254-268.

SPACE, M., CARLSON, L.E., GOODEY, E., ANGEN, M. (2000). A randomized, wait-list controlled clinical trial: the effect of a mindfulness meditation-based stress reduction program on mood and symptoms of stress in cancer outpatients. *Psychosomatic Medicine* (62), pp.613-622.

SARAÇOĞLU, H."Klasik Kriminoloji Teorisi" , Selcen Darçın ve Murat Darçın (ed). Suç Sebeplendirme Yaklaşımları, Nobel Yayınları, 2017, s.1-23.

SALZBERG, S. (2004). *Lovingkindness: The revolutionary art of happiness*, Boston: Shampala.

SAVRUN, M. Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet, (ed. İbrahim Balcıoğlu), Yüce Yayınları, İstanbul, 2000.

SCHMALLENGER, F. (2004). *Criminology Today*. Third Edition Update. Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall.

SOKULLU-AKINCI, F. Kriminoloji. Beta Yayınları. İstanbul. 2013.

SHEAFOR B.W., HOREJSI, C.J. (2015). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rehberlik Eden İlkeler: Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler (2.Baskı). (Çeviren: O.Uraz.) Ankara, Nika Yayınevi.

SHOEMAKER, Donald J. (2000). *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*. Fourth Edition. New York, NY: Oxford University Press.

SIEGEL, J.D. (2010). *The Mindful Nyanaponika Therapist*. New York: W.W. Norton and Company, Inc.

SMETSS, E., NEFF, K.D., ALBERTS, H., PETERS, M. (2014). Meeting Suffering With Kindness: Effect Of A Brief Self-Compassion Intervention For Female College Students. *Journal Of Clinical Psychology*, 70, pp.794-807.

SPIELBERG, C.D. (1980). Preliminary manual for the state-trait anger state (STAS). Tampa, FL. University of South Florida, Human Resources Institute.

TAYLOR, J. (2017). Compassion focussed working in secure forensic care. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, (4), pp.287-292.

STAHL, B., GOLDSTEIN, E. (2010). A mindfulness-based stress reduction workbook. Oakland: New Harbinger Publications.

STANG, E.(2015). Teaching Compassion in Prison: A Key To Learning. *Journal of Prison Education and Reentry* (2), pp. 53-57.

STOSNY, S. (1995). Treating attachment abuse: A compassion approach. New York, NY: Springer.

SÖZEN, E. Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite. Paradigma Yayınları. İstanbul. 1999.

Şakiroğlu, M. Öfke. Postiga Yayınları. İstanbul. 2018.

TATLILIOĞLU, K. (2010). Farklı öz anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin

değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

TOMANBAY, İ., Sosyal Çalışma Sözlüğü. Selvi Basım, Ankara, 1999.

TOPSES, G., (2012). *Davranışçı ve Varoluşçu-Hümanistik Psikolojik Danışma Kuramlarının Ayırt Edici ve Örtüşen Nitelikleri*, 72.

TÜRK, F. (2016). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı olarak uygulanan öfke kontrolü programlarının etkililiğinin değerlendirilmesi: bir meta analiz çalışması, <https://www.researchgate.net/publication/301579453>.

WANG, S. (2005). A conceptual framework for integrating research related to the physiology of compassion and the wisdom of Buddhist teachings. In P. Gilbert (ed), *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy* pp.75-120. London: Brunner-Routledge.

WUPPERMAN, P., MARLATT, G.A., CUNNINGHAM, A., BOWEN, S., BERKING, M., MULVIHILL-RIVERA, N., EASTON, C.E. (2012). Mindfulness and modification therapy for behavioral dysregulation: Results from a pilot study targeting alcohol use and aggression in women. *Journal of Clinical Psychology (1)*, pp.30-66.

WUPPERMAN, P., COHEN, M.G., HALLER, D.L., FLOM, P., LITT, L.C., ROUNSAVILLE, J.B. (2015). *Journal of Clinical Psychology (10)*, pp.965-975.

VAN DAM, N.T., SHEPPARD, S.C., FORSYTH, J.P., EARLYWINE, M. (2011). Self compassion is a better predictor than mindfulness of symptom severity and quality of life in mixed, anxiety and depression. *Journal of Anxiety Disorders (25)*, pp. 123-130.

VOLKAN, V.D., HARRIS M. (1995). The Psychodynamics of Ethnic Terrorism. *International Journal of Group Rights (3)*, pp. 145-149.

YAMAN, Ö.M., ACAR, B. Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (2013-2015) Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme. Bir Yayıncılık. İstanbul. 2016.

YAVUZ, F.K. Duygusal Şemalar ve Leahy Duygusal Şema Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirliği. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 2009.

YAVUZER, H, Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, Ankara,1994.

YILDIRIM, T. (2012).Şiddetsizlik Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri, Empati Düzeyleri ve Şiddetsizliğe İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ZASTROW, C., NAVARRE, R. (1979). Self A Talk: A New Criminological Theory. *International Journal Of Comparative and Applied Criminal Justice* (3), pp: 167-176.

ZASTROW, C, Sosyal Hizmete Giriş, Haz: Durdu Baran Çiftçi, Nika Yayınevi, Ankara, 2013.

EK 1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (CEZAEVİ)

Bu çalışma Doç. Dr. Tahsin İLHAN danışmanlığındaki yüksek lisans tez çalışmam kapsamında yapılmaktadır. Çalışmada, hükümlülerin psikolojik özellikleri bazı değişkenler çerçevesinde incelenecektir. Aşağıda bir takım sorular bulunmaktadır. Sorulara ilişkin düşüncelerinizi yansıttığına inandığımız yanıtlarınız, çalışmanın başarılı olması için önemli bir destek sağlayacaktır. Soru formunu doğru, içten ve eksiksiz olarak yanıtlamanız araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini olumlu yönde etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak, üçüncü kişi ve kurumlarla **paylaşılmayacaktır** Yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

"Bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum"

Sosyal hizmet uzmanı

Aynur YEŞİLİRMAK

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi

- 1-Cinsiyetiniz Kadın () Erkek ()
- 2-Eğitim Düzeyi Okur-yazar () İlköğretim () Ön lisans () Lisansüstü ()
İlkokul () Lise () Lisans ()
- 3-Yaş Grubunuz 18-25 () 26-37 () 38-49 () 50 ve üzeri ()
- 4-Medeni Durumunuz Evli () Bekar () Eşi vefat etmiş () Ayrı Yaşıyor () Diğer ()
- 5-Gelir Durumu
- 6-Yaşamınız boyunca toplam cezaevinde kalma süreniz.....
- 7-Suç Türü
- Öldürme () Kötü muamele ()
- Yaralama () Zimmet ()
- Cinsel Suçlar () Rüşvet ()
- Kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma () Kaçakçılık ()

- Hakaret () Trafik suçları ()
Hırsızlık () Orman suçları ()
Yağma (Gasp) () Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar ()
Dolandırıcılık () İcra İflas Kanunu'na muhalefet ()
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ()
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet ()
Uyuşturucu veya uyarıcımadde kullanma, satma ()
Diğer suçlar ()

Sahtecilik ()

8-Cezaevinde psiko-sosyal servisle görüşmede bulundunuz mu?

Evet () Hayır ()

9-Psikososyal servisle görüşme sıklığınız nedir?

Görüşme ihtiyacı duymadım ()

Hemen hemen her gün ()

Haftada bir gün ()

Ayda 2 defa ()

İhtiyaç hissettğimde görüşürüm ()

10-Cezaevinde psikososyal servise başvurma nedeniniz?

() Hükümlü/tutuklu ile psikososyal çalışma

() Hükümlü/tutuklunun ailesi ile psikososyal çalışma

() Ayni ve nakdi yardım sağlama

() Duygusal destek ve kaynak sağlama (kendini tanıma ve değerlendirme görüşmesi)

() Hükümlü/tutuklular ile grup çalışması

() Yasal konular ile ilgili bilgilendirme

() Diğer.....

11-Cezaevindeki iyileştirme çalışmalarının hangilerinde bulundunuz?

() Seminer

Mesleki Kurs

Grup çalışması

Eğitim çalışmaları (kitap okuma,öğrenime devam etme...)

12-Cezaevinde psikiyatrik tedavi ya da psikolojik destek gördünüz mü?

Evet Hayır

13-Cezaevinde bulunduğunuz süre içerisinde;

Kendime zarar verdim

Çevreye Zarar verdim.

İntihar girişiminde bulundum.

EK 2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (DENETİMLİ SERBESTLİK HÜKÜMLÜLERİ İÇİN)

Bu çalışma Doç. Dr. Tahsin İLHAN danışmanlığındaki yüksek lisans tez çalışmam kapsamında yapılmaktadır. Çalışmada, hükümlülerin psikolojik özellikleri bazı değişkenler çerçevesinde incelenecektir. Aşağıda bir takım sorular bulunmaktadır. Sorulara ilişkin düşüncelerinizi yansıttığına inandığınız yanıtlarınız, çalışmanın başarılı olması için önemli bir destek sağlayacaktır. Soru formunu doğru, içten ve eksiksiz olarak yanıtlamanız araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini olumlu yönde etkileyecektir. Yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum”

Sosyal hizmet uzmanı

Aynur YEŞİLİRMAK

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi

1-Cinsiyetiniz Kadın () Erkek ()

2-Eğitim Düzeyi Okur-yazar () İlköğretim () Ön lisans () Lisansüstü ()

İlkokul () Lise () Lisans ()

3-Yaşınız.....

4-Medeni Durumunuz Evli () Bekar () Eşi vefat etmiş () Ayrı Yaşıyor() Diğer ()

5-Gelir Durumu

6-Bugüne kadar cezaevinde ne kadar kaldınız?.....

7-Sizce,insanları herhangi bir suçu işlemeye iten en önemli nedenler nelerdir ?

() Alkol ve uyuşturucu kullanımı () Ailevi problemler

()Ekonomik problemler

()Olumsuz arkadaş çevresi ()Psikolojik problemler.

8-Suç Türü

Öldürme () Kötü muamele ()

Yaralama () Zimmet ()

Cinsel Suçlar () Rüşvet ()

Kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma () Kaçakçılık ()

Hakaret () Trafik suçları ()

Hırsızlık () Orman suçları ()

Yağma (Gasp) () Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar ()

Dolandırıcılık () İcra İflas Kanunu'na muhalefet ()

Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ()

Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet ()

Uyuşturucu veya uyarıcımadde kullanma, satma ()

Diğer suçlar ()

Sahtecilik ()

9- Rehberlik (bireysel görüşme, grup çalışması, seminer) yükümlülüğünüz var mı?

()Evet ()Hayır

10-(Evet ise) Rehberlik (bireysel görüşme, grup çalışması, seminer) yükümlüğü sizce faydalı mı?

() Son derece faydalı

() Çok faydalı

() Orta derecede faydalı

() Biraz faydalı

() Hiç faydalı değil

11-Sizce denetimli serbestliğin size hangi alanda daha fazla katkısı oldu?

()Hiçbir alanda katkı sağlamadı

()Öfkemi karşı tarafa zarar vermeden ifade edebilmemi sağladı

()Aile içi ilişkilerimde olumlu değişim yaşadım.

()Arkadaşlık ilişkilerimi sorgulamada olumlu etki yaptı

()Sorumluluk bilincimin gelişmesine katkı sağladı..

() Zararlı alışkanlıklarımın ne denli bana zarar verdiğinin farkına vardım bırakmaya

karar verdim.

() Her alanda katkı sağladım.

12-İyileştirme çalışmalarından hangisi sizin için daha yararlıdır?

() Grup çalışmaları-Öfke Kontrolü, Sigara Alkol madde bağımlılığı programı, Hayat

için değişim programı

() Bireysel görüşmeler

() Seminerler

() Boş zaman yapılandırılma faaliyetleri-gezi,sportif ,kültürel faaliyetleri v.b

() Meslek kursları

13-Denetimli serbestlik müdürlüğüne geldikten sonra suç işlemenize neden olayın aynısını tekrar etmesi halinde ne yaparsınız?

() İlk zaman verdiğim tepkinin aynısını veririm

() Ortamdan uzaklaşırım suça karışmam

() Problemi çözmeye yönelik bir adım atarım(nasıl bir adım ?)

() Kişiye ben cezasını vermem gerekli yerlere şikayet ederim.

DENETİMLİ SERBESTLİKTEN ÖNCE CEZAEVİ SÜRECİ OLMUŞSA,

14- Cezaevinde ne kadar kalmıştınız?

15- Cezaevinde psiko-sosyal servisle görüşmede bulundunuz mu?

Evet () Hayır ()

16- Psikososyal servisle görüşme sıklığınız nedir?

Görüşme ihtiyacı duymadım ()

Hemen hemen her gün ()

Haftada bir gün ()

Ayda 2 defa ()

İhtiyaç hissettğimde görüşürüm ()

17-Cezaevinde psikososyal servise başvurma nedeniniz?

- () Hükümlü/tutuklu ile psikososyal çalışma
- () Hükümlü/tutuklunun ailesi ile psikososyal çalışma
- () Ayni ve nakdi yardım sağlama
- () Duygusal destek ve kaynak sağlama (kendini tanıma ve değerlendirme görüşmesi)
- () Hükümlü/tutuklular ile grup çalışması
- () Yasal konular ile ilgili bilgilendirme
- () Diğer.....

18-Cezaevindeki iyileştirme çalışmalarının hangilerinde bulundunuz?

- () Seminer
- () Mesleki Kurs
- () Grup çalışması
- () Eğitim çalışmaları (kitap okuma,öğrenime devam etme...)

19-Cezaevinde psikiyatrik tedavi ya da psikolojik destek gördünüz mü?

Evet () Hayır ()

20-Cezaevinde bulunduğunuz süre içerisinde;

- () Kendime zarar verdim
- () Çevreye Zarar verdim.
- () İntihar girişiminde bulundum.

EK 3 BUSS PERRY ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar tanımladığını size en uygun olan seçeneği işaretleyerek (X) belirtiniz.

Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygn	Çok Uygn	Tam Uygun
-----------------------	-----------------	---------------	-------------	--------------

- Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler.
- Şans hep başkasına gülüyor, ondan yana oluyor.
- Birden parlarım ama çabuk sakinleşirim
- Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum.
- Bazen bana hayatın adaletli davranmadığını düşünürüm.
- İnsanlarla aynı fikirde olmazsam, onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam
- Bazen ortada hiçbir sebep yokken parlarım.
- Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim.
- Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum.
- Tandığım insanları tehdit ettiğim olmuştur.
- Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim.
- Öfkemi kontrol etmekte çok zorluk çekerim.
- Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim.
- Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim.
- İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına işi ağırdan alırım.
- İnsanlar bana nazik davrandıklarında ne isteyeceklerini merak ederim
- Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim.
- Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, onlara çamur atarım
- Ben sakin biriyim.
- İnsanlar beni kızdırırlarsa, onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim.
- Bazen insanların bana arkamdan güldüklerini hissederim.
- İstediğimi elde edemediğim zaman, kızgınlığımı gösteririm.
- Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem.
- Pek çok insandan daha sık kavga ederim
- Eğer biri bana vurursa bende ona vururum.

Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim.
Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse, hiç çekinmem
Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem
Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.
Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm
Arkadaşlarımın arkamdan, benim hakkımda konuştuklarını bilirim.
Bazı arkadaşlarım, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler
Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum.
El şakası yapmaktan hoşlanırım.

EK 4 Sürekli Öfke- Öfke İfade Tarzları Ölçeği

1. BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

1. Hiç 2. Biraz 3. Oldukça 4. Tümüyle

	Sizi ne kadar tanımlıyor?
1.Çabuk parlarım.....	(1) (2) (3) (4)
2.Kızgın mizaçlıyımdır.....	(1) (2) (3) (4)
3.Öfkesi burnunda bir insanım.....	(1) (2) (3) (4)
4.Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım	(1) (2) (3) (4)
5.Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır...	(1) (2) (3) (4)
6.Öfkelenince kontrolümü kaybederim.....	(1) (2) (3) (4)
7.Öfkelendiğimde ağızma geleni söylerim.....	(1) (2) (3) (4)
8.Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.....	(1) (2) (3) (4)
9.Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir.....	(1) (2) (3) (4)
10.Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim ..	(1) (2) (3) (4)

2. BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin .

1. Hiç 2. Biraz 3. Oldukça 4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

11. Öfkemi kontrol ederim..... (1) (2) (3) (4)
12. Kızgınlığımı gösteririm..... (1) (2) (3) (4)
13. Öfkemi içime atarım..... (1) (2) (3) (4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyım..... (1) (2) (3) (4)
15. Somurtur ya da surat asarım..... (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

16. İnsanlardan uzak dururum..... (1) (2) (3) (4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim..... (1) (2) (3) (4)
18. Soğukkanlılığımı korurum..... (1) (2) (3) (4)
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım..... (1) (2) (3) (4)
20. İçin için köpürürüm ama göstermem..... (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA

Sizi ne kadar tanımlıyor?

21. Davranışlarımı kontrol ederim..... (1) (2) (3) (4)
22. Başkalarıyla tartışırım..... (1) (2) (3) (4)
23. İçimde, kimseye söyleyemediğim kinler beslerim..... (1) (2) (3) (4)
24. Beni çileden çıkararak her neyse saldırırım..... (1) (2) (3) (4)
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim..... (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA

Sizi ne kadar tanımlıyor?

26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm..... (1) (2) (3) (4)
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir..... (1) (2) (3) (4)
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim..... (1) (2) (3) (4)
29. Kötü şeyler söylerim..... (1) (2) (3) (4)
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım..... (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

Sizi ne kadar tanımlıyor?

31. İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim..... (1) (2) (3) (4)

32. Sınırlarıma hakim olamam..... (1) (2) (3) (4)
33. Beni sınırlandırene ne hissettiğimi söylerim..... (1) (2) (3) (4)
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim..... (1) (2) (3) (4)

EK 5 Öz şefkat Ölçeği

ZORLUKLAR KARŞISINDA KENDİME GENEL OLARAK NASIL DAVRANIYORUM?

Yanıtlamadan önce her bir ifadeyi dikkatle okuyunuz. Her bir maddenin sağında takip eden ölçeği kullanarak, belirtilen durumda ne kadar sıklıkla hareket ettiğinizi belirtiniz.

Hemen hemen hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Çoğu zaman	Hemen hemen her gün
1	2	3	4	5

1. Kendimi kötü hissettiğimde, kötü olan her şeye takılma eğilimim vardır.
2. İşler benim için kötü gittiğinde zorlukların yaşamın bir parçası olduğunu ve herkesin bu zorlukları yaşadığını görebilirim.
3. Yetersizliklerimi düşünmek kendimi daha yalnız ve dünyadan kopuk hissetmeme neden olur.
4. Duygusal olarak acı yaşadığım durumlarda kendime sevgiyle yaklaşmaya çalışırım.
5. Benim için önemli bir şeyde başarısız olduğumda, yetersizlik hisleriyle tükenirim.
6. Kötü hissettiğimde, dünyada benim gibi kötü hisseden pek çok kişi olduğunu kendi kendime hatırlatırım.
7. Zor zamanlar geçirdiğimde kendime daha katı (acımasız) olma eğilimindeyim.
8. Herhangi bir şey beni üzdüğünde hislerimi dengede tutmaya çalışırım.
9. Kendimi bir şekilde yetersiz hissettiğimde kendi kendime birçok insanın aynı şekilde kendi hakkında yetersizlik duyguları yaşadığını hatırlatmaya çalışırım.
10. Kişiliğimin sevmediğim yanlarına karşı hoşgörüsüz ve sabırsızım
11. Çok sıkıntılıysam, kendime ihtiyacım olan ilgi ve şefkati gösteririm
12. Kendimi kötü hissettiğimde diğer insanların çoğunun benden mutlu olduğunu düşünme eğilimindeyim.
13. Acı veren bir şey olduğunda, durumu dengeli bir bakış açısıyla görmeye

çalışırım.

14. Başarısızlıklarımı insan olmanın bir parçası olarak görmeye çalışırım.

15. Sevmediğim yanlarımı gördüğümde kendi kendimi üzerim.

16. Benim için önemli bir şeyde başarısız olduğumda, işleri belli bir bakış açısı içerisinde tutmaya çalışırım.

17. Ben mücadele halindeyken diğer herkesin işlerinin benimkinden kolay gittiğini hissetme eğilimim vardır.

18. Acı çektiğim zamanlarda, kendime karşı iyiyimdir.

19. Bir şey beni üzdüğünde, duygusal olarak bunu abartırım.

20. Acı çektiğim durumlarda kendime karşı bir parça daha soğukkanlı olabilirim.

21. Kendi kusur ve yetersizliklerime karşı hoşgörölüyümdür.

22. Acı veren bir şey olduğunda, olayı büyütme eğilimim vardır

23. Benim için önemli bir şeyde başarısız olduğumda, başarısızlığın yalnız benim başıma geldiği duygusunu hissetme eğiliminde olurum.

24. Kişiliğimin sevmediğim yönlerine karşı anlayışlı ve sabırlı olmaya çalışırım.

EK 6

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	Sabit	99,046	7,140		13,871	,000		
	toplam_öfke_içte	,933	,387	,158	2,415	,016	,567	1,763
	toplam_öfke_dışta	1,018	,320	,220	3,184	,002	,512	1,954
	toplam_öfke_kontrol	-1,628	,248	-,367	-6,573	,000	,785	1,274
2	Sabit	123,209	8,588		14,346	,000		
	toplam_öfke_içte	,570	,381	,097	1,495	,136	,544	1,839
	toplam_öfke_dışta	,990	,309	,214	3,208	,001	,512	1,954
	toplam_öfke_kontrol	-1,122	,262	-,253	-4,284	,000	,653	1,530
	toplam_öz_şefkat	-,387	,082	-,259	-4,716	,000	,753	1,328
3	Sabit	78,463	8,548		9,179	,000		
	toplam_öfke_içte	,109	,329	,018	,330	,742	,534	1,873
	toplam_öfke_dışta	-,181	,288	-,039	-,628	,530	,432	2,317
	toplam_öfke_kontrol	-,067	,247	-,015	-,270	,788	,540	1,851
	toplam_öz_şefkat	-,316	,071	-,212	-4,486	,000	,746	1,340
	toplam_sürekli_öfke	1,881	,183	,619	10,284	,000	,461	2,169

Ek 6

Collinearity Diagnostics^a

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions					
				(Constant)	toplama_öfke_ite	toplama_öfke_dışta	toplama_öfke_kontrol	toplama_öfke_şefkat	toplama_öfke_sürekli_öfke
1	1	3,841	1,000	,00	,00	,00	,00		
	2	,115	5,784	,00	,01	,14	,32		
	3	,026	12,104	,43	,71	,08	,02		
	4	,018	14,683	,57	,27	,77	,66		
2	1	4,784	1,000	,00	,00	,00	,00	,00	
	2	,137	5,914	,00	,03	,13	,11	,05	
	3	,046	10,207	,02	,14	,03	,39	,34	
	4	,019	15,769	,00	,77	,70	,48	,10	
	5	,014	18,383	,98	,06	,14	,02	,51	
3	1	5,701	1,000	,00	,00	,00	,00	,00	,00
	2	,186	5,534	,00	,00	,04	,08	,04	,06
	3	,054	10,288	,01	,19	,03	,11	,23	,12
	4	,029	14,117	,01	,00	,44	,20	,26	,46
	5	,019	17,240	,00	,80	,49	,42	,14	,00
	6	,011	22,993	,98	,01	,00	,18	,34	,36

a. Dependent Variable: Saldırganlık ölçeği toplam

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 57292265-204.06.03-E.1532/126129

03/09/2018

Konu : Sosyal Çalışmacı

Aynur YEŞİLİRMAK

.....CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : Üsküdar Üniversitesi Rektörlüğü'ne ait 18/08/2018 tarihli ve 60360713-044/E.4262 sayılı yazı.

Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet bölümü yüksek lisans programı öğrencisi olan, aynı zamanda Zile Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde Sosyal Çalışmacı olarak görev yapan Aynur Yeşilirmak'ın, "Hükümlülerde Öfke ve Saldırganlığın Yordayıcısı Olarak Öz Şefkat" konulu araştırması Tokat T Tipi ile Zile M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında yapma talebine ilişkin, ilgi sayılı yazı ve ekleri incelendi.

Talebe konu araştırmanın; Tokat T Tipi ile Zile M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında, 01/10/2018 - 01/11/2018 tarihleri arasında, kurumların belirleyeceği gün ve saatlerde, terör hükümlü ve tutukuları hariç, çalışmaya katılacak hükümlülerin bilgilendirilmesi ve bilgilendirme onam formu doldurulması, araştırma konusıyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, kurum psiko-sosyal yardım servisi ile eğitim öğretim servisi görevlileri gözetiminde ve kurum görevlileri nezaretinde gerçekleştirilmesi, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin, araştırmayı yapacak kişi tarafından, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi, araştırma sonucunun Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün izni olmaksızın yayınlanmaması, yazılı veya görsel medya kuruluşları ile sosyal medyada paylaşılmaması koşullarıyla uygun görülmüştür.

Gereği ile ilgili kişiye bu yönde bilgi verilmesini rica ederim.

Yılmaz ÇİFTÇİ
Hâkim
Dokan a.
Genel Müdür Yardımcısı

DAĞITIM

Gereği :

Tokat Cumhuriyet Başsavcılığı
Zile Cumhuriyet Başsavcılığı

Bilgi :

Üsküdar Üniversitesi

Konya Yolu No:70 - 06330 Beşevler/ANKARA
Tel: 0 312 204 13 97-1453-1168-1454

Ayrıntılı bilgi için irihut:
Faks: 0 312 223 43 91

Yetişkin Bilişimleme Birliği
Web:www.etc.edalet.gov.tr

UYAP Bilişim Sistemi ile bu dokümanı <http://yayinlar.uyap.gov.tr> adresinden: QUM/M8r - Ys/vDBU - M/DyZIF - EIQEQ= ile erişebilirsiniz.

